కవికోకిల గ్రంథావళి

నాలుగవ భాగము

సారస్వత వ్యాసములు

కళలో ప్రకటితము 1923
ప్రథమ ముద్రణము 1935
ద్వితీయ ,, 1945
తృతీయ ,, 1946

ప్రకాశకులు :
వి. వి. నాయుడు & సన్సు
బుక్ సెల్లర్స్
ట్రంకురోడ్డు : : నెల్లూరు.

 వెల 1/8/-

విషయసూచిక

		పుట	వఱకు
1.	కవి	1	3
2.	కవిత్వావతరణము ...	3	10
3.	కవిత్వతత్త్వము... ...	10	23
4.	కావ్యజీవితము... ...	23	31
5.	కవిత్వశిల్పము, అనుకరణము ...	32	37
6.	రసరామణీయకములు ...	37	46
7.	శిల్పసీమలు	46	51
8.	కవిత్వప్రయోజనము ...	52	56
9.	కావ్యము, నీతి	56	70
10.	మర్మకవిత్వము	71	88
11.	నాటకకళాసంస్కరణము ...	89	114
12.	అల్లసాని పెద్దన, సమకాలీన భావ ప్రతినిధి ...	115	134
13.	నాటకము, చరిత్రము ...	134	144

కవికోకిల గ్రంథావళి

ప్రథమ భాగము.—	కావ్యములు	2– 4–0
ద్వితీయ	,, ఖండ కావ్యములు	2– 4–0
తృతీయ	,, నాటకములు	2– 4–0
చతుర్థ	,, సారస్వతవ్యాసములు	1– 8–0
కృషీవలుడు		0–12–0
పానశాల		1– 8–0
పలితకేశము		1– 0–0

వి. వి. నాయుడు & సన్సు
బుక్ సెల్లర్సు
ట్రంకురోడ్డు, నెల్లూరు.

కవిత్వతత్త్వ నిరూపణము

౧. క వి

ఓ కవీశ్వరుఁడా, నీవు సృష్టికర్తవు. నీ సృష్టి లోకో త్తరము; అనన్య పరతంత్రము; ఆనందదాయకము. నీ మహిమ వర్ణనాతీతము. నీ నిర్మాణము దైవసృష్టిని సైత మధఃకరించు చున్నది. నీ కల్పన యాదర్శప్రాయము.

నీ సృష్టియందు లతికలు జంగమములు; శంపాలతలు నిశ్చలములు; కలువకంటులు, కలకంఠ కంఠులు, చంద్రముఖులు, విద్యుల్ల తాంగులు నీ పట్టణములలోఁ జరియించు సామాన్య స్త్రీలు! నీకు పరిచితలైన యువతులెల్లరు సౌందర్యవతులు: హృదయ సమ్మోహన మంత్రాధి దేవతలు! అందఱు సీతలు, సావిత్రులు, దమయంతులు, చంద్రమతులు, ద్రౌపదులు, శకుంతలలు.

ఓయి కవితాశిల్పీ, నీచే సమ్మానింపఁబడిన పురుషు లందఱు వీరులు, లోకోత్తర కార్య ధురంధరులు! భూమిని చాపకట్టుగాఁ జుట్టగలిగిన హిరణ్యాక్షులు; విశ్వమును మూఁడడుగులతోఁ గొలువఁగలిగిన వామన మూర్తులు; రాజలోకమును గండ్రగొడ్డంట నఱికి రక్తప్రవాహముచేఁ బితృతర్పణము గావించిన పరశురాములు; ఊర్ధ్వరగంగ వేణుగానము గావించిన శ్రీ కృష్ణమూర్తులు; సముద్రమును మథింపఁగల

దేవదానవులు; స్వర్గమందుఁ బ్రవహించు గంగానదిని భూమికి నవతరింపఁ జేయఁగల భగీరథులు; సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి గావింపఁగలిగిన విశ్వామిత్రులు!

నీపట్టణములోని చంద్రశిలాసౌధములుసూర్యచంద్రుల రాకపోకల నడ్డగింపఁగల యంతటి యున్నతములు; నీ తోఁట లోని వృక్షములెల్లఁ ఫలవంతములు; లతలెల్లఁ గుసుమ భరితములు; షడృతుధర్మము లేక కాలమున నీ యుద్యాన మును సేవించుచుండును; ప్రకృతియంతయు నీదృష్టికి సచేత నము; మేఘములు, హంసలు, కాముకీకాముకుల ప్రణయ సందేశములఁ గొనిపోవుచుండును!

ఓయీ, నీసృష్టి కాలబద్ధముగాదు. అనుక్షణ యౌ వన విజృంభణమువలన, కంచెల బిగియుచుండ "ప్రియంవద నిర్దయముగనాకంచెలవల్కలమును బిగించి ముడివేసినది. నీవు కొంచెము సడలింపుము" అని యనసూయతో ముగ్ధముగఁ బలుకుచుఁ బూఁదీవలకు జలసేచనము సేయుచుండిన శకుం తల-దుష్యంతుని కన్నులకు నిర్వాణసామ్రాజ్యమై కనుపట్టిన శకుంతల, నేఁటికిని అదేవిధముగ మా కన్నులకుఁ బొడకట్టు చున్నది! కాని ప్రకృతి సృజించిన శకుంతల యేమైనది? యౌ వనమును, సౌందర్యమును గాలక్రమముగఁ గోలుపోయినది. జరాభార మామెను సైతము పీడించినది. తుట్టతుదకు ఆ మోహనదేవత, ఆ శకుంతల యనంతకాల సాగరమున బుద్బుదమువలె మఱఁగిపోయినది!

ఓ యైంద్రజాలికుఁడా, నీవు కుంచె నొక్కసారి విసరి నంతనె మాయాత్మలు తేలికయై పూలతేకులు ఱెక్కలుకట్టు

కొని నిర్వృతి పదంబునకుఁ జల్లగ నెగిరిపోవును. మొగము
మొత్తినట్లు, కన్నులు మిటారించుకొని మమ్ములను గనుఁ
గొనుచున్న ప్రాపంచిక యాథార్థ్యము, మెల్లమెల్లగ సమసి
పోయి యనిర్వచనీయమగు నానందస్వప్నము అవతరించును!
ఓయీ, నీ కలము సోఁకిన ప్రతివిషయము, ప్రతిపదము, ప్రతి
భావము, ప్రతిరూపము శాశ్వతమై యమృతమై యొప్పా
రును! ఒక్కనిమిష మనంతకాల స్వరూపముగఁ గన్పట్టును.
భూమి స్వర్గముగఁ బరిణమించును. ఓ కవీ, మానవ జీవిత
మును ఆనందమఖముగ నొనరింపుము.

౨. కవిత్వావతరణము

"ఋషే, ప్రబుద్ధోఽసి వాగాత్మని
తత్ బ్రూహిరామచరితం
అవ్యాహతజ్యోతిరార్షం
తే చక్షుః ప్రతిభాతి; ఆద్యఃకవి రసి"

"నీవు మొదటికవివి"అని బ్రహ్మ వాల్మీకిమహర్షితోఁ
జెప్పినటుల రామాయణమునఁ గూర్పఁబడియున్నది. అందు
వలన వాల్మీకి యాదికవి యనియు రామాయణ మాదికావ్య
మనియుఁ గాలక్రమముగఁ బ్రజలు విశ్వసించుచువచ్చిరి. నేఁ
టికిని విశ్వసించుచున్నారు. బోయచేఁ గూల్పఁబడిన క్రౌంచ
మును గాంచినప్పుడు వాల్మీకికిఁ గలిగిన శోకావేశమే ప్రథమ
కవిత్వావతరణమని లోకప్రసిద్ధి. కాని, నేను వేఱుగఁ దలం
చెదను. క్రౌంచ మిథునగాథ వాల్మీకి కవియైన విషయమును

మాత్రము తెలుపుచున్నది. రసార్ద్రమైన వాల్మీకి హృదయము క్రౌంచపక్షి శోకమునకు మఱింత యుద్రిక్తమై శ్లోకరూపమున బయలు వెడలెను. కవితాశక్తి ఆతనిభావమునఁ బిక్కటిల్లుచు వెలికుఱుకుటకు సమయము వేచియుండెను. అట్టి సమయము క్రౌంచపక్షి యాక్రోశ వేదనవలన సిద్ధించినది. అప్పుడు వాల్మీకి నోటినుండి యొక లయాన్వితమైన వాక్యము అకాంక్షితముగను, అప్రయత్నపూర్వకముగను బయలువెడలెను. అది యపూర్వము. కావున వాల్మీకి యాశ్చర్యపరవశుఁడై దానినే తలపోయుచుండెను. అంతట బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై ఆ యనుష్టుబ్ఛ్లోకములతో రామకథను రచియింపు మని యాదేశించెను.

వేదములు ఛందోబద్ధములు. ఛందస్సు వేదాంగములలో నొకటిగఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నది. రామాయణము కన్నను వేదములును వేదాంగములును బూర్వము లనక తప్పదు: ఇట్లగుట వైదిక కవు లేల ఆదికవులు కాకపోయిరి? దీనినిగుఱించి నేనిట్లూహించుచున్నాను: వేదములు విరాట్స్వరూపుని నిశ్వాసములనియుఁ గావుననే యవి యపౌరుషేయములనియు ఆర్యులు విశ్వసించియుండినందున ఆ ఛందములు మానవు లనుకరింప సాధ్యములు గావని తలంచియుందురు. కొంతకాలమునకు వాల్మీకి యుద్భవించి, అంతకుమున్నె కథలమూలమునఁ బ్రజలయందు వ్యాపించియున్న రామాయణ గాథను కావ్యముగ రచియించెను. ఇట్లనుటవలన వేదముల కనంతరమును రామాయణమునకుఁ బూర్వమును కవిత్వరచన లేదని చెప్పుటగాదు. నన్నయ భారతమునకుఁ

బూర్వము తెలుఁగుదేశమున వ్యాపించియున్న గ్రామ్య సారస్వతము, తరువాత, అభినవమార్గ మవలంబించిన ఆ యుద్గ్రంథముతో పోటీకి నిలువలేక యెట్లునశించెనో, అట్లే రామాయణమునకుఁ బూర్వమున్న చిన్నచిన్నకావ్యములు, గేయములు, ఈబృహత్ప్రబంధముధాటికి నిలువలేక యాత్మహత్య గావించుకొనియుండును. రామాయణమునందు వర్ణింపఁబడిన నాగరకతను గమనించినయెడల ఆకాలమున కవిత్వశిల్పము కొదువపడి యుండెనని చెప్పుట కెవ్వరును సాహసింపరు. సత్యము భూతకాలగర్భమున దాఁగియున్నది. వాల్మీకి ఆదికవియైనను కాకపోయినను, రామాయణ మాదికావ్యమైనను కాకపోయినను, సీతారాములు, చారిత్రక నాయికానాయకులైనను లేక, వాల్మీకి మహాకవి యగాధభావసాగరము మథింపగాఁ బైకుబికిన యమృతనవనీతరాసులైనను మనకొక్కటియె! ఇందలి సత్యాసత్యములు చరిత్రకారులకు వదలిపెట్టెదము. వారికి సాధ్యముగాని రసాస్వాదనమునకు మనము పూనుకొందము. రామాయణము శాశ్వతకల్పనమైనది! దాని యధికార మనంతము! సర్వకాలీనము!

కవిత్వము ప్రత్యేకముగ నొక దేశమునకును, ఒక జాతికిని, ఒక నాగరకతకును సంబంధించియుండునదిగాదు. అది విశ్వజనీనమైనది. మొట్టమొదట మానవహృదయ మెప్పుడు రసార్ద్రమాయెనో, అప్పుడే కవితాబీజ మంకురించెను; అప్పుడే మానవుని కల్పనాశక్తియు ప్రతిభయు బయలయ్యెను. అప్పటినుండియు కవితామహాలత శాఖోపశాఖలుగఁ జీలి మానవసంఘమునం దల్లుకొనుచున్నది. మానవ

జాతి యజ్ఞాన నిమగ్నమై బాల్యదశయందున్నప్పుడు, రామాయణము, మహాభారతము మున్నగు పెద్దకల్పనలకును, శాకుంతలాది మనోహరనాటక రచనలకును కావలసినంత లోకానుభవమును, సృజనశక్తియు, శిల్పనైపుణియు నలవడియుండదనుట స్పష్టము. హైందవ సమాజము చాల ఉన్నతదశకు వచ్చినయనంతరము అట్టికావ్యములు, నాటకములు పుట్టియుండునని నిర్ణయించుటకు, వానియందు వర్ణింపఁబడిన సాంఘికాచార వ్యవహారములే తగినసాక్ష్యములుగ నున్నవి.

మానవునికి భావప్రకటనము గావింపవలసిన యక్కఱ జ్ఞాన మంకురించినప్పటినుండియుఁ గలదు. ఉద్దేశములు వెలిపుచ్చుటకుఁదగినభాష యుత్పన్నముగాని ప్రథమదశయందుఁగూడఁ, జేసైగలు, కనుసైగలు మున్నగువానిచేత మనుజులు తమ వ్యవహారములను సాఁగించుకొనుచుండిరి. ఆకాలమున వారిబుద్ధి యంతగావికసింపకుండినందువలన వివిధభావోత్పత్తికంతయవకాశ ముండియుండదు. కాని బహిః ప్రకృతి సంబంధమువలన వారిహృదయములందుఁ గ్రమక్రమముగ భావవికసనమును, ఆభావమును బ్రకటించుటకుఁ గావించు ప్రయత్నమువలన భాషయు నభివృద్ధి చెందుచు వచ్చెను. ఉరుములు, మెఱుములు, మేఘములు, వర్షములు, వడగండ్లు, ఉల్కాపాతములు, నక్షత్రములు, సూర్యోదయాస్తమానములు, నదులు, కొండలు మున్నగు నైసర్గికచిత్రములను దర్శించినప్పుడు ఆయా కారణములఁ దెలియమి, ఆదిమమానవులు సంతోషాశ్చర్య భయవిషాదముల వెలిపుచ్చుచుండిరి; నాట్యములు సలుపుచుండిరి; పాటలు పాడుచుండిరి; ప్రార్థ

నలు సలుపుచుండిరి. కాని, వారియాటపాటలకు నియమములు లేవు. మానవసంఘము రానురాను నాగరకత నొందుకొలఁది ఆ యాటపాటలు నియమబద్ధములు గావింపఁబడినవి.

నాట్యము, గానము, కవిత్వము, ఆద్యకళలు, ఇతరకళలు పరికరసాధ్యములు గావున తదనంతరము పుట్టినవి. అన్ని జాతులవారి యాద్యకవిత్వమును బరిశీలించినయెడల సామాన్యముగ నది గేయరూపముగ నుండును. వేదములుగూడ నొకవిధమైన గేయములె. వానిని ఉదాత్తానుదాత్తాదిస్వరములతోఁజదువకుండిన శ్రుతిహితములుగ నుండవు. ముఖ్యముగ సామవేదమును సామగానమని చెప్పుటయుఁ గలదు. రామాయణముగూడ గేయకావ్యమె. దానిని కుశలవులు గానము చేసినట్లు రామాయణమందు మనము చదువుచున్నాము. నేఁటికిని, అక్షరములులేని ''కొడగు'' మున్నగుఅనాగరకభాషలుగలవు. వానియందు, కవిత్వము గేయరూపమునఁ బ్రచారములో నున్నది. అనాగరక జాతులయందు గేయప్రతిభ మిక్కుటముగ నుండును. వారియం దొక్కఁడొక్కఁడును కవియె! ఒక్కఁడొక్కఁడును నటకుఁడె! ఈవిషయమును, మనము ప్రత్యక్షముగఁ జూచుచున్నాము. ఏనాది, యెఱుకల, జోగుల, మాలమాదిగజాతులవా రొకసారియొక క్రొత్తపాటనుగాని వర్ణమెట్టునుగాని వినుట తటస్థించెనేని, మఱునాఁడె అట్టివి యెన్నియో వారు రచించి పాడుచుందురు. హృదయమునాకర్షించునేవిషయమునుగుఱించియైనఁ గ్రొత్తక్రొత్త ఛందస్సులలో, అకృత్రిమముగ వారు పాటలల్లి పాడుచుందురు. కోటప్ప కొండమీఁద పోలీసువారికిని, అచ్చట మ్రొక్కుఁ

బడి ప్రజలను నూరేగించుచుండిన రెడ్లకును బరస్పరము కల హము సంభవించి హత్యలు జరిగిన విషయమును గుఱించి, బిచ్చమెత్తు జోగుల జాతివారు "ఔరా? చెన్నప్పారెడ్డీ, నీపేరే బంగార్నాకడ్డీ" అను వీరరసోద్రేకపూరితమైన యొక గేయమును రచించి పాడుచుండిరి. ఇట్టివి యెన్నియేనియుం గలవు. కలుపుఁదీయు కాలమున నిట్టి చిత్రవిచిత్ర గేయము లను మనము యథేష్టముగ వినవచ్చును. పల్లెటూరి కాఁపుల కీ విషయము చక్కఁగ బోధపడఁ గలదు. మధురమైన గ్రామ్య సాహిత్యముతో వారి కెక్కుడు పరిచయము గలదు.

ప్రకృతితత్త్వ జిజ్ఞాసయు, శాస్త్రజ్ఞానమును, విమర్శ శక్తియు, మానవసంఘమునందు హెచ్చుకొలదికవిత్వశక్తియుఁ దగ్గిపోవుచుండును. ఎన్నియో బుక్కులకు కారణభూతము లైన యురుములు, మెఱుములు, ఉషస్సులు నేఁడు మనకు సామాన్యములైనవి. వానిని గాంచినప్పుడు మనము ఆశ్చర్య పడుట లేదు, వెఱపొందుట లేదు. ఈకాలమునఁ బిడుగును ఇం ద్రునిచేతి శతార ధారనుగ మనము తలంచుట లేదు. ఎందు వలన? "వాతావరణమున సంచరించు సవ్యాపసవ్య విద్యు త్ప్రవాహములు మేఘముల మూలమున కలసికొన్నప్పుడు భూమిని దాఁకును! అదియే పిడుగు" అని మనము పాఠశాలలోఁ జదివితిమి. స్త్రీల ముఖములకు చంద్రబింబమును సరిపోల్చి పూర్వకవులు సంతసించుచుండిరి. కాని, నేఁటి కవుల హృద యములో నొకమాలిన్యము ప్రవేశించినది. చంద్రబింబమును చూచినంతనే యందలి సౌందర్యముగోచరించుటకుఁబూర్వమే ఖగోళశాస్త్రములోఁ జదివిన చంద్రవర్ణనము పెనుభూతము

వలె మనమునందుఁ బొడకట్టును. చంద్రబింబము సుధా కర బింబముగాదు. అందు అగాధములగు పల్లములు, ఎత్తైన కొండలు, అగ్నిపర్వతములు గలవు. చంద్రునిలోని మచ్చ కుందేలుగాదు, మఱ్ఱిచెట్టుగాదు, జింకగాదు, ఏకులు వడుకు అవ్వయుఁ గాదు. అది అంతులేని చీఁకటి పల్లము! మనము నందు ఈభావము లుదయించుటతోడనే సుధాకర మండలము నావరించియున్న కవిత్వము నాశనమై పోయినది.

ఇట్లనుటవలన నింకమీఁద కవులు లోకములో పుట్టరా? నూతన కావ్యములు రచియింపఁబడవా, అని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. కవులును బుట్టుదురు: నూత్న కావ్యములును రచియింపఁబడును కాని, గుణమునందును గల్పన యందును వ్యత్యాస మగుపట్టును. ఇందుకుఁ జాల కారణములుగలవు. పరిస్థితులు మాఱినవి. ప్రజల విశ్వాసములు, భావములు, ఆదర్శములు మాఱినవి. బుద్ధికి బలము హెచ్చినది. భావమునకు బలము తగ్గినది. కవు లే కాలమునఁ బుట్టినను వారి మనఃస్థితి కవిత్వ రచనకుఁ దగినదియే యయ్యును, సమకాలీన భావములకును, నాగరకతకును, వశవర్తియై యుండును. వాల్మీకి మహాకవి యీ కాలముననే జన్మించి యుండి యుండిన రామాయణమువంటి మహాకావ్యమును రచియింపఁ జాలఁడనియే చెప్పవలయును. నాగరక దేశములలో నగ్రగణ్యమగు అమెరికా దేశమునందు నేఁడు రచియింపఁబడు కవిత్వమును జదివినయెడల ఈరహస్యము కొంతవఱకు తెలిసికొనవచ్చును. ఆ కవిత్వమునందు మోటారుకారుల శబ్దము, ట్రాంబండ్ల గడగడలు ప్రతిధ్వనించుచుండును. యంత్రాగార

ములలోని పొగ, రస్తాలలోని దుమ్ము ఆ దేశపుఁగవిత్వమును క్రమ్ముకొనినట్లుండును. ఆకవితలందు కోకిలాలాపములు వినఁబడుటకు మాఱు శ్రవణదారుణములైన రైలుబండి కూఁతలు వినఁబడుచున్నవి!

మన తెలుఁగు కవిత్వమున కీ గతి యెప్పటికినిఁ బట్టకుండుఁగాక!

౩. కవిత్వ తత్త్వము

కవిత్వతత్త్వమును గుఱించినచర్చ లాక్షణికులు తలచూపి నప్పటినుండియు జరుగుచున్నది. కవిత్వమన నేమి? అను ప్రశ్న అన్ని దేశములందును, అన్ని కాలములందును అడుగఁబడుచున్నది. కవులును లాక్షణికులును, విమర్శకులును వారి వారికిఁ దోఁచినరీతిని కవిత్వ లక్షణములను తత్త్వమును నిర్వచించిరి. నేఁడును ఆప్రశ్న యంతరింపలేదు, చాల తేలికగ నడుగఁబడి యసంపూర్ణముగఁ బ్రత్యుత్తరము పొందు ప్రశ్నలలో నిది యొకటిగ నున్నది.

ఛందోబద్ధమగు పదసముదాయమె కవిత్వమని యభిప్రాయపడువారను గొందఱుగలరు. కాని, యీ యూహ యవిచార మూలకమైనది. యథార్థకవిత్వమునకు ఛందస్సు అనివార్యముగ ననుగతమగును. అయినను ఛందమును కవిత్వ మనుసరింప వచ్చును, లేకపోవచ్చును. నిఘంటువులు, వైద్యశాస్త్రములు, వ్యాకరణములు మున్నగునవి ఛందోబద్ధములై యున్నను వానియందు కవిత్వము పొడసూపకుండు

టయు, కాదంబరి, వాసవదత్త మున్నగు గద్యకావ్యములందు రసస్ఫూర్తి గన్పట్టుటయు నందుకు నిదర్శనము. సంస్కృత లాక్షణికులు గద్యములుగూడ కావ్యముగఁ జేర్చిరి. పద్యకావ్యములను రచియించి సహృదయులను మెప్పించుట కన్న గద్యముల రచించి మెప్పించుట కష్టతరమను నభిప్రాయము ఆకాలమున నలవాటులో నుండినటుల, వామనుఁ డుదాహరించిన "గద్యం కవీనాం నికషం వదన్తి" అను లోకోక్తి వలన మన మూహింపవచ్చును.

కవిత్వమునకు వలయు వస్తుగుణ సామగ్రి యంతయు గద్యపద్యములకు సామాన్య మయ్యును ఛందము పద్యమునకు విశేషము. ఇట్లనుటవలన వాని రెంటికింగల భేదము ఛందస్సు నందేగాదు, దానిననుసరించు మఱికొన్ని గుణములయందుఁ గూడ. గాన లయా సమ్మేళనమువలనఁ గలుగు శ్రుతి మనోహరత్వమును భావప్రేరకశక్తియు ఛందమునందుఁ గలదు. ఛందస్సు కేవలము మానవ నిర్మితమగు కృత్రిమశాస్త్రముగాదు. ఇందుకుఁ బ్రకృతియందె బీజములు గలవు. శోక రసావేశుఁడైన వాల్మీకినోట అప్రయత్న పూర్వకముగ ఛందోబద్ధమగు వాక్యము వెడలుట స్వభావ విరుద్ధముగాదు. కవి హృదయము భావశబలితమై యుద్రిక్తమైనపుడు, భావములు తమంతఁదాము ఉచితమయినభాష వెదకికొని లయాన్వితముగఁ బ్రవహించును. కోపభయాదులచేఁ జిత్తము చంచలమయినప్పుడు మనము మాటలాడుభాషకును, ఉచ్చారణకును, సామాన్య మనస్థితిలో నున్నపుడు మాటలాడు భాషకును జాల భేదము గనుపట్టుచుండును. భావతీవ్రతయు గాంభీ

ర్యమును ననుసరించి వాక్యమునందు మాటలు వెనుకముందు ముందువెనుక లయి యేదోయొక లయాధర్మమున కనుగుణముగఁ గుదురు పడుచుండును. "వచ్చెడు వాడు ఫల్గునుఁడవశ్యము గెల్తు మనంగ రాదు" అను పద్యపాదమును "ఫల్గునుఁడు వచ్చెడువాఁడు" అని మార్చినయెడల మొదటివాక్యమునఁ బిక్కటిల్లు ఆతురతయు భావతీవ్రతయు రెండవవాక్యమున సన్నగిల్లి చప్పిడియగును. ప్రకృతియందు బీజరూపముగను అస్పష్టముగను, అసంపూర్ణముగను, సంకీర్ణముగ నున్న రామణీయకమును కేంద్రీకరించి సహృదయుల భావమునందుఁ బరిపూర్ణముగ స్ఫురింపఁజేయుట శిల్పముయొక్క ప్రధాన ధర్మము గావున, కవిత్వమునందు లయాస్వరూపము సర్వాంగసుందరమై పొడకట్టుచున్నది.

గద్యము పద్యముతోఁ గొంచె మించుమించుగఁ దుల తూఁగుచున్నను, ఛందోలోపము వలన రూపసౌందర్యమును కొంత గోల్పోవుచున్నది. గద్యము రసవంతముగను భావస్ఫోరకముగ నుండవచ్చును. కాని దానిని గద్యకావ్య మందుమే గాని కవిత్వమనము. * కవిత్వమునంగల శ్రుతిరంజకత్వము గద్యమున నుండుటకు వీలులేదు. "మనకు భావము, రసమే

* పూర్వము పద్యకావ్యములు చెవికి వినఁబడునటుల పెద్దగఁజదువఁబడుచుండెడివి. అందువలన కర్ణేంద్రియ ద్వారమునఁగూడ సుఖము నొందుచుండెడి వారము. కాని నేఁడు అలవాటు మాఱినది. చెవులు చేయవలసిన పని కన్నులు చేయుచున్నవి. పెదవులు కదలింపక నవలలు చదువ నలవాటు పడిన మనము పద్యకావ్యములనుగూడ నట్లే చదివి, పొందవలసినంత యానందమును బొందుటలేదు.

గదా ప్రధానము, ఛందస్సుతో నేమిపని ?" యని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. అర్థములేని శబ్దముల సంయోగ వియోగ భేదములవలన నుత్పత్తియగు రాగములు మనల నానంద పరవశులఁ గావించుచున్నవి. ఒక్కొక రసము నుప్పతిల్లఁ జేయుటకు నొక్కొక్క రాగ మనుకూలించు నని గానశాస్త్రవేత్తలు నిర్ణయించి యున్నారు. వీరణము (వీరంగము) వాయించినపుడు కొందఱికి ఆవేశము వచ్చుటగలదు. యుద్ధపు బ్యాండు విన్నంతనే పిఱికివాని హృదయమునందైన రణోత్సాహము చిప్పిల్లును. ఇట్టి వికారము లన్నియుఁ గేవలము శబ్దసంయోగ సారస్యమువలన హృదయమునఁ గలుగు మార్పులే గదా! ఇఁక భావయుక్త పద్యములమాట వేఱుగఁ జెప్పవలయునా?

ఒక ఇంద్రియమునకంటె రెండింద్రియములకు సుఖముఁగూర్చు వస్తువు ననుభవించునపుడు మన యానందము ఇమ్మడించును. శిల్పముయొక్క పరమప్రయోజనము "సద్యః పరనిర్వృతి"ని గలిగించుటయెగాన నొకేసమయమున నొకటికన్న నెక్కు డింద్రియములకు సుఖము గల్గించునదియె యుత్తమ శిల్పమని మనము నిర్ణయింప వచ్చును. * కావున ఛందోబద్ధమగు కావ్యము వచనముకంటె నెక్కుడు సుఖదాయక మనియె చెప్పవలయును.

సంస్కృత లాక్షణికుల కవిత్వతత్త్వ నిర్వచనములు కొన్నియెడలఁ బాక్షికములుగను అసంపూర్ణములుగనున్నవి.

---

* There is something magical in rhythm. it even makes us believe that the sublime lies within our reach *Goethe.*

లాక్షణికులు తత్త్వవేత్తలును తార్కికులును కావున వారి బుద్ధి యవయవ పృథః కరణమునందు నిశితముగఁ బ్రవేశించును. వారొకరూపముయొక్క యంగాంగ సంయోగతను సమష్టి సౌందర్యమును గమనింపక, యవయవములను, గుణములను, ఆత్మను వేఱుపఱచి వానిలో నేవిముఖ్యములో యను దీర్ఘ చర్చలకుఁ దొడఁగి తుదకుఁ దమ యభిమానమునకుఁ బాత్రమైనదానికిఁ బట్టాభిషేకము గావింతురు. కాని, వానివాని స్థానములందు ఉచితమైనరీతిని అవియవి ముఖ్యములనియు, వానిలో నేవి లోపించినను అంగవైకల్యమో గుణవైకల్యమో లేక ప్రాణాపాయమో సంభవించుననియు వారు తలంపరు.

''తదదోషౌశబ్దార్థౌసగుణౌ అనలంకృతీపునఃక్వాపి''

అని మమ్మటుఁడు కావ్యలక్షణమునునిర్వచించెను. కాని,యీ వాక్యమునుసాహిత్య దర్పణకారుఁడును,రసగంగాధరకర్తయు విమర్శించి తీవ్రముగ ఖండించియున్నారు. నిర్దోషత్వముచేత కావ్యత్వముసిద్ధించు నెడలఁ బ్రాణరహితములగు కావ్యములు గూడ సమ్మాననార్హములగును. పేరువడసినయుత్తమకావ్యములం దేవో కొన్ని దోషములున్న యెడల అట్టికావ్యములు ఆదరణపాత్రములు గాకపోవలసివచ్చును. ఇట్టి ప్రమాణము నంగీకరించినయెడల మన కావ్య ప్రపంచము చాల సంకుచితమైపోఁగలదు. ఎట్టి యుత్తమ కావ్యమందైనను ఏదో యొక విధమైన దోషములు కొన్ని యుండకపోవు. రామాయణ మహాకావ్యమునందు పునరుక్తిదోషములుగలవు. మమ్మటాది సంస్కృత లాక్షణికులు రసౌచిత్యముల యుత్కర్షాపకర్షములను దెలుపుటకు కాళిదాసాది మహాకవుల గ్రంథములనుండి

యుదాహరణములను గ్రహించిరి. కావున అటువంటి కావ్యములు పరిత్యాజ్యములు కావలయునా? పండి ఆకును మేలు గా కును యతి ప్రాసమైత్రి గూర్చెనని అప్పకవివలె పోతన్నను దిట్టిపోసి భాగవతమును నీటం గలుపుదుమా! ఏవో కొన్ని వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగములను చేమకూర వెంకన్న యంగీకరించె నని యాతని విజయవిలాసమును, క్త్వార్థక ఇకారసంధులు గల వని ఆముక్తమాల్యదను మనము నిరాదరింతుమా? రసాస్వాదన నిమిత్తము కావ్యముం జదువు వారికి నిటువంటి దోషములపై బుద్ధి పోరదు. ఈలాటి భాషా విషయక దోషములకంటెను అనౌచిత్యము, నీరసకల్పనము మున్నగు రచనాలోపములు రమణీయతకు భంగము గలిగించును.

మమ్మటుఁడు కావ్యముల కిట్టి కఠినమైన బహిష్కార దండనము విధించునా? ఇది చింత్యము. పూర్వాపరముల యోచించినయెడల ఆయన యభిప్రాయమును మఱికొంత విరివిగ మనము తెలిసికొనవచ్చును. కావ్యప్రకాశికయందుఁ బ్రారంభముననే మమ్మటుఁడు కవి సృష్టి నిట్లు కొనియాడెను :

"నియతికృతి నియమ రహితాం
హ్లాదైక మయీ, మనన్య
పరతంత్రాం నవరస రుచిరాం,
నిర్మితి మాదధతి భారతీ కవేః"

ఇందలి యొకొక్కపదమును నొకొక్క వ్యాసమునకు శీర్షికగ నుండఁదగినంత భావగంభీరముగ నున్నది. కవియొక్క భారతి ప్రకృతి నియమ బద్ధకముగాదు! హ్లాదైకమయమును

నవరస రుచిరమునైన యొక స్వతంత్ర నిర్మాణము! మఱియు లోకోత్తర వర్ణనా నిపుణ కవికర్మ కావ్యమని మమ్మటుఁడు వివరించెను. ఈ యభిప్రాయమును లాక్షణికులందఱు నేదో యొకవిధముగ నంగీకరించియున్నారు. లోకోత్తరత్వమనఁగా అనుభవసాక్షికమయిన యాహ్లాదగత చమత్కారమని పండిత రాయలును, చమత్కార మనఁగా చిత్తవిస్తార రూపమగు విస్మయమని విశ్వనాథుఁడును వివరించిరి. ఇట్లనుటవలన చమత్కార రహితములగు కేవల శబ్దార్థములకు కావ్యయోగ్యత సిద్ధింపదనియు, అవి ప్రతిభాశాలియగు కవి రచనా నైపుణ్యము వలన నలౌకిక రూపగుణ సౌందర్యములను దాల్చి, కావ్య మనిపించుకొనుననియు మన మూహింపవలయును. లోకసామాన్యమైన రూపములను జూచినప్పుడు మన కేలాటి విస్మయము జనింపదు. దానియందు మనచిత్తము నాకర్షింపఁ జాలినంత యసాధారణ విశేష మేదియు గోచరింపదు. కాని, మన మెన్నఁడునుజూచి యెఱుఁగని యొక సౌందర్యవతిని దారిలోఁ గనుగొన్నపుడు, ఆహా! యీమె యెంతరూపవతి? అని యచ్చెరుఁవొందుచుఁ గొంతసేపు నిలఁబడి నిర్వ్యాజముగ నామెతట్టు చూచుచుందుము. అసామాన్య రూపసందర్శనము వలన నిటువంటివింత పొడముచుండుట సహజము. కవిత్వమునఁ గూడ నీలాటి లోకోత్తరత లేనియెడల కావ్యము చదువరుల హృదయమును లౌకిక వ్యాపారములనుండి మరల్చి తనయందు లగ్నమగు నట్లొనరింపఁజాలదు. చిత్రకారునికి రంగులకు నెట్టి సంబంధముగలదో కవికిని కవితాసామాగ్రికిని అట్టిసంబంధమె. అంగాంగ సంయోగత, ఔచిత్యము, వర్ణనా సౌందర్యము,

జీవకల్పనము మున్నగునవి కవియొక్క శిల్పనైపుణ్యము నకుఁ జెందినవి. కావున కవి ప్రతిభాశక్తివలన కావ్యమునకు సాధుత్వమును, ప్రతిభా దౌర్బల్యమువలన అసాధుత్వమును సిద్ధించును. ఇట్లనుటవలన కావ్యములు వ్యాకరణదోష భాషాయుక్తములుగ నుండవలయుననుట నామతముగాదు. కాని, భాషావిషయక దోషములకన్న శిల్ప కల్పనాదోషములె రస రామణీయకములకు భంగము వాటిల్లఁజేయునని నామనవి.

* విశ్వనాథుఁ డొక దోషమును ఖండించి మఱియొక దోషమును దెచ్చిపెట్టెను. ఆయన 'వాక్యంరసాత్మకంకావ్యం' అని కావ్యలక్షణమును నిర్ణయించెను. ఇది † (ఆచార్య దండిమతముతప్ప) పూర్వలాక్షణికుల మతములకన్న విశాలముగ నున్నట్లు తోఁచినను, విమర్శించిచూడ నీ వచనము కూడ కవిత్వావరణమును సంకుచితము చేయుచున్నది. ఏల యన: 'విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగాద్రసనిష్పత్తిః' అని భరతుని రస లక్షణము. దీనిఁబట్టిచూడ రసము కేవలము మానవచర్యలకు సంబంధించినదని తేలుచున్నది. తిర్యగ్జంతు

* నేను "రసరామణీయకములు" అను వ్యాసమునఁ దెలిపినటుల చేతనాచేతన భేదములేక రమణీయ భావము లన్నిటియందు రసముండు నను మతము నంగీకరించు పక్షమున "వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం" అను నిర్వచనముగూడ నంగీకృతమైనట్లె. అట్లుగాక రసము కేవలము మానవ చర్యలకు సంబంధించినదే యని తలఁచునెడల ఈ వ్యాసమునందుఁ జూపఁ బడిన యభ్యంతరమువలన విశ్వనాథుని నిర్వచనము సంకుచితమగును.

† "(ఇష్టార్థవ్యవచ్ఛిన్నా పదావళీ)"

ఇచ్చట "ఇష్టార్థ" మనఁగా హృద్యార్థము, లేక, రమ్యార్థము.

వుల చేష్టలయందు రసాభాసము (రసస్పర్శ) మాత్రము గలదని విశ్వనాథుని యభిప్రాయము. కావున రసమనునది మానవచర్యలయందుఁ బూర్ణముగను, పశు పక్షి మృగాదుల చేష్టలయందు ఆభాసముగను ఉండునని తెలియ వచ్చుచున్నది. కాని, యచేతనవ్యాపారములందు ఏలాటి రసస్పర్శకుఁగూడఁ జోటులేదు. కావున 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం' అను లక్షణమును మన మంగీకరించినయెడల పాశ్చాత్యుల ప్రకృతి కవిత్వమును, (Lake Poetry, Nature Poetry) సూర్యాస్తమయములు, ఉద్యానవనములు, నదులు, కొండలు, మేఘములు, నక్షత్రములు, చంద్రుఁడు మున్నగువాని వర్ణనములకు కావ్యత్వము సిద్ధింపదు.

'ఉపవన జల చంద్రికోత్సవార్తవలీల లాత్మవిహారంబులనఁ బరగు' అని యుండుటవలనఁ బైనఁ బేర్కొనఁబడిన యుద్యానాది విషయములు ఉద్దీపన విభావములకు నాధారభూతములు గావున రస వ్యంజకములగును. అట్లగుట 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం' అను లక్షణములో నివిగూడ నిమిడియున్నవి, అని కొందఱు తలంపవచ్చును. కాని, యీలాటి వర్ణనములు నాయికా నాయకుల వ్యాపారములలోఁ గలసిపోయి వారి చర్యలకు సంబంధపడినప్పుడె అవి యుద్దీపన విభావములకుఁ గారణములగును. కాని, కవియె యట్టి దృశ్యములను నాయికానాయకసంబంధ మపేక్షింపక, తన యాంతరంగిక ప్రేరణమువలన రచియించిన యుద్యాన విషయాది వర్ణనములకు ఉద్దీపనత్వము సిద్ధింపదుగాన, వానిని నీరసములనియె నిర్ణయింపవలయును. ఇదియొక సందిగ్ధ విషయము.

ఇప్పుడు మనము విశ్వనాథుని లక్షణము నంగీకరింపవలసి యున్న, సంకుచితమైన రసలక్షణమును మఱింత విరివిచేసి, యుద్యానాది వర్ణనములకు గతి కల్పింపవలయును. లేక, పూర్వికుల రసలక్షణ మంగీకరింతుమేని విశ్వనాథుని కావ్య లక్షణమును సంకుచితమైనదని తలంపవలయును.

సాహిత్యదర్పణకారుని కన్నను, నర్వాచీనుఁడైన పండితరాయలు 'రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దః కావ్యం'అని రామణీయకమునకుఁ బ్రాధాన్య మొసఁగినందువలన కవితా నర్తకి నాట్యరంగము విశాలమైనది. కావ్యమున మనము చూడవలసినది చిత్తాకర్షకమగు రామణీయకము. అట్టి గుణ మే కావ్యమునందుఁ బూర్ణముగనుండునో నదియెల్ల సాధువును, ఉత్తమము నగును.

పాశ్చాత్యలాక్షణికులును, కవులును కవిత్వలక్షణము లను వచించియున్నారు. * భావోత్కర్షతను వెలిపుచ్చు

* (1) Poetry is the spontaneous outflow of powerful feelings. It takes its origin from emotion recollected in tranquility. —*Wordsworth*.

(2) Poetry we will call Musical Thought. —*Carlyle*.

(3) Poetry may be defined as the expression of the imagination. —*Shelley*.

(4) (Poetry is) the utterence of a passion for truth, beautry, and power, embodying and illustrating its conceptions by imagination and fancy and modulating its language on the principal of variety in unity. —*Leigh Hunt*.

(5) Poetry is the rhythmic creation of beauty. —*Allan Poe*.

టయె కవిత్వమని వర్డ్సువర్తును, షెల్లీయు (Wordsworth, Shelley) అభిప్రాయపడిరి. కాని, యీలక్షణము సందిగ్ధముగ నున్నది. భావోత్కర్షతను బ్రకటించుటయంతయు కవిత్వమగునా? ఇదియె యథార్థమైనయెడలఁ గోపోద్రిక్తుఁడై తిట్టెడి వాని మాటలును, సభ్యుల హృదయము చెలరేఁగునటుల నేదోయొక రాజకీయవిషయమును గుఱించి యుపన్యసించు నాయకుని వాక్యములును కవిత్వము కావలసివచ్చును. కేవలము భావప్రకటనమే కవిత్వము కానేరదు.

కార్లయిల్ పండితుఁడు (Carlyle) గానాన్వితమైన యాలోచన కవిత్వమని నుడివియున్నాఁడు. ఈ లక్షణము సత్యమునకుఁగొంచెము సమీపముననున్నది; అయినను పూర్ణ సత్యముగాదు. కార్లయిలుపండితుఁడు గానాన్వితమైన యాలోచన యనుటలో కావ్యమునందు భావములకును శిల్పమునకును గల సంబంధము నించుక సూచించెను. ఇంతకంటెను లే హంటుగారి (Leigh Hunt)నిర్వచనము మఱికొంత సత్యసమీపవర్తిగ నున్నది. ఆయన కవిత్వమునకు సత్యసౌందర్యముల స్పర్శను గలిగించెను. కాని, యమెరికాదేశపుఁ బ్రఖ్యాతకవియగు ఆలన్ పో(Allan Poe)గారి నిర్వచనమునందు కవిత్వలక్షణము పరిపూర్ణత నొందినది. ఆలన్ పో గారిని అమెరికాదేశపుపండితరాయలని చెప్పవచ్చును. 'రామణీయకమును లయారూపమున సృజించుటయెకవిత్వము' అని ఆయన తెలిపియున్నాఁడు. ఈ లక్షణము ప్రాచ్యపాశ్చాత్యులకుఁ బరమసమ్మతమైనదిగ నుండవచ్చును.

కవిత్వప్రభవమును దెలిసికొన్నఁ గొంతవఱకు కవిత్వ

స్వభావమునుగూడ మన మూహింపవచ్చును. సహజమైన ప్రతిభయే కవిత్వమునకుఁ గారణము. ఇతరములు సంస్కారములు. అవి కవిత్వమునకు వన్నె దెచ్చును. * నవ నవోన్మేషశాలినియగు ప్రజ్ఞయే ప్రతిభ యని భామహుఁడు నుడివి యున్నాఁడు. ఇట్టిశక్తి కవియందు లేనియెడల నాతని రచనలన్నియు నిర్జీవములుగ నుండును. అట్లయిన కవికి పాండిత్యమక్కఱలేదా? కవుల పాండిత్యమునకును పండితుల పాండిత్యమునకును జాలభేదమున్నది. కవుల పాండిత్యము సహజమయి ప్రతిభాంత ర్భూతమయి యుండును. పండితుల పాండిత్యము విశేషగ్రంథపఠనము వలనను శిక్షవలనను నలవడు విషయజ్ఞానము.

కవి యందఱివలె నూరకుండక రమ్యమైన భావప్రపంచమును నేల సృజింపవలయును? ఇది కవియొక్క యాంతరంగిక ప్రేరణము; శమనాతీతమైన సౌందర్యపిపాస; అనివార్యమైన రసావేశము! భావోన్మాదము; కవి హృదయైక వేద్యము. ‘తుమ్ము వచ్చినను నవ్వువచ్చినను పట్టరాదు’ అనెడి సామెత యొకటికలదు. కవి ఆవేశముగూడ నిట్టిదియే. మనోహరమైన దృశ్యమును జూచినపుడు మన మానందము నొందుదుము. అంతట మన యనుభవమును నితరులకుఁ దెలుపవలయు నను కోరిక యొకటి పుట్టును. వినినవారు సంతసించుచుండ మన యానందమును వర్ణించి వర్ణించి సంతృప్తి నొందుదుము.

* “ప్రతిభా అపూర్వ వస్తునిర్మాణక్షమా ప్రజ్ఞా; తస్యా విశేషః రసావేశ వైశద్య సౌందర్య కావ్యనిర్మాణ క్షమత్వం.

లోచనవ్యాఖ్య-అభినవ గుప్త పాదాచార్యులు

దుము. కోరిక పుట్టిన వెనుక దానిని దీర్చుకొననిదే మన మనసు కుదుటఁబడియుండదు. మన యనుభూతి నితరులకుఁ జెప్పుటకుఁ జేతకానియెడల నొకవిధమైన యతృప్తి గలుగును. మన భావములను పదిమంది స్నేహితులకు వెల్లడి చేయనిదే ఆనందము పరిపూర్ణమైనటులఁ దోఁపదు. అందువలననే మన మేదైన సంతోషవార్త వినినప్పుడు దానిని యందఱికి జెప్పుచుందుము. ఇది సామాన్యమైన మానవ స్వభావము. కాని, కవియం దిట్టి స్వభావ మతి బలీయముగ నుండును. నిశితములును, శిక్షితములును, సంయమితములును, అందువలననే యుత్పతన క్షమములును నైన కవి మనోవికృతులు తుట్టతుదకు నిర్భరములై లయాన్వితవాగ్రూపమునఁ బ్రవహించును. భావోద్రేకము గలిగినపుడు ఆయా వికారములకుఁ దగినటుల వాక్యములు వెడలుట మానవులకందఱికి సహజమైనను, కవియందు మఱొక విశేషము గలదు. కవి వాక్యములు ఏవో కొన్ని నిర్మాణన్యాయముల కనుగుణముగ మూర్తీభవించుచుండును.

ముత్తెపుఁజిప్పలో వానచినుకు పడినపుడది మంచిముత్యముగ మాఱును గాని, కాకిచిప్పలోఁ బడినపుడు మార్పు నొందదు. ఎందువలన? ముత్తెపుఁజిప్పయందుఁగల సృజనశక్తి కాకిచిప్పయం దుండకపోవుటవలన. నీటిబొట్టు ముత్తెపుఁజిప్ప కడుపులోఁ బడినప్పుడు అందొక వికారము పుట్టును. అందువలనఁ జిప్ప లోపలిభాగమున కంటుకొనియున్న పింగాణిరంగు వానచినుకుపైఁ జుట్టుకొని దానినొక యమూల్యమైన ముత్యముగ మార్చివేయును! ఇటులనే బహిఃప్రపంచసంగతి

వలన కవి మనమునఁ గొన్నివికారము లుత్పత్తిల్లి అవి యాతని రసార్ద్రభావములందలి యింద్రధనుర్వర్ణములతో వెలికుఱికి లోకమోహన స్వరూపమును దాల్చును. కవిభావ మేవస్తువు పైఁ బ్రసరించునో యదియెల్ల రూపాంతరము నొందును. అనిర్వాచ్యమైన సౌందర్యము దాని నాశ్రయించి యుండును. ఎన్నియో వస్తువులను పలుమాఱు చూచియుందుము. కాని, అవి మన చిత్తముల నాకర్షింపఁజాలక పోయి యుండవచ్చును. ఆవస్తువే కవిభావముతో మెలాము చేయఁబడినప్పుడు ఇదివఱకు లేని క్రొత్తందనమును జక్కఁదనమును వహించి మన దృష్టి నాకగొనును. ఎన్నిమాఱులు ఆషాఢమాసమునందలి మేఘములను మనము చూచి యుండలేదు? ఆ మేఘమె కాళిదాసమహాకవి కావ్యాంబరమున భావకిరణరంజితమయి పొడకట్టి మనలను ఆనందపులకితులను జేయుట లేదా? ఇదియే కవిత్వేంద్రజాలము!

౪. కావ్యజీవితము.

నిర్జీవములగు కావ్యములు సహృదయానురంజకములుగా నేరవు. అట్టివి చచ్చుబిడ్డలు. అవి నిరాదరణ పాత్రములై యెట్టకేలకు నశించిపోవును. కొందఱి కవుల యొక్కయు కావ్యములయొక్కయు పేరులు కవుల చరిత్రలందు మాత్రమె భద్రపఱుపఁ బడియుండును. కాని, మఱికొందఱి కవుల నామములు అనుదినమును స్మరింపఁబడుచున్నవి. వారి కావ్యములు నిరంతరము బ్రజల హృదయములపైఁ బ్రభుత్వము చేయుచు

న్నవి. రామాయణము, మహాభారతము, భాగవతము, అభిజ్ఞానశాకుంతలము, ఉత్తర రామచరిత్రము, మేఘసందేశము మున్నగు కావ్యములను నాటకములును, షేక్స్పియరు మహాకవి రచియించిన నాటకములును (అందు ముఖ్యముగ విషాదాంతములు) స్వదేశములందేగాక పరదేశములందుఁగూడ సమ్మానింపఁబడుచున్నవి. ఎందువలన? అవి యుత్తమశిల్పలక్షణముల కనన్యసాధారణలక్ష్యము లయి ప్రధానకావ్యప్రయోజనమగు సద్యఃపరనిర్వృతినిఁ గలిగించుచున్నవి. కావున నిట్టి యానంద ముప్పతిల్లఁజేయు ప్రతికావ్యమును సజీవమని మనము తలఁపవలయును. కావ్యములను ప్రాణవంతములుగఁ జేయు చిచ్ఛక్తి యేది? ఇందుకు సంస్కృతలాక్షణికు లేమి ప్రత్యుత్తరమిత్తురో దానిని మొదటఁ దెలిసికొందము.

౧. రీతిరాత్మా కావ్యస్య.

—వామనుఁడు.

౨. వక్రోక్తిః కావ్యజీవితం.

—కుంతకాచార్యుఁడు.

౩. అలంకారా స్త్వలంకారా గుణా ఏవ గుణాః సదా
ఔచిత్యం రససిద్ధస్య స్థిరం కావ్యస్యజీవితం.

—క్షేమేంద్రుఁడు.

౪. కావ్యస్యాత్మా ధ్వనిరితి బుధైర్యః సమామ్నాతపూర్వః.

—ఆనందవర్ధనాచార్యులు.

౫. శబ్దార్థౌ మూర్తిరాఖ్యాతౌ జీవితం వ్యంగ్యవైభవం.

—విద్యానాథుఁడు

౬. యే రసస్యాంగినో ధర్మాః శౌర్యాదయ ఇవాత్మనః.

—మమ్మటుఁడు.

౭. వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం.

—విశ్వనాథుఁడు.

పైలాక్షణికులలో వామనుఁడు రీతియు, కుంతకాచార్యుఁడు వక్రోక్తియు, క్షేమేంద్రుఁడు ఔచిత్యమును, ఆనందవర్ధన విద్యానాథులు ధ్వనియు, మమ్మట విశ్వనాథులు రసమును, కావ్యజీవితమని నిర్వచించియున్నారు. కాని, వీని యన్నిటిలో నిశ్చితమైన ప్రమాణమేది? ఆలంకారికులిట్లు భిన్నాభిప్రాయులైనపుడు సహృదయుల యంతరాత్మయె కడపటి ప్రమాణముగఁ దలంపవలయును. పై మతములను విమర్శించి చూడ లాక్షణికుల తీర్మానములు, * ఏనుఁగును జూచుటకై పొరుగూరికి పోయి వివాదములు పెంచుకొన్న గ్రుడ్డివారి రూపజ్ఞానముగ నున్నది.

రీతి, రసపోషణమున కనుకూలమైన వర్ణసంఘటనము; కావునఁ గావ్యాంగమునకు సంబంధించినది. అంగము

---

* కొందఱు గ్రుడ్డివారు ఏనుఁగును జూచుటకై పొరుగూరికి పోయిరి. వారిలో మొదటివాఁడు తొండమును తాఁకి, ఏనుఁగు తనచేయివలె నున్నదనియు, రెండవవాఁడు కాలును తాఁకి ఏనుఁగు స్తంభమువలెనున్నదనియు, మూఁడవవాఁడు పొట్టను తాకి ఏనుఁగు గాదెబొట్టవలెనున్నదనియు, నాల్గవ వాఁడు తోఁకను తాకి ఏనుఁగు కఱ్ఱవలెనున్నదనియుఁ దలంచి తమ యూరికి తిరిగి వచ్చుచు దారిలో తాము చూచిన విషయములను సరిపోల్చుకొనిరి. ప్రతివాఁడును సత్యమే చెప్పినను వారిజ్ఞానము పాక్షికమైనందున భేదాభిప్రాయములు గలిగి వివాదములు పెరిగి తిట్టుకొనసాఁగిరి. అంతలో ఏనుఁగును చూచిన మరియొకఁడు వచ్చి వారు చెప్పినదంతయు సత్యమేయనియుఁ, బరిపూర్ణసత్యము తేలుటకు వారొకరొకరు తాకిన యంగములను గలిపి చూడవలయుననియుఁ జెప్పెను.

జీవితమున కాశ్రయమగునుగాని, తానే జీవితము కాఁ జాలదు.

వక్రోక్తి యొకవిధమైన అలంకారము. అలంకార మస్ఫుటముగ నున్న వాక్యములకుఁగూడ (అనఁగా అలంకారము తర్కముచే మాత్రము సాధింపఁబడి, దాని మూలమున రాఁదగిన సౌందర్యము, 'యః కౌమార హరః' అను శ్లోకమునందువలె * అభావమయినపుడు) కావ్యత్వము సిద్ధించుచున్నదిగాన, అలంకారములు కొన్ని యెడల నావశ్యకములయ్యు, ఔపచారికములు గావునను, వానికి జీవత్వము లేదు.

ఔచిత్యము అన్నిశిల్పములకుఁ బరమావశ్యక మగు నియమము. ఇది రసపోషకము. సౌందర్యమున కొక యంగము.

ధ్వన్యాత్మకముగాని వాక్యము సైతము కావ్యమని నిరూపింపఁబడియుండుటచేతను, వ్యంగ్యవైభవము ఉత్తమ

*శ్లో. యః కౌమారహరః స ఏవ హి వరస్తా ఏవ చైత్రక్షపా
స్తేచోన్మీలిత మాలతీ సురభయః ప్రౌఢాః కదంబానిలాః,
సా చైవాస్మి తథాపి తత్ర సురతవ్యాపార లీలా విధౌ
రేవా రోధసి వేతసీ తరుతలే చేతః సముత్కంఠతే.

(మమ్మటోదాహృతము.)

పరస్పర విరుద్ధములగు విభావనావిశేషోక్తుల సాంకర్య మిందు స్ఫుటముగ నున్నదని విశ్వనాథుని యభిప్రాయము. కాని, యీశ్లోకమును మనము చదువునపుడు మనకుఁ గలుగు ఆనందము అలంకార మూలక మైనది కాదు. రసమూలకమైనది.

కావ్యలక్షణమని పలువురి చే నంగీకరింపఁబడియుండుటచేతను, ఉత్తమ మధ్య మాధమ కావ్యవిచారము, జీవత్వము సిద్ధించిన వెనుక జరుగు చర్చ యగుటచేతను, ధ్వనిని కావ్య సౌందర్యాపాదకము లగు నుత్తమగుణములలో నొకటిగ గ్రహింపవచ్చును.

రసము కేవలము మానవచర్యలకు సంబంధించినదే యైనయెడల అవ్యాప్తిదోషమువలన కావ్యాత్మ కానేరదు.

అట్లయిన నిఁక కావ్యాత్మ యెట్టిది? ఆత్మ అంతస్సారభూతమయినది. ఇదమిత్థమని వర్ణించుటకు నలవిగానిది. కావుననే భిన్నభిన్న నిర్ణయములకుఁ బాత్రమయినది! ఉపనిషత్తులు బోధించు ఆత్మ వేఱు; ఆ యాత్మ అవాఙ్మనసగోచరము. కావ్యాత్మ ఇంద్రియగోచరమును అనుభవసాక్షికము నగు సౌందర్యస్ఫురణము. పాంచభౌతికమయిన ప్రకృతి చిత్సంబంధమువలనఁ బ్రాణవంతమగునట్లు, కావ్యసామగ్రి కవి ప్రతిభతోడ సంయోగమునొంది జీవన్మూర్తిని దాల్చుచున్నది. కావ్యమునకు కవిప్రతిభయె జీవితము. కావ్యమునందలి చిత్ప్రకాశము సౌందర్యస్ఫురణముగ గోచరించును. శిల్పనైపుణ్యమును కవితాసామగ్రియు నవిభాజ్యముగ నొకదానియం దొకటి లీనమయినపుడు సజీవవిలసనము కావ్యమునందుఁ దేలియాడుచుండును. అది సహృదయహృదయైకవేద్యము. గాలి కంటికి కనుపడకయున్నను స్పర్శేంద్రియమువలనఁ దెలిసికొనఁబడునట్టుల, కావ్యాత్మ యిట్టిదని వచియింపనలవిగాకున్నను ఆనందజనకశక్తివలన నూహింప సాధ్యమగును.

ప్రతిభావంతులగు కవుల రచనలను మనము విమర్శించి చూచితిమేని, అవి చిరంజీవములగుటకుఁ గారణములు మనకు గోచరింపకపోవు. వానియందు కాలమును ధిక్కరించు శాశ్వతగుణ మేదియో యొకటి తప్పక యుండితీరును. ఉత్తమ కృతుల విమర్శనమువలనఁ దేలిన సామాన్యాంశముల నిటఁ బొందుపఱచుచున్నాను:

(౧) అంగాంగ సంయోగత.

(౨) అనురూపత.

(౩) వస్తువునందలి సర్వజనీన స్వభావము.

(౪) కవి వ్యక్తిత్వము.

అంగాంగ సంయోగత ప్రతిరూపమునకును ఆవశ్యకమైన నియమము. విచ్ఛిన్నావయవ సమూహము సమష్టి రూపజ్ఞానము బుట్టింపనేరదు. కావున 'సంయోగత' శిల్పశాస్త్రమునందుఁ బ్రధానసూత్రము. ఈ సూత్రమునకు లోఁబడని కావ్యములు నిర్జీవములుగ నుండును. ఉత్తమ కావ్య నిర్మాణమునం దీనియమము బహుజాగరూకతతో ననుసరింపఁబడును.

ఉచితానుచిత జ్ఞానము లేనివాఁడు కవి కానేరఁడు. అనౌచిత్యము రసభంగమునకుఁ బ్రధానహేతువు. కాండజ్ఞానము, కళాభిరుచియు లేనందునను, లోభమువలనను, కవి యనౌచిత్యదోషమునకుఁ బాల్పడుచున్నాఁడు. అదివఱకు వ్రాసికొనియుంచిన రసవంతములగు పద్యములందలి లోభముచేతఁ గొందఱు కవులు అనవసరముగను, అసందర్భముగను తమ కావ్యములయందో, నాటకములయందో

వానిఁ జొప్పించి రసభంగమునకు సహాయపడుచున్నారు. అట్టివారియందు కళాభిరుచి లోభ తిరస్కృతమై యడఁగి యుండును. మఱియు కవి మొట్టమొదటఁ దన ప్రతిభ కను రూపమైన వస్తువును, రసమును, రూపమును గుర్తెఱిఁగి యేర్పఱచుకొనవలయును. ఇది చాల ముఖ్యము. కొందఱు కవులు కొలఁది యెఱుఁగక కొండను కౌఁగిలించుకొనఁబోయి భగ్నమనోరథు లగుటయు, మఱికొందఱు తమ ప్రకృతి కనుకూలింపని రసములఁబోషింపఁ బ్రయత్నించి చెడఁగొట్టు కొనుటయు మనము చూచుచున్నాము. కాళిదాసు శృంగార మును బోషించుటలో నసదృశుఁడు. భవభూతి కరుణయం దద్వితీయుఁడు కాని, ఆయన ప్రతిభ నాటకరచన కనుకూ లించునదిగాదు. కావుననే యుత్తరరామ చరిత్రము దృశ్యప్రబంధమునకన్న శ్రవ్యప్రబంధముగ నెంచఁబడు చున్నది. సర్ వాల్టర్ స్కాటు మొట్టమొదట కవిత్వము వ్రాయుచుండెను. కాని, యంతకన్నఁ దన ప్రతిభ నవలలు రచియించుట కనుకూలించునని యెఱింగి, యపూర్వ కథా సాహిత్యమును నిర్మించెను. రవీంద్రనాథ టాగూరునందు గేయ ప్రతిభ మిక్కుటముగ నున్నది. ఆయన వేలకొలఁది చక్కని గీతములను రచియించెను. కాని, మయికేలు మధు సూదనదత్తువలె 'మేఘనాథవధ'వంటి పెద్దకావ్యమును రచియింపలేదు. ఒక్కొక్కకవి అంతఃప్రకృతి యొక్కొక విధమయిన కావ్యకల్పనకుఁ దగియుండును. కావున వారివారి కనుకూలమైన త్రోవలు వెదకికొనుట విజయమునకు మూల సాధనము. అందుకు భిన్నముగఁ బ్రవర్తించువారు ఏటికి నెదు

రీదినట్లు శ్రమకుం బాత్రులయ్యు గమ్యస్థానము చేరంజాలరు. ఉత్తమ కవులెల్లరు తమప్రకృతి కనుకూలించిన రచనల యందె శక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించి కృతకృత్యులైరి.

కావ్యము చిరంజీవముగ నుండవలయునన్న అందలి వస్తువుకూడ సర్వజనీన స్వభావమును, దదనుగుణమయిన మనోవికారములను వెల్లడించుట కనుకూలమైనదిగనుండవల యును. ఏలయన, దేశ కాల పరిస్థితులకు లోఁబడిన సంకుచిత విషయములును, భావములును అన్ని కాలములయందునందఱిని రంజింపఁజేయఁజాలవు. ఆచారవ్యవహారములు, భాషలు వేఱైనను మానవుల మనోవికారములు అంతట నొకేవిధముగ నుండును. సుఖదుఃఖములు, మంచిచెబ్బరలు, జన్మమరణ ములు సర్వసామాన్యముగ మానవజాతికంతయు సహజము. శృంగార వీర కరుణాదిరసము లందఱకు ననుభోగ్యములుగ నుండును. అట్టిరసములాదర్శప్రాయముగఁ జిత్రింపఁబడినపుడు దేశకాలపాత్రాతీతములై సర్వజనానురంజకములుగ నుండఁ గలవు. ఇంగ్లీషునాటకములు చదివి మన మానందించు చున్నాము; సంస్కృతనాటకములను జదివి పాశ్చాత్యులు సంతోషము నొందుచున్నారు. ఎందువలన? నోటినుండి వెడలు భాష రెండుదేశములవారికి వేఱయ్యును హృదయము నుండి వెడలు మనోవికారములభాష మానవజాతికంతయు సామాన్యము. కావున నొక కావ్యము చిరంజీవముగ నుండ వలయునన్న సర్వజనీన స్వభావ ద్యోతక వస్తు సంవిధాన కల్పనా చమత్కృతితో నొప్పియుండవలయును. ఇందుకు

భారతాది మహాగ్రంథములును, శాకుంతలాది నాటకము లును నిదర్శనములు.

కవి వ్యక్తిత్వము అతని రచనలయందుఁ బరిస్ఫుటముగ నంకితమైయుండును. ఒకేవిషయమును పలువురు కవులు కావ్యములుగ రచియించిరేని వానియం దొకటొక్కటియుఁ బ్రత్యేకరూపగుణవిశిష్టముగ నుండును. ఒక్కొక్కరియందు కళా నైపుణ్యమును, ప్రతిభయు, నభిరుచియు భిన్నభిన్నముగ నుండుటవలన వారి కృతులందు నైత నట్టి భేదములు గనుపట్టుచుండును. సర్వసామాన్య వస్తువైనను, అది కవి యంతః ప్రకృతితో సమ్మిళితమయి రూపాంతరమునొంది, కావ్య కుటుంబమునకుఁ జేరినదయ్యుఁ బ్రత్యేకత వహించియుండును. కవి తనకు మాత్ర మిష్టమైన వస్తువును భావమును మనోవస్థను సర్వజనీనముఁ జేయుటకుఁ బ్రయత్నించుట కన్న, సర్వజనీన వస్తుభావ మనోవస్థలను దన వ్యక్తిత్వముచే నంకితముఁ జేయుట మేలు. అనఁగా అన్ని ప్రకృతులకు సామాన్యమైన భావావస్థలకు రూపముఁగల్పించి యే ప్రకృతినైన రంజింపఁ జేయవచ్చునుగాని, యొక ప్రకృతికి మాత్రము సమ్మతమైన దానిని సర్వజనీన మొనరించుట యసాధ్యము.

మహాకవుల కావ్యములందుఁ బైన చర్చింపఁబడిన నాలుగంశములు ననివార్యముగ నుండును. ఇంకను విమర్శించు కొలఁది యెన్నియైన సూక్ష్మాంశములు తేలవచ్చును. కాని, గ్రంథ విస్తరభీతిచే వానినిఁ జర్చింప మానుకొంటిని.

౫ కవిత్వశిల్పము—అనుకరణము.

కవిత్వము లలితకళలకుఁ జేరినది కావున, నిచ్చట శిల్ప విచార మనివార్యమైనది. శిల్పము నిదర్శక మనియు నాదర్శక మనియు రెండు విధములు. కొంచెమైనను భేదము లేక ప్రకృతి ననుసరించునది మొదటిది. వలసినంతవఱకు ప్రకృతి ననుసరించి దానిని మించిపోవునది రెండవది. మొదటిది మాతృకకు సరియైన నకలు;-రెండవది, స్వతంత్ర కల్పనము. శిల్పులు భూమ్యాకాశములందు సంచరించు రససిద్ధులు. కావున వారి సృష్టియు మర్త్యలోకమునకును స్వర్గలోకమునకును సంబంధించి యుండును. నిదర్శ కాదర్శక శిల్పములలో రెండవది యుత్తమమైనది. ఒకరూపమును పొల్లుపోక యనుకరించి చిత్రించుట నయనేంద్రియము యొక్కయు బుద్ధియొక్కయుఁ గార్యము. కాని, అందు శిల్పకారుని భావనాప్రదర్శనమునకుఁ జోటులేదు. అనుకరణమునందు నూతనసృష్టి యుండదు గాన అది యుత్తమశిల్పము గా నేరదు.

శిల్పము అనుకరణమా? లేక సృష్టియా? అను విషయమును గుఱించి చాల అభిప్రాయ భేదములు గలవు. వానిని గొందఱు అనుకరణ మనియు, మఱికొందఱు సృష్టి యనియుఁ బలుపలు విధములుగఁ దలంచుచున్నారు. శిల్పము అనుకరణమని తీర్మానించిన వారిలోఁ బ్రథముఁడు గ్రీసు దేశస్థుఁడైన అరిస్టాటల్ అను తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుఁడు. అప్పటి నుండియుఁ బాశ్చాత్యులెల్లరును శిల్పము ప్రకృతి యొక్క-

యనుకరణ మనియే విశ్వసించుచుండిరి. కాని, *అరిస్టాటలు నిర్వచించిన అనుకరణము (Imitation) నకును మన మిప్పుడు అనుకరణ మను మాటకుఁ జేసికొను నర్థమునకును జాల భేదమున్నది. ఆయన యుపయోగించిన పదము విశాల భావగర్భితముగ నున్నదని ఆయన యొనరించిన నియమముల వలననే మనము తెలిసికొనఁ గలము.

శిల్పము తన మాతృకను ఉన్నదియున్నట్లు అనుకరింపక యింద్రియములకు గోచరించినవిధమునఁ బునర్నిర్మాణము చేయుననియు, ఆదర్శప్రాయ మగు మానవజీవితము, ప్రవర్తనములు, చర్యలు మున్నగునవి శిల్పమునఁ బ్రతిబింబించుచుండు ననియు అరిస్టాటలు చెప్పియున్నాఁడు. †ఇందు వలన, శిల్పి యనుకరించువాఁడు గాఁడనియు, రసార్ద్రమైన యాతనిభావమున నింద్రియములద్వారా ఏవేవి యంకిత మగునో వానిని మాత్రమే మూర్తీభవింపఁజేయు ననియుఁ

---

*అరిస్టాటలు కవిత్వతత్త్వ నిర్వచనములను సంపూర్ణముగఁ దెలిసికొనవలయునన్న ప్రొఫెసర్ బుచ్చెరుగారి "Aristotle's theory of poetry and fine art" అను గ్రంథమును జదువవలయును.

† (1) The art may imitate things as they ought to be.

(2) A work of art reproduces its original not as it is in itself, but as it appears to the senses.

(3) A work of art is in idealised representation of human life—of character, emotion, action, under forms manifest to sense.

—*Aristotle.*

(*Butcher's translation.*)

దేలుచున్నది. శకుంతలనాటకములోని కథ షుమారు ఆరు సంవత్సరములకాల పరిమితి గలదిగాఁ దోఁచుచున్నది. కాని, కాళిదాసమహాకవి దానిని రెండుమూఁడుగంటలలోఁ బ్రదర్శింపఁబడుటకు వీలగు నాటకముగ రచించెను. ఏయే కథాభాగములు గ్రహించినయెడల కథావిషయమునకు లోపము వాటిల్లకో, శిల్పధర్మమునకు విరుద్ధము గాక యుండునో అట్టిరీతిని ఉచితమైన సన్నివేశములను గల్పించి, ఆది మధ్యాంతములు గల యొక మనోహర దృశ్యమును రచించెను. లోకసామాన్యము లగు మానవచర్యలను గ్రహించి, వానిని లోకోత్తర వర్ణనాచమత్కృతి వలన అపూర్వమును, ఆదర్శప్రాయము నైన యొక విచిత్ర సృష్టినిగ మార్చివేసెను. ఇట్టి నిర్మాణమును సృష్టియందుమా? లేక యనుకరణ మందుమా? దీనిని అనుకరణ మనుటకంటె ప్రతిసృష్టి యనుటయే సమంజసము. అరిస్టాటలు గ్రంథమును చాల శ్రద్ధతో తర్జుమాచేసి, చక్కఁగ విషయము బోధపడుట కొఱకు విపులమైన వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన ప్రొఫెసరు బుచ్చెరుగారు, అరిస్టాటలు ఉపయోగించిన 'అనుకరణము' అను పదమునకు, 'నిర్మాణము' 'ప్రతిసృష్టి' అను అర్థములు కలవని వ్రాసియున్నారు.*

మమ్మటాచార్యులు కవిత్వమును నియతికృత నియమరహిత మనియు, అనన్యపరతంత్ర మనియు, నిర్మితి యనియుఁ

* 'Imitation' so understood is a creative act. It is a rivalry of Nature, a completion of her unfulfilled purpose, correction of her failures.

—*Butcher*.

జెప్పియుండుటవలన సంస్కృతలాక్షణికులకుఁగూడ, శిల్పము స్వతంత్రసృష్టి యను నిర్వచనము సమ్మతముగ నున్నట్లు దోఁచుచున్నది.

అపూర్వ వస్తునిర్మాణమునందు కావ్యశిల్పము ప్రకృతిసృష్టిని మించుచున్నది; కావుననే కళకు ప్రత్యేకమైన స్థితి కలిగినది. జంగమ వల్లులు, నీళ్ళల చంచలాలతికలు, నొక్కిన పాలుగాఱు చెక్కిళ్ళు, పుష్పాడికట్టల నొరసికొనుచు ప్రవహించు తేనె వాకలు, ఆకసము నంటుమేడలు మున్నగునవి కవికల్పనములు; వాస్తవజగత్తులో లేనివి.

లయవిభాతి.

చలువగల వెన్నెలల చెలువునకు సౌరభము
గలిగినను, సౌరభముఁ జలువయుఁ దలిర్పం
బొలుపెసఁగు కప్పురపుఁ బలుకులకుఁ గోమలత
నెలకొనిన, సౌరభము జలువ పసయుం గో
మలతయును గలిగి జనముల మిగులఁ బెంపెసఁగు
మలయ పవనంపుఁ గొదమలకు మధురత్వం
బలవడిన, నీడు మఱి కలదనఁగవచ్చుఁ గడు
వెలయఁగల యీసుకవి పలుకులకు నెంచన్.

ఈపద్యమునందు పింగళి సూరనార్యుఁడు ప్రకృతిపై నొకపంతము వేసినాఁడు. వెన్నెల చెలువునకు సౌరభము గలుగవలయును! కప్పురమునకుఁ గోమలత నెలకొనవలయును! పై గుణము లెల్లను గల మలయపవనమునకు మాధుర్య మలవడవలయు! అప్పుడుమాత్రమే అది సుకవి

పలుకులకు ఈడనవచ్చును! కోటిసంవత్సరములు తలక్రిందయి తపసుజేసినను ప్రకృతి యిట్టి యపూర్వ వస్తు గుణ సమ్మేళన మొనరింపలేదు. కావున సుకవిపల్కులకు అసంపూర్ణమయిన సృష్టి యెట్లు ఈడనవచ్చును? వస్తుగుణములను అపూర్వముగ నేర్చి కూర్చుటయందు కవి అత్యంత నిపుణుఁడు. ఈ నైపుణ్యము భావనకు సంబంధించిన మహిమ. కవి కల్పనములు కొన్నియెడల అలౌకికము లైనను చదువరులకు బోధపడకపోవు. ఏలయన: సంయోగము క్రొత్తదైనను వస్తువులుమాత్రము పూర్వపరిచితములె. తాను సృజించిన వస్తువు స్వాభావికమా, లేక యస్వాభావికమా యను విచారము కవి కనవసరము. ఇట్టివస్తువు భావప్రపంచమున నుండిన నెంత రమ్యముగ నుండును అను తలంపె కవికి ముఖ్యము; రసనిష్పత్తికి సాధక మగునేని నెట్టి యలౌకికేంద్రజాలమునైనఁ బన్నవచ్చును. ఏలయనఁగా కవిసృష్టి యానందమాత్ర ప్రయోజనము గలది.

ఆదర్శప్రాయమగు రూపమును జిత్రించు చిత్రకారుఁడు ఏదో యొక బహిరాకృతినిఁ దన రచనకు ఆలంబముగఁ గొనఁడు. ఆ రూపమును తాను భావనచేసి తన మనమునందుఁ బ్రతిబింబించిన విగ్రహమును పటముపైఁ జిత్రించును. అటులనే కవియు భావనా కల్పితమైన చర్యలను వాగ్రూపమున వెలిపుచ్చును. ఒక యుదాహరణము: చిత్రకారుఁ డొకఁడు రతీదేవి స్వరూపమును లిఖింపవలయునని తలంచి యొక సౌందర్యవతిని ఆదర్శముఁగఁ దీసికొని తత్ప్రతిబింబకముగఁ జిత్రించును. రతీదేవి స్వరూపమునందు

స్త్రీసౌందర్య పరమావధిని మూర్తీభవింపఁజేయవలయు నని ఆతని యుద్దేశము. తాను రచియించిన రూపముకన్న రమణీయవతి యగు మర్త్యలోక కాంత గాన్పించినయెడల చిత్రకారుఁడు పూర్వచిత్రమును జించి పాఱవైచి, క్రొత్త రచనకుఁ బూనుకొనవలయును. ప్రకృతి పరిణామ శీలము; రూపములను సృజించుచుఁ బోవుచుండును. స్త్రీసౌందర్య పరమాదర్శమును సృజించుటకుఁ బ్రకృతి యెన్నినమూనాలను వ్రాసి చింపివేయవలయునో, యెన్ని వేల సంవత్సరములు పట్టునో యెవరి కెఱుక? నిపుణుఁడైన చిత్రకారుఁడు స్వయముగ సౌందర్యమును ధ్యానించి తదనుసరణముగ లిఖించిన చిత్రము చిరంజీవముగ నుండగలదు. శకుంతలాదు లద్భుతసృష్టు లీతెగకుఁ జేరినవే.

... రస రామణీయకములు.

'విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగాద్రస నిష్పత్తిః' అని భరతముని రసలక్షణము నిర్వచించెను. అప్పటి నుండియు రసస్వరూప విచారచర్చ నిరంతరముగఁ జరుగుచు వచ్చినది. వ్యాఖ్యాతలును ఆలంకారికులును వారివారికిఁ దోఁచినట్లు భిన్నభిన్నముగ భరతసూత్రమును వివరింపుచు వచ్చిరి. సూత్రమునకు అనుకూలమును బ్రతికూలము నగు నెన్నియో మతములు బయలుదేరినవి.* కాని వానినెల్ల

*మతభేదముల వివరములను, వాదప్రతివాదములను దెలిసికొనఁగోరువారు కావ్యప్రకాశికను, రసగంగాధరమును జదువవలయును.

నిచ్చట వివరింప నవసరము లేదు. సంస్కృతలాక్షణికుల వాదప్రతివాదములవలనఁ దేలిన సారాంశములను క్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను :

(౧) విభావము (ఆలంబనోద్దీపనములు), అనుభావము (సాత్త్వికము అనుభావము నందె చేరియున్నది), వ్యభిచారి యని భావములు మూఁడు విధములు.

(౨) విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగమువలన నొకభావము పరిపూర్ణతనొంది 'స్థాయి' అని పేర్కొనఁబడుచున్నది.

(౩) ఆ స్థాయిభావము, చర్వణమువలన రసత్వము నొందుచున్నది.

(౪) భావత్రయ సంయోగము వలన రూపాంతర పరిణామము గలుగుచున్నది. (దధ్యాదుల వలె)

(౫) * భావ్యమాన భావత్రయములో నేదైన నొకటి రసమగును.

పై సారాంశములను వలసినచోట్ల గ్రహించి విమర్శించెదము.

పాంచ భౌతిక ప్రపంచమును మనము శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధముల వలనఁ దెలిసికొనుచున్నాము. ఇంద్రియములు సాధనమాత్రములు. వాని నుపయోగించునది బుద్ధి. మన మనస్సు పరాయత్తమైనపుడు దగ్గర నిలుచుండు

* భావ్యమానో విభావ ఏవ రసః అనుభావ స్తథా,
వ్యభిచార్యేవ తథా పరిణమతి.

ఇవి రసగంగాధరమునం దుదహరింపఁ బడినవి.

వారినిఁ గూడ (చూచుచుండియు) కనుఁగొనలేము. ఇంద్రియ ములు గొంపోవు సూచనలను బుద్ధి గ్రహించినప్పుడే జ్ఞాన ముదయించుచున్నది. అది యెట్లనిన: మన మొక పుస్తక మును జూచి దానిని పుస్తకమని గుర్తింతుము. నయనేం ద్రియములు కొనిపోయిన రూపమును ఇదివఱకు స్మృతియం దడఁగియున్న పుస్తక రూపముతో బరిపోల్చి, దానివంటిదే ఇది కావున 'ఈ రూపము పుస్తకము' అని బుద్ధి నిర్ణయిం చును. కాని, యీవ్యాపారము అమిత త్వరితముగనుఅలక్షి తముగను జరుగుచుండును గావున సామాన్యముగఁ దెలిసి కొనుట కష్టము. మొట్టమొదట బుద్ధికి పుస్తక రూపజ్ఞా నము లేనియెడల అట్టి వస్తువును జూచినపుడు 'ఇది ఫలా నిది' యని నిర్ణయించుటకు వీలులేదు.

వస్తు స్వభావ జ్ఞాన ముదయించిన వెంటనే ఆలో చనయు, దాని వెంట భావమును (మనోవికారమును), తరువాతఁ గోర్కెయు, దానితోడ సంకల్పమును, అనం తరము కార్యమును బుట్టుచుండును. ఉదాహరణము: మన మొకదారిలో నడుచుచుండఁగా నొక పుట్ట యొద్ద, కాలికి మూరెఁడు దూరమున పామును జూచితి మనుకొందము. దానినిఁ జూడఁగనె పైన వివరించిన విధమున వస్తుస్వభావ జ్ఞానము గలుగును. పాము దగ్గరనున్నందువలనఁ గఱచు నని తలంతుము (ఇది ఆలోచన), తలఁచిన వెంటనే భయము గలుగును (ఇది భావము), తరువాత దానినుండి తప్పించు కొనవలయునని కోరిక పుట్టును(ఇది కోరిక), దానిని నెఱవేర్చు కొనుటకు దృఢసంకల్పము గలుగును (ఇది సంకల్పము),

అనంతరము వెనుకకుఁ బరుగెత్తి తప్పించుకొందుము (ఇది కార్యము). అట్లుగాక మనము చూచినది నిరపాయకరమగు నీళ్ళపాము అని తెలిసికొన్న యెడల భయము శమించి యూరక నిలుచుందుము. ఇంద్రియ సందేశమును బుద్ధి గ్రహింపలేని యెడల భావములు పుట్టవనియు వ్యతిరేకముగ గ్రహించినయెడల వ్యతిరేక భావములే కలుగు ననియు నిందువలన మనము తెలిసికొనవచ్చును. వస్తువు లెట్లు అనుకూల ప్రతికూలములో వాని వలనఁ గలుగు భావములు గూడ నట్టివియె. వస్తువుల సుఖదుఃఖ భావజనకతా పరిమితికి సమముగ ఆకర్షణ వికర్షణములు పుట్టును.

ప్రతి వస్తువును జిత్తము నందొక భావమును రేఁపును. అట్టిభావములు ఆనుకూల్య ప్రాతికూల్యముల ననుసరించి సుఖ దాయకములుగనో క్లేశ దాయకములుగనో యుండును. సుఖ దుఃఖ తారతమ్యముల కనురూపముగ భావములు కొన్ని దుర్బలములుగను, మఱికొన్ని తీవ్రములుగ నుండును. భావములవలె రసములును అనంతములు. అయినను ఇందుఁ బ్రధాన రసములు తొమ్మిది. వాని యొక్క సాంకర్య సాజాత్య భేద సంబంధముల వలన రసములు వివిధము లగుచున్నవి.

ఒక్కొక భావము తనకనురూపమైన రసమును బుట్టింపఁ గలుగునెడల భరతాదులు భావత్రయ సంయోగము నేల బోధించిరని కొందఱు శంకింపవచ్చును. ప్రధాన రసములు పుట్టుటకు విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగమావశ్యకము. ఏలన, భిన్న ప్రకృతులందు నొకే విభావము

పరస్పర విరుద్ధములగు రసములఁ బుట్టించును. పులిని చూచి నపుడు పిఱికివానియందు భయమును, శూరునియందు శౌర్యమును బొటమరించును. భావానుభావములకుఁ గారణ కార్య సంబంధము గలదుగాన, భావము తీవ్రముగ నేఁగి నప్పుడు అనుభావములు తప్పక పుట్టును. మనము గ్రహింపని యెడలఁ బులిని చూచినవానికిఁ గలిగినది పిఱికితనమా లేక శౌర్యమా యని నిర్ణయింపఁ జాలము. గడగడ వడఁకుచుఁ గంటనీరు వెట్టుచుఁ బరుగెత్తఁబోయి తొట్రుపడుచుండుటఁ గని అతడు భీతిల్లెననియు, లేక, బొమలు ముడివైచి, పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచుఁ, గత్తిదూసి పులిపైకి దూకుటనుగని, యాతనియందు శౌర్యము దొనికినదనియు మన మూహింప వచ్చును. వీనికి వ్యభిచారి భావములును దోడ్పడినఁ బ్రధాన భావము పరిపూర్ణత నొందును. అనఁగా మూడు చిన్న దీపపువత్తు లొకటిగఁ జేరినపుడు వేడిమియుఁ, గాంతియు హెచ్చునటుల, మూడుభావములు చేరి యొకస్థాయి భావ మయి తీవ్రతను దాల్చును. కావున పరిస్ఫుటమగు రసము నుట్టింపవలయునన్నఁ బ్రధానభావమునకుఁ బరిపోషకముగ ననుభావాదులు గూడ వలయును.

ఇఁక రసస్వరూపమును జర్చింతము. స్థాయిభావమో లేక మఱియేదైన నొక భావమో చర్వితమగునపుడు రస త్వము నొందుచున్నది. అనఁగా ఆ భావమును సహృదయుఁడు తన హృదయమునందు నిలిపికొని పలుమాఱు భావించుట వలన ఆనంద ముప్పతిల్లును. రసము ఆనందమాత్రై గ్రాహ్యము. కావున, భావము అనుభవయోగ్యమైనది.

రసము అనుభవ సిద్ధమగునది. భావచర్వణము, రసానుభవము నేకకాలమున జరుగుచుండును.

వస్తువునందు భావము లేదు; కాని భావస్ఫోరక హేతువున్నది. అటులనే కావ్య సమర్పితవిషయములు అనుభవ రసికుల హృదయములందు భావముల స్ఫురింపఁజేయును. ఉదాహరణము: నీటియందు తాయి రువ్వఁబడినపుడు తరంగములు రేఁగును. నీటియందు లీనమైయున్న యలలు కారణమలవడుటవలన వ్యక్తము లయినవి. అటులనే మన మనమునందు వాసనారూపముగ లీనమైయున్న సుఖక్లేశాది భావములు కావ్యగత హేతు ప్రేరితములై స్వరూపములు దాల్చి యనుభూతము లగుచున్నవి.

అట్లయిన కావ్యమునందు రసము లేదా? కావ్యమునందు భావ ప్రేరకవిషయములు గలవు. ఆ భావములె అనుభూతము లగునపుడు రసత్వము నొందుచున్నవని యిదివఱకే తెలిసికొనియుంటిమి. అట్లయిన కావ్యము రసవంతముగ నున్నదని యేల చెప్పెదరు? సామాన్యమైన వాడుకనుబట్టి. బియ్యము అన్నమునకు వలెనే భావమునకును రసమునకును గొంత భేదము గలదు. అప్పుడె యెసటిలో బియ్యమును బోసి ప్రొయ్యి మంటపెట్టు వంటవానిని 'నీవేమి చేయుచున్నా' వని యడిగిన, 'నేను అన్నము వండుచున్నా' నని జవాబు చెప్పును. అన్నమే యైనయెడల వండ నక్కఱలేదు. ఈసందర్భమునఁ బక్వము కాని బియ్యమెట్లు అన్నమని పేర్కొనఁబడినదో అటువలెనే కావ్యము గూడ, అంత్యఫలము దృష్టియందుంచుకొనఁబడి, రసవంతమని యూహింపఁబడుచున్నది.

రసము మానవచర్యలకే సంబంధించియుండుననియు, తిర్యగ్జంతువుల చేష్టలయందు రసస్పర్శ గలదనియు, అచేతన వస్తువర్ణనములు రసాభాసములనియు ఆలంకారికులు చెప్పుచున్నారు. ఇది చింత్యము. ఏలయన, అచేతనవస్తువులు గూడ రమణీయభావములఁ బ్రేరించును. అవి యనుభవింపఁబడునపుడు ఆనందము పుట్టును. సుఖానుభవ యోగ్యమగు ప్రతిభావమును రసత్వము నొందఁగలదు. క్రౌంచపక్షి శోకము వాల్మీకిని అశ్రుగద్గద కంఠుని గావించినది. గొఱ్ఱెపిల్ల బుద్ధుని హృదయమునఁ గరుణారస మొలికించినది. ఉషస్సులను దర్శించిన వైదికఋషులు ఆనంద నిర్మగ్నులై వాని నత్యద్భుతముగఁ గొనియాడిరి. ఆషాఢమేఘము నీరస భావద్యోతకమైనయెడల, కాళిదాసుఁడు దానినిఁ దన కావ్యమునకు ఆలంబముగఁ గొనునా? అయిన మఱియొకటి. మానవచర్యలు హృదయమునకు దగ్గఱివిగావున వాని మూలకముగ భావోత్కర్షత గలిగింపవచ్చును; కాని, యింత మాత్రముననె తదితరములు నీరసములని శాసించుట సాహసము. తేనెలో మెదిపినవస్తు వేదైనను రుచిపుట్టించునటుల ఏభావమైనను సౌందర్యవాహకమై సుఖానుభోగ్యమగును. రస నీరసత్వములు కావ్యసమర్పితవస్తువుల చేతనా చేతనత్వమునకు సంబంధించియుండక కేవలము అలౌకిక కల్పనా చమత్కృతియొక్క భావాభావములపై నాధారపడియుండును. రసమునకుఁ జమత్కారమె ప్రాణమని విశ్వనాథుఁడు నుడివియున్నాఁడు. కల్పనా చమత్కృతి లేనిదే వాక్యమునకు కావ్యత్వము సిద్ధింపదు. కావునఁ బ్రతి కార్య

మును స్వగత చమత్కార తారతమ్యమున కనురూపముగ రసవంతముగ నుండవలయు ననియె నిర్ణయింపవచ్చును. పండితరాయలు రసమునందు రామణీయక మున్నదని నుడివియున్నాడు. అంతకన్న రామణీయకమునందు (రమణీయ భావమునందు) రసమున్నదని చెప్పుట సమంజసముగ నుండును.

లోకమున శోక బీభత్సాదిభావములు మనకుఁ గష్టమును గలిగించును. అట్టివి కావ్యసమర్పితము లైనపు డెట్లు ఆనందముఁ గలిగించుచున్నవి? ఎట్లన, అటువంటిభావములు శిల్పనిపుణుఁడగు కవిహృదయమునుండి వెడలి సహజ కర్కశత్వమును బోనాడి, లోకోత్తర రమణీయములై అద్భుతానంద సంజనకములయి సహృదయులకు సుఖానుభోగ్యములగుచున్నవి, కావుననె విషాదాంత నాటకములుగూడ ననుభవింపఁబడుట. కావ్యగతమైన ప్రతిభావమును రుచికరముగ నుండును. ఇందుకు కవియొక్క శిల్పకల్పనా నైపుణ్యమును, భావనేంద్ర జాలమును గారణము.

రామణీయకము ఇట్టిదని నిర్వచించుటకు సాధ్యముగాని భావము. ఒకేరూపము చూచు వారి హృదయ పరిపాకము ననుసరించి కొందఱికి సుందరముగను మరికొందఱికి నసహ్యముగను దోఁపవచ్చును. ఇది యందఱికిఁ దెలిసిన విషయమె. లంబాడి వారికిని యెఱుకల వారికిని జాల యింపుగనుండు గవ్వలదండలు దంతపు కడియములు మన యాఁడువారికి నేవ పుట్టించును. వీరికి రమ్యముగ నుండు కాసులదండలు తావళములు మున్నగునవి ఆంగ్లేయ స్త్రీలకు

మోటు నగలుగఁ దోఁపవచ్చును. అట్లయిన, సౌందర్యము వస్తుగతమా లేక మనోగతమా? ఈ విషయమై తుద ముట్టని చర్చలు జరిగియున్నవి. జగన్మిథ్యావాదులు (Idealists) సౌందర్యము మనోగతమనియు, జగత్సత్య వాదులు(realists) సౌందర్యము వస్తుగతమనియుఁ దీర్మానించి యున్నారు. కాని, యిరువురి వాదములందును సగము సగము సత్యము గలదు. రూపమునందు సౌందర్య భావము రేఁపు శక్తిలేని యెడల భావజ్ఞత యుండియు నిరుపయోగము. అట్టి భావము ప్రేరించు శక్తి రూపమునందుండియు దానిని దెలిసి కొనఁగల యనుభవజ్ఞానము బుద్ధికి లేనియెడల రూపగత సౌందర్యమును నిరుపయోగము. అనఁగా అటువంటి మంద బుద్ధికి రూపమునందు సౌందర్యము లేనట్లె తోఁచును. ఇంద్రియ వ్యాపార మందఱికి నొకే విధముగ జరుగు చుండును; కాని తత్సందేశములను జక్కఁగ నర్థము చేసి కొనుటపై జ్ఞాన మాధారపడియున్నది. కావుననే యాలం కారికులు సహృదయుల హృదయములందు మాత్రమె కావ్యము రసము పుట్టింపఁగలదని పలుమాఱు నొక్కి చెప్పి యున్నారు. భావ స్ఫోరకశక్తి బుద్ధి యందును గలదు. కావున రెండును ముఖ్యములె.

రామణీయక మనునది యేకవస్తువుగాదు. అది సమష్టి భావము. రోజాపువ్వు రమ్యముగ నున్నదనుటలో, దాని యాకారము, రంగు, పరిమళము మున్నగునవి చేరియున్నవి. సౌందర్యమును గ్రహింపవలయునన్న సింహావలోకము చేయ వలయును. అనఁగా సమష్టి దృష్టితోఁ జూడవలయును.

ఆకారము మన సమష్టి దృష్టికి నందక మించిపోవునంత పెద్దదైన యెడల దానిని మెచ్చుకొనఁజాలము.

సౌందర్యమున కేదోయొక లక్షణమును గల్పించి దానిని బందిఖానాలో వేయుటకంటె స్వేచ్ఛగ వదలుట మేలు. ప్రతి మానవుని బుద్ధి నిర్ణయమె సౌందర్యమునకుఁ బ్రమాణము. అది ప్రత్యేకము. సామాన్య వస్తువులలోఁ గూడ ననంత సౌందర్యమును దర్శించిన మహానుభావు లెందరోగలరు.

" In all poor foolish things that live a day
Eternal beauty wandering on her way "

అని సుప్రసిద్ధ ఐరిషు కవి ఈట్సు గానము చేసి యున్నాఁడు.

౭. శిల్పసీమలు

లలితకళలన్నియు నొకే మూలసూత్రమునకు బద్ధములై యును, ఒకే యంత్యప్రయోజనము గలవై యును వాహక భేదముల ననుసరించి వానివాని యధికార సీమలును భిన్నములుగ నుండును. కళలన్నియు నొకేవిధమైన శక్తి పరిమితులు గలిగియున్న యెడల గానము, కవిత్వము, చిత్రలేఖనము, భాస్కర్యము మున్నగునవి పృథగ్భావము భజింప నవసర ముండదు. ఒక్కొక కళయందు నితరకళలలో లేని యానుకూల్యమును గుణమును హెచ్చుగ నుండుటచేతఁ గళలన్నియు మనకు నావశ్యకము లైనవి.

గానమున రాగము ప్రధానము. తక్కిన గుణము లన్నియు రాగమునకు లొంగియుండును. కవిత్వమున రామణీయకము ముఖ్యము; ఇతర గుణములు దానికి పోషకములుగ నుండును. భాస్కర్యమునందు నిమ్నోన్నత స్థలములును ఘనిష్టతయుఁ జక్కఁగఁ బదర్శింపఁబడును. చిత్రకళ మూలమున వివిధ వర్ణములతో సూక్ష్మాతి సూక్ష్మములైన వివరములనుగూడఁ జిత్రించి దృశ్యమును కన్నులకుఁ గట్టినట్లు చేయఁగలము. కావున నొక్కొక్క కళకు నొక్కొక్క విషయము ప్రధానముగ నేర్పడినది. కవిత్వమునకుఁ బ్రతిక్షణ భిన్నములగు మానవచర్యలును, చిత్రలేఖనమునకు విశాల దృశ్యములును, భాస్కర్యమునకు విగ్రహరచనయు ననుకూల వ్యాపారములు. ఇట్లగుటవలన, కళలన్నిటిని పృథక్కరించి వాని వానికిఁ గల సంబంధమును జెంపివైచుటకు నేను సాహసింపను. కళలన్నియుఁ బరస్పర సాపేక్షకములు. కవిత్వమునఁ గొంత చిత్రలేఖనము చిత్రలేఖనమునందుఁ గొంత కవిత్వమును అవిభాజ్యముగ మిళితమైయున్నది.

చిత్రకారుఁడు స్థలపరిమాణ బద్ధములగు రంగుల నుపయోగించును. కవి కాల పరిమాణ బద్ధము లగు శబ్దముల నుపయోగించును. చిత్రకారుఁడు రూపమునకుఁ జర్యానువర్తనిఁ జేయును. కవి చర్యకొఱకు రూపమును వర్ణించును. చిత్రకారుఁడు అనంత కాలమునుండి యేదో యొక క్షణమును (అనఁగా ఆక్షణములో జరుగు కార్యమును) గ్రహించి దానికి శాశ్వత స్థితిఁ గల్పించును. కవి క్రమముగఁ బ్రతిక్షణమునం జరుగు కార్యముల వర్ణించుచుం బోవును.

ఇంతింతై వటు డింతయై మఱియుఁ దానింతై నభోవీథిపై
నంతై తోయద మండలాగ్రమున కల్లంతై ప్రభారాశిపై
నంతై చంద్రునికంతయై ధ్రువునిపై నంతై మహర్వాటిపై
నంతై సత్యపదోన్నతుం డగుచు బ్రహ్మాండాంత సంవర్ధియై.

ఈ పద్యమందు అనుక్షణ వర్ధమానమైన వామనుని స్వరూపము వర్ణితమైయున్నది. ఈ విషయమును స్ఫురింపఁ జేయుటకుఁ జిత్రకారుని కన్నను కవికి ఆనుకూల్య మెక్కువ. ఏ నిమిషమున జరుగుచున్న కార్యము(విజృంభణము) చిత్రించినయెడల ముందుజరిగిన విషయమును ఇఁకముందు జరుగఁబోవు విషయమును సూచితమగునో అట్టి చర్యనుమాత్రము చిత్రకారుఁడు చిత్రింపవలయును. చిత్రమును మ్యాజికు లాందరు బొమ్మకును, కవిత్వమును బయస్కోపు బొమ్మలకును బోల్చవచ్చును.

చిత్రకారుఁ డొక రమణీయరూపమును లిఖించి మనలను నానంద పరవశులను జేయును. మన కానంద మెట్లు కలిగినది? ఆ రూపముయొక్క సర్వావయవములు సమష్టియాకారమున కనురూపముగను, రమ్యముగను చిత్రింపఁబడియుండును. అవి యెల్లను సమష్టిగా నొకేసమయమున గోచరించును. అప్పు డా రూప సౌందర్యమును మెచ్చుకొనుటవలన ఆనందము మనకుఁ గలుగును. కవియు నొక సౌందర్యవతిని వర్ణింప వలయునన్న నేమి చేయవలయును? చిత్రకారునివలెఁ బ్రత్యంగముఁ దాను వివరముగ వర్ణించి అట్టియానందమును మనకుఁ గలిగింపఁ గలఁడా? ఎన్నటికిఁ గలిగింపలేఁడు. ఎందువలన? కవి యొక్కొక్క యవయవమును

ప్రత్యేకముగ వర్ణించును. శరీరవర్ణనము వివరముగఁ బూర్తియగువఱకు నిరువది ముప్పది పద్యములు పట్టును. ఆ పద్యములన్నిటియందును నిమిడియున్న అవయవ వర్ణనము నంతయు నొక్కచోటికిచేర్చి యొక యాకారముగ నిర్మించి సమష్టి సౌందర్యమును గ్రహించుట యసాధ్యమైన యుద్యోగము. అంగములను విడివిడిగ కత్తిరించి వేఱుపఱచి వాని యందచందముల మనము కనుగొనఁజాలము. కావున, కవి యెల్లప్పుడును సమష్టివర్ణనముచేయుట యుపయోగకరము. చిత్రకారుఁడు ఆనందకార్యమును చిత్రింపక తత్కారణభూతమగు రూపమును ప్రత్యక్షముచేయును. కవి కారణమును వర్ణింపక కార్యమును (కారణమైన రూపమును జూచుటవలనఁ గలుగు ఆనందమును) వర్ణించును. అట్లయిన అవయవ వర్ణనము కవికి నవసరములేదా? కొంతవఱకు అవసరముగలదు. అటువంటి వర్ణనములు సమష్టివర్ణనమును సార్థకపఱచు నట్లుండిన నదియొక విశేషము.

అలరుం దండలఁ దమ్మి దుద్దులను గ్రీవాలంకృతుల్ చేసి కా
మలతోఁ దెచ్చిన కల్వలం జెవులఁ గ్రమ్మన్ మాటి, వాసంత పు
ష్ప లతారమ్యతఁ గేరుచున్ నయన నిర్వాణమ్ముఁ గావించు నా
కలకంఠింగని గౌతముం డెదను జిక్కంబట్టు యత్నంబునన్.
గోరంటాకురసానఁ బాణితలముల్ గోళుల్ పదాబ్జంబులున్
పారాశోక కిసాల శోచి రుదయ స్థానమ్ములై రక్తిమల్
వాఱం, గాఁటుక చీఁకటిం గనుల క్రేవం జేర మోహాంబు శో
భారాజ్యంబును నేలు రాణిమియు దైవాఱుం గురంగాక్షియున్.

(కడపటి వీడుకోలు)

మొదటిపద్యమున 'నయననిర్వాణమ్ము గావించుట' అనువాక్యమునందుఁ గార్యమువర్ణితమైనది. ఎంత సౌందర్యవతియైన కాంతను జూడనిదే గౌతమునికి అంతటి యానందము గలిగియుండునా! అని మన మూహించుచుందుము. కవి సూక్ష్మముగ స్ఫురింపఁజేసినభావములను అవలంబముగఁ గొని మనము మఱికొంత భావింప మొదలిడుదుము. అనంతర మా భావములే ఘనీభవించి మనకొక సుందర స్వరూపము పొడగట్టును. రెండవ పద్యమున 'శోభారాజ్యంబును నేలం రాణి' అనువాక్యమున సమష్టివర్ణనము చేయఁబడియున్నది. అందుకుఁ దక్కిన వర్ణనములు పోషకములుగ నున్నవి.

చెలువుగ వ్రాసి దిద్ది విధి చిత్తము రంజిల జీవమిచ్చెనో?
పొలుపుగఁ గూర్చి మానస విభూతిని గౌతుకియై రచించెనో?
మెలఁతుక మేనిఁజూడఁ బరమేష్ఠి ప్రభావము నెంచిచూడనా
నెలఁతుక దోఁచు నొండు తరుణీమణి సృష్టియటంచు నామదిన్.
*(శాకుంతలము)

పై పద్యమునం దంతయు సమష్టివర్ణనమే. దుష్యంతుని యీమాటలవలన శకుంతల అసదృశ లావణ్యవతి యనియు లోకమోహన సౌందర్యవతియనియు మన మూహింపగలము.

పై చర్చయంతయుఁ జిత్రకారుఁడును కవియు రూపగత సౌందర్యము నెట్లు స్ఫురింపజేయవలయునను విషయమునకు సంబంధించినది. కాని, చర్యను వర్ణింపవలసి వచ్చి

* మహామహోపాధ్యాయ వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారి తర్జుమా.

నప్పుడు కవి కేవలము సమష్టివర్ణనముతో సంతుష్టిపడి యుండరాదు.

ఏవిహంగముగన్న నెలుఁగించుచును సారెకును సైకతంబులఁగూడఁ బాఱు
దారి కన్గొని యది తనజోడుగాకున్న మెడయెత్తికలయంగ మింటివరయుఁ.
వరసి కన్నీటితో మరలి తామరయెక్కి వదన మెండఁగ సరోవారి నద్దు
నద్ది త్రావఁగ నైఁప కట్టిట్టు కన్గొని ప్రతిబింబ వీక్షించి భ్రమసియుఱుకు

నుఱికి ఱెక్కలు దడియ వేఁబోక్క తమ్మి
కరుగు నరిగి రవంబుతోఁ దిరుగు తేంట్లఁ
బొడుచు ముక్కునమఱియును బోవు వెదక
సంజఁ బ్రియుఁబాసి వగ నొక్క చక్రవాకి.

(మనుచరిత్ర)

పై పద్యమున విరహచంచలయైన యొక చక్రవాకి చర్యలు వర్ణింపబడినవి. కవి యెచ్చోటనైనను ‘ఆ చర్యలు మనోహరములుగ నున్నవి’ అని చెప్పలేదు. ఎందువలన? అవసరములేదు. ఆ చక్రవాకిచర్యలు మన భావమునకుఁ దట్టిన వెంటనే అవి హృద్యములుగ నున్నవని మనమే యెఱుంగుదుము. కార్యకారణములను రెంటినిఁ జెప్పుట రచనా కౌశలమునకు లోపము. ఒకటి తెలిసిన మఱియొకటి తప్పక తెలియఁగలదు. కళానియమబద్ధుఁడై కవి వదలి పెట్టిన వివరములను పాఠకుఁడు తన సొంతభావముతోఁ బూరించుకొనవలయును. కావున నె పాఠకులు సహృదయులుగ నుండవలయుననుట.

౮. కవిత్వ ప్రయోజనము

కావ్య ప్రయోజనములను గుఱించిన మన యాలంకారికుల మతము ఈ క్రిందిశ్లోకము వ్యక్త పఱచుచున్నది.

శ్లో॥ కావ్యం,యశసే౽ర్థకృతే, వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే
సద్యఃపరనిర్వృతయే కాన్తాసమ్మితతయోపదేశయుజే.

ఇందు "సద్యఃపరనిర్వృతయే" అనునది ముఖ్య ప్రయోజనము. ఆనందాస్పదమయిన రసోత్పాదకత్వమె లలితకళల గంతవ్యము. శాస్త్రముయొక్క కార్యము వస్తుతత్త్వ పరిశోధనము. శిల్పముయొక్క పని వస్తువు నావరించిన మనోహరత్వమును మూర్తీభవింపఁ జేయుట. మొదటిదానిఫలితము విజ్ఞానము. రెండవదాని ఫలితము ఆహ్లాదము.

కవి యే మనోవస్థలోఁ దనకావ్యమును రచియించెనో ఆ యవస్థనే సహృదయుఁ డా కావ్యమును జదివినప్పుడు పొందును. సంకుచితములైన ప్రపంచసీమలను భేదించుకొని మనస్సు విశాలమయిన భావప్రపంచమున అనిర్వచనీయమైన యానందము ననుభవించును. కావ్య జగత్తునందుఁ జిత్తము లగ్నమైనపుడు అదియు బాహ్యప్రపంచము వలె యదార్థముగ దోఁచును. ఒకనాఁడు నే నభిజ్ఞాన శాకుంతలముఁ జదువుచుండ, మనోహరారణ్యముల సంచరించినట్లును, శకుంతల పూఁదీవలకు నీరుపోయుచుండ నేను ప్రత్యక్షముగఁ జూచినట్లును, ఆమె నత్తవారింటికి వీడ్కొలుపుటకు నీటికాలువవఱకు వచ్చిన కణ్వమహర్షియు ననసూయా ప్రియంవదలు మున్నగు సఖులలో నేను గూడ

నొకఁడనియుఁ దలపోసి వారి సుఖ దుఃఖములను నేనును బంచుకొనుచుంటిని. కన్ప్వాని యాక్రోశము నాకర్ణపుటముల గింగురుమని మాఱు మ్రోయుచుండెను. కాని నేను చదువు చుండినది నాటకమనియుఁ గాళిదాసుని యసదృశమైన రచనా చమత్కృతియుఁ బ్రతిభయు నన్నటుల ముగ్ధుని గావించిన దనియుఁ దెలిసికొనుటకు నాకుఁ జాలసేపు పట్టెను. మనసు సామాన్య స్థితిలోఁ బడినవెనుక, కల గని నిదురలేచిన యనంతరము స్మృతి లేశములు స్ఫురించునటులఁ గన్ప్వాని సంసారము నా భావమునకుఁ బొడకట్టుచుండెను. హెన్రీవుడ్ అనునామె రచియించిన 'ఈస్టిను' అను నవలలోని కడపటి యధ్యాయమును 'ఒథెలో' నాటకములోని 'హత్యారంగ మును' జదువుచుండినపుడు నాకుఁ దెలియకయే నేను గన్నీరు నించుచుంటిని. ఈయవస్థ నా కెంతసేపుండెనో తెలియదు. తెలిసినప్పుడు, నేలపై జారిపడినవాఁడు తన్నెవరైనఁ జూచు చున్నారాయని యటు నిటు పరికించునటుల లజ్జాకరమైన నాస్థితిని ఎవరైనఁ గాంచుచున్నారాయని పాఱఁజూచి అచ్చట నెవరును లేకుంట నెఱింగి తృప్తిపడితిని. కావ్యలోకము ఆ సమయమునకు సత్యమని తోఁపనిదే మనకు సహానుభూతి యెట్లు గలుగును?

జర్మను కవిశేఖరుఁడగు గెతె కావ్య ప్రయోజనము లను గొంచె మించుమించుగ మన యాలంకారికుల వలెనే నుడివి యున్నాఁడు.

"Each age has sung of beauty,
He who perceives is from himself set free"

మానవసంఘమున యథార్థమగు నాగరకత హెచ్చు కొలఁది ప్రజలయందు సౌందర్య పిపాసయు నభివృద్ధి నందు చుండును. అట్టికాలమున సామాన్యజనులుగూడ లలితకళల నభిమానించుచుందురు. ఇది యెంతయు సహజము. కాళి దాసుని కాలమున హైందవ సంఘము చాల నాగరక స్థితి యందున్నదనుటకు ఆనాఁటి యాచార వ్యవహారములును, కళాకౌశలమును, సాక్ష్యములుగ నున్నవి. అందుకు కాళి దాస మహాకవియె మొదటి తార్కాణము! కవులు కావ్యము లందు సమకాలీనమయిన సాంఘిక పరిస్థితులు, తదభ్యుదయ పరిణామములు ప్రతిబింబించుచుండును. సారస్వతము సంఘముయొక్క యుచ్చ నీచస్థితులను దెలియఁ జేయు 'భారమితి' యని చెప్పవచ్చును.

కాళిదాసుని కాలమునఁ జిత్రలేఖనము, నృత్యము, సంగీతము, నాటకము మున్నగు లలితకళలు చాల వ్యాప్తిలో నుండినవి. మాళవికాగ్నిమిత్రమునం గల యంతర్నాటిక యందు కాళిదాసు ఆకాలపు రాజకుటుంబముల నృత్యవినోద ములను చూపించినాఁడు. శకుంతలను అత్తవారింటికిఁ బంపు సమయమున వనస్పతు లొసఁగిన యాభరణములచేతఁ దమ సకియ నలంకరింపఁబోవుచు ననసూయ 'మే మింతవఱకు భూషణముల నుపయోగించి యెఱుఁగము. అయినను జిత్త రువు వ్రాఁత యలవాటునుబట్టి నీ యంగములయం దాభరణ వినియోగము చేసెదము' అని పలికెను. వనమున నివసించు ఋషి కుమారికవలె చిత్రలేఖమునం దంత నిపుణులై యుండ, నిఁక నాగరక యువకులమాట వేఱె చెప్పవలయునా? ఆద

ర్శక కవుల కావ్యము లందైనను దేశ కాలములు తమ పద చిహ్నముల ముద్రింపకపోవు. రామాయణ మహాభారతములు ఆయాకాలమునాఁటికి హైందవ సంఘముయొక్క ఆదర్శక ప్రతికృతులని తలఁపవచ్చును.

మన మనోవికారములను, భావములను శిక్షించి, సంస్కరింపఁగల యనుభవములు నాఁటినాఁటికి లోకమునఁ దటస్థింపవు. ఒకవేళ తటస్థించినను, అవి పరిపూర్ణముగను, ఆదర్శక ప్రాయముగను నుండవు. కాని, అట్టి యనుభూతులను కావ్యములందు మనము యథేచ్ఛముగఁ బొందవచ్చును. కవిత్వ సంపర్కమువలన సంకుచితభావము తొలఁగి యఖండ జీవనముయొక్క పరతటము నంటఁగలము. క్రమముగ మన స్వభావము సున్నితముగ మాఱి తిలకించు ప్రతివస్తువునందు సౌందర్యమునుగుర్తించి యానందింపఁగల యభిరుచి హెచ్చును. కావున కావ్యము మానవప్రకృతి నుద్ధరింపఁగల యొక మనోహర సాధనము.

సంఘముయొక్క సంయోగతను బోషించుటకుఁగూడ గావ్యము లమోఘ సాధనములు. అట్టి ప్రబంధముల యందలి సర్వజనీన భావములు ప్రజనందఱిని నేక సంప్రదాయ బద్ధులను గావించి, సంఘముయొక్క యైక్యమును బలపఱచును. రామాయణ మహాభారతములు లేకుండిన హైందవ సంఘమేమై యుండునో! హిమవత్పర్వతము మొదలు కన్యాకుమారి వఱకుఁ గల యీవిశాల భారతదేశమున నీ రెండు జాతీయ కావ్యములను జదువని, వినని హైందవుఁడుండునా? ఎన్ని శతాబ్దములనుండి యీ కావ్యద్వయము మన సంఘమును

బాలించుచున్నది! కాలము మాఱినది, చక్రవర్తులు గతించిరి, రాజ్యములు బంతులవలె నొకరిచేతినుండి మరియొకరి చేతికి దుమికినవి, మతములు పుట్టి చచ్చినవి, చచ్చిపుట్టినవి, అన్యదేశ నాగరకతా సంఘర్షణము గలిగినది. ఆచార వ్యవహారములు మాఱినవి. పూర్వార్యావర్తమేఁ రూపము మార్చుకొని క్రొత్తదేశమైనది కాని, మన జాతీయకావ్యములు ప్రాతపడలేదు, వాని యధికారమింకను మొక్కవోలేదు. హైందవ జీవన ప్రవాహమునకు ఆ కావ్యములు తటములవలె నున్నవి. కాలమా, నీవు చచ్చితివి! రామాయణ మహాభారతములు చావలేదు; అవి చిరంజీవములు!

౯. కావ్యము: నీతి

మతము, శాస్త్రము, ధర్మము, లలితకళలు మున్నగునవి వానివాని కుచితమైన రీతుల మానవ శిక్షణమునకుఁ దోడ్పడు సాధనములు. కొన్ని బుద్ధిని ఉత్తేజన మొనరించునవి, మఱికొన్ని హృదయమును పరిపక్వపఱచునవి.

ప్రతియుగమునందును ప్రతిసంఘమునందును కాలమునకంటె ముందు నడచు ప్రతిభావంతులు, విప్లవకారులు, దూరదృష్టి గలవారు కొంద ఱుదయించుచుందురు. అట్టి మహనీయుల భావములు, సృష్టులు ఆ యుగమునకు, ఆ సంఘమునకు ఆదర్శకములుగ నుండును. ఆపురుషపుంగవులు మార్గదర్శకులు; అస్ఫుటముగను, అవ్యక్తముగనున్న భావికాలమును మనకన్నులకుఁ బొడకట్టునట్లు చేయఁగల మహిమా

వంతులు. వారి పలుకుబడివలన మానవసంఘము క్రొత్త క్రొత్తదారులు త్రొక్కుచుండును. జాతీయత అట్టి యుదార హృదయుల భావసంపర్కముచేత సంతర్జాతీయతగఁ బరిణమించుచుండును. బుద్ధుఁడు, వాల్మీకి, ఏసుక్రీస్తు, మహమ్మదు మున్నగు మహాపురుషు లీతరగతికి సంబంధించినవారు. వారి జీవితమే యొక యుత్కృష్టమైన కావ్యము. వారి ప్రవర్తనమే నీతికి ఆదర్శకము.

ప్రతియుగమునం దొక్కొకభావము ప్రముఖమై యుండును. అది యాధ్యాత్మికమైనను, సాంఘికమైనను, రాజకీయమైనను, లేక మఱి యింకేవిధమైన మానవచర్యకు సంబంధించినదియైనను గావచ్చును. ఆభావములందుఁ బ్రజల యాంతరంగిక దృష్టి లగ్నమై యుండును. ఇట్టిభావము సార్వజనీనముగ నుండక తప్పదు. దానిని కవియో, చిత్రకారుఁడో, ప్రవక్తయో, తన సృష్టిమూలమున బయలుపఱచును. మనమెల్లర మానాయకుని ననుసరింతుము. ఎందువలన? మనయందు అస్పష్టములుగను నిగూఢములుగను నున్న భావములను ఆయన వెలిబుచ్చును. ప్రజాబాహుళ్యము యొక్క భావములు ఆతని సృష్టియందు ఆదిశేషావతారము దాల్చి రెండువేలనాలుకలతో మాటలాడుచుండును. ఆయనకును మనకును సహానుభూతి గలదు. కావుననే యా నాయకుఁడు మరల నాకర్షించును. అట్టిమహనీయుల యుద్దేశములు, సంభాషణములు, ప్రవర్తనములు విశ్వశ్రేయమును జేకూర్చుచుండును. ఏది విశ్వశ్రేయమును సంపాదింపఁగలదో యది నీతిబాహ్యముగ నుండనేరదు.

లలితకళలు జాతీయ జీవితమునందు అంతర్వాహినులై ప్రవహించు భావముల రమణీయాభివ్యక్తులే. కావున, వానియందు ముఖ్యములును, సర్వజనాదరణీయములును అగు భావములను ఆకర్షించి, శిల్పులు తమ రచనాచమత్కృతివలన వానిని ఆదర్శకములుగ నొనరింతురు. ఇట్లనుటవలన మానవసమాజమును కళలును పరస్పరసాపేక్షకములని మన మూహింపవలయును. తాత్కాలికములైన భావములు కొన్ని ప్రజలను శిల్పులను ఆకర్షింపవచ్చును. అట్టివి క్షణికములు. కాని, కాలపారంపర్యముగ నొకజాతియందు అస్థిగతమై మజ్జలో నాటుకొనియున్న భావములను మూర్తీభవింపఁజేయుట జాతీయశిల్ప మనఁబడును. అదియే లోకాదరణపాత్రము. తన వ్యక్తిత్వమును బోఁగొట్టుకొనక చిరంజీవముగ నుండును. తాత్కాలికములైన విజాతీయానుకరణములు మన స్వభావమునకుఁగూడ విజాతీయములే కావున సత్యపటుత్వము కొఱఁతపడి కళాప్రపంచమునందు నిరాదరింపఁబడును.

ప్రాచ్యపాశ్చాత్యశిక్షణమార్గములందుఁ బరస్పరవైరుధ్యము గోచరించుచున్నది. ఒకరికి శాంతియు నిరాడంబరమైన జీవనము ప్రధానము. మఱియొకరికి, తృష్ణ, చిత్తసంక్షోభము, ఆటోపము ముఖ్యము. నేతిచేఁ దడుపఁబడిన అగ్నిహోత్రమువలె భోగము లనుభవింపఁబడుకొలఁది వృద్ధిచెందుచుండుననియు, కావున భోగముల నియతముగ గ్రహింపవలయుననియు నొకరిమతము. భోగముల పీలైనంతవఱకు వృద్ధిపొందించి వాని ననుభవింపని దే నాగరకత గాదని మఱియొకరి

యభిప్రాయము. ప్రాచ్యులకు జీవితము పరమార్థమును సాధించుటకై యేర్పడిన యొకయుపకరణము. పాశ్చాత్యులకు, జీవితమే యొక పరమార్థము. కావున నిట్టి మార్గభేదములు రెండుఖండములయొక్క లలితకళలయందు నస్థిగతముగ నంకిత మైయున్నవి. ప్రాచ్యశిల్పమునందు రూపయాథార్థ్య మంత ముఖ్యముగాదు. ఏలయన, వారిశిల్పము చాలవఱకు సాంకేతికము. సాంకేతికశిల్ప మెప్పటికి కొన్ని శిల్పసమయములకుఁ గట్టువడియుండును. అజంతాగుహాలయందలి రేఖాచిత్రములు ఈతరగతిశిల్పమునకుఁ బ్రబలమైననిదర్శనములు. మనశిల్పము ధ్యానమూలకము; వారిశిల్పము ప్రకృత్యనుకరణము.

'కళలయందు రసరామణీయకములె ప్రధానములు.' కాని, నీతికిని ఆధ్యాత్మికభావములకును నేమిసంబంధము గలదు? అని కొందఱు విమర్శకులు ప్రశ్నించుచున్నారు. ఇది మనకు నవీనమును విజాతీయమునునైన సందేహము. ఆస్కర్ వైల్డు (Oscar Wilde) అను నొక ఆంగ్లేయవిమర్శకుఁడు *కళలన్నియు నీతిబాహ్యములనియు, నీతియనునది యేదోకొద్దిపాటి తెలివితేటలుగలవారికేగాని, ప్రతిభావంతులకు నీతి యనవసరమనియు చెప్పియున్నాఁడు. ధర్మశాస్త్రములయందువలె కావ్యములందు నీతిబోధ యనవసరమనుటయే ఆయన యుద్దేశమైనయెడల మే మిరువురము ఏకాభిప్రాయులమే. కాని నీతికిని కావ్యమునకును ఏలాటి సంబంధములేదని

* All the arts are immoral. To morals belong the lower and less intellectutal spheres. —*Intentions.*

వాదించువారికిని నాకును భిన్నాభిప్రాయము గలదు. ఈ విషయమును గొంచెము చర్చింతము.

కావ్యమందు రామణీయకము ముఖ్యము; తక్కిన గుణములు అందుకు పోషకములుగ నుండవలయును. రామణీయకమనునది ప్రతిభావంతుఁడైన కవియొక్క రచనానైపుణ్యమునకు సంబంధించినది. గుణమెప్పుడు తనకాలంబనమైన వస్తువును ఆశ్రయించియుండునుగాన, వస్తుగుణములు రెంటికిని ప్రాధాన్యమే గలదు. ఒకవేళ నీతిబాహ్యమైన వస్తువు రమణీయమై యుండినయెడల షేక్స్పియరు (Shakespeare) మహాకవి సృజించిన క్లియోపాట్రా (Cleopatra) కన్యవలె మానవలోకమున కుపద్రవము గలుగఁజేయును. శకుంతలవలె అనుభోగ్యము గాదు.

మఱియొక పూర్వపక్షము గలదు: 'శిల్పముకొఱకే శిల్పము' (Art for art) అనఁగా శిల్పమున కేలాటి బాధ్యతలు లేవు. కవి భావోద్రేకమువలనఁ దనకిష్టమైనరీతిని గానము చేయును. అట్లుచేయుట యితరులకొఱకుఁగాదు; తనసంతోషమునకు. కోకిలకూయుట యెవరిని ఆనంద పెట్టుటకొఱకు? ఈ వాదము మొట్టమొదట వినుటకు ఇంపుగానే యుండును; కాని విమర్శించుకొలఁది యందలి లోపములు బయలువడును. కోయిలకూఁతను విని మన మానందించుచున్నాము; నిజమే, దానికూఁత మధురముగ నుండుటవలనను ఆకూఁత మనకు సమ్మతమగుటవలనను మనము సంతోషించుచున్నాము. అది తన కిష్టము వచ్చినట్లు కూయుటవలనఁ గాదు. కాకికూడ తనకిష్టమువచ్చినట్లే కూయును. దానిని మన మేమాత్ర మాడ

రించుచున్నాము? అట్లులనే కవి చేయు గానము మానవ సమాజము నుద్ధరించుటకు యోగ్యమైనదిగ నుండుటవలననే గౌరవింపఁబడుచున్నది. 'నాకు నోరున్నది. తిట్టుటకు చాల మాటలు దెలియును. కావున నేను తిట్టుకొనుచుందును' అని చెప్పి వీధులవెంబడి తప్పుదారి కూఁతలు కూయుచుఁ దిరుగు చుండిన 'ఆతనికి పిచ్చిపట్టిన' దని పిచ్చివారి యాసుపత్రికి పంపుదుము. సమాజ మెట్లు తనయందలి వ్యక్తికి బాధ్యమో, వ్యక్తికూడ సమాజమునకు బాధ్యుఁడు.

కవి యొకమూలఁ గూర్చుండి తన సంతోషముకొఱకు నొక కావ్యము రచియించుకొని దానిని బదిలముగ నింట దాఁచుకొని యుండినయెడల నేలాటి యిబ్బంది లేదు. అట్లు గాక కవిరచనలు వ్యాప్తిలోనికివచ్చి, లోకజీవనము పైనధి కారము చేయుచుండును. కావున నందఱికంటెను కవికి బాధ్యత యెక్కువ. ఉత్తమకవి సృష్టియందు దా కాలపు మానవ సంఘమునందలి సముచిత భావములు మూర్తీభ వించి యుండును. ఆతని రచనలందు భవిష్యద్వాణి రహస్య మర్మర రవములతో సంభాషించుచుండును.

౹౧ మానవ జీవితమునకును శిల్పమునకును సహజమైన సంబంధము గలదు. జీవిత ప్రయోజనము ననుసరించి శిల్ప ప్రయోజనము కూడ నిర్ణయింపఁబడుచుండును. మన జీవిత మును గుఱించి ఉమ్రఖయ్యాం (Omar Khayam) అను పారసీక కవి యిట్లు నుడివియున్నాఁడు :

One thing is certain and the rest is lies:
The flower that once has blown for ever dies.

Many knots unravelled by the road.
But not the knot of human death and fate;
There was a door to which I found no key,
There was a veil past which I could not see.

*　　　　*　　　　*

While you live, drink;
for once dead, you never shall return.

ఉమ్రఖయ్యాము కొంచె మించుమించుగా చార్వాక మతస్థుఁడు. 'వికసించిన పూవు మరల వికసింపఁబోదు. మరణించిన మానవుఁడు మరల తిరిగి రాఁబోఁడు. ప్రాణముండఁగనే భోగము లనుభవించెదము. చచ్చిన వెనుక యేమగునో ఆవిషయము నాకు తెలియదు. ఆ ముడిని నేను విప్పఁజాలక పోతి'నని చెప్పెను. అట్టివారికి జీవితము భోగమాత్ర ప్రయోజనము. జీవితము ననుసరించి శిల్పముగూడ విషయభోగముల ప్రతిబింబముగ నుండును.

కాని, మన విశ్వాసములు వేఱు. ధర్మార్థ కామ మోక్షములను నాలుగు పురుషార్థములను మానవజీవితము సాధింపవలయునని మన పెద్దలు నిర్ణయించిరి. వారు ఇహ పరముల రెంటికిని సమాన గౌరవమును చూపియున్నారు. సన్న్యాస మనునది అతీత ధర్మము, లోకసామాన్యము గాదు. ధర్మార్థ కామమోక్షములు పరస్పర సాపేక్షములు. కావున, మన కవిత్వ ప్రయోజనము, జీవితాదర్శకము నను

సరించి బ్రహ్మానంద సోదరమైన పరనిర్వృతిగ నిర్ణయింపఁ బడినది. కావ్యము లనఁగా బసిబిడ్డ లాడుకొనుటకై మన మిచ్చు రంగుల బొమ్మలుగావు; అనాగరకతా దోషము పాపుకొనుటకు మేజా బల్లలపైఁ బ్రదర్శింపఁబడు భూషణ గ్రంథములనుగా కావ్యములను మన మెప్పుడు తలంపలేదు. మన జీవితమునందు కావ్యములు మిళితమై పోయినవి. ఆర్య సాంఘిక జీవన ప్రవాహమునకు రెండు తటములుగ నున్న రామాయణ మహాభారతములే యిందులకు దృష్టాంతము. సీత, దమయంతి, సావిత్రి, ద్రౌపది మున్నగు పౌరాణిక సతీరత్నములు భారతదేశమునం దెందఱు పతివ్రతల సృజింపలేదు? సంసారమందు నిర్భర దారిద్ర్యమును, కష్ట పరంపరలను ననుభవించుచున్న సతీమణులకు దమయంతి, ద్రౌపది, చంద్రమతి మున్నగు నిల్లాండ్ర చరిత్రము లెంత యూఱట నొడఁగూర్చి యుండలేదు. ఈ నారీవతంసము లందఱు వ్యాస, వాల్మీకి మహాకవుల భావప్రపంచమునఁబుట్టి పెంపొందిన ఆదర్శక సృష్టులేకదా! అట్టి కవులెన్నఁటికైన నిర్బాధ్యులగుదురా? వారి రచనలు నీతి బాహ్యములగునా?

కీట్సు (Keats) అను ఆంగ్లేయకవి Beauty is truth, truth beauty అని చెప్పియున్నాఁడు. మన పూర్వీకులు సత్య సౌందర్యములకు శ్రేయమునుగూడఁ జేర్చిరి. కావ్యము విశ్వశ్రేయము చేకూర్చునదిగ నుండవలయును. అనీతి దాయకమైన దేదియు లోకకల్యాణము నాపాదింపలేదు.

ఇఁక నీతియననేమి? దాని నెవరు కల్పించిరి? దాని వలనఁ బ్రయోజనమేమి? అను నీవిషయములు మనసున

కెక్కనిదే కావ్యములందు నీతి యావశ్యకమా? లేదా? యను సందేహమును మనము తీర్చుకొనలేము. నీతి యనుపదమును విశాల భావము గల దానిగా నూహించి నేనిచట ప్రయోగించుచున్నాను. దేశకాల పాత్రములకు లోఁబడి నీతులు భిన్నములుగ నుండవచ్చును. ఒక సంఘమువారికి నొక దేశమువారికి ననుకూలమయిన నీతులు మఱియొకరికి విరుద్ధముగఁ దోఁపవచ్చును. కాని, యిట్టి పరస్పర విరుద్ధములైన నీతులందు నంతర్వ్యాప్తియగు నుద్దేశ మొక్కటియే. అది యేదన: మానవ జీవితోద్ధరణము, లోకయాత్రా సౌకర్యము. నే నిచటఁ బ్రయోగించిన నీతి అను పదమును దేశకాల పాత్రాచార వ్యవహారములకు వశవర్తియయి సంకుచితమయిన నీతినిగ నర్థముచేసి కొనఁగూడదు. అన్ని నీతులకు జన్మకారణమయిన యావశ్యకతనుగఁ దలంప వలయును. ఇది జగదేకము.

సంఘసమిష్టికిని దదంశమైన వ్యక్తికిని భిన్నభిన్న వ్యక్తులకును గల ప్రవర్తన సామరస్యము, ఆనుగుణ్యము నీతి యనఁబడును. ఈనీతి మానవుల యావశ్యకతనుబట్టియు ననుభవము ననుసరించియు, క్రమక్రమముగ రూపముదాల్చి సంఘయంత్రమును నడపుచుండును. ఈ నీతులు సకల విధములైన మానవచర్యలకు సంబంధించియున్నవి. ఇట్లనుట వలన, విశేష సంఖ్యాకులగు ప్రజల యభిప్రాయము ఘనీభవించి నీతిగను శాసనముగను మాఱును. కాని, నీతిశాసనములకుఁ గొంత భేదము గలదు. రాజాధికార ముద్రగలది శాసనము. సంప్రదాయ సిద్ధమయి మానవుల భావములను

బరిపాలించునది నీతి. నాగరకత హెచ్చుకొలందీ అధికార ముద్రాంకితములగు శాసనములకంటె స్వయమారోపితము లగు నీతులే మనుష్య సంఘమును బాలించుచుండును. విరుద్ధ శాసనమునకు లొంగియుండుట దాస్యమైనను స్వయంకృత నియమమునకు వశవర్తియై యుండుట స్వాతంత్ర్య మనం బడును.

నీతులును శాసనములును (స్వయంకృతములైనను, పరకృతములైనను) సంఘమును శాసింపనియెడల వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము నశించి మానవజాతికిఁ బ్రళయము సంభవించును. కావున నీతి మానవులయం దన్యోన్య ప్రవర్తనానుగుణ్యమును బోషించును.

కళలు సాంఘిక జీవితముయొక్క యుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసముల యాదర్శక లేఖనములని యిదివఱకే తెలిసికొని యుంటిమి. కావున జీవిత మొక వంకను, గళలు వేఱొక వంకనుఁ బ్రవహింప నేరవు. సాధారణ జీవితమునందు నేవేవి నీతిబాహ్యములుగను, నేవము పుట్టించునవిగనుండునో అట్టివి కళలయందును నింపుగొలుపవు. అట్లగుట కావ్యమునకును నీతికిని సంబంధ మెట్లు తెగిపోవును?

ధర్మశాస్త్రములు వేఱు; కావ్యములు వేఱు; వాని వాని ప్రయోజనములును భిన్నములు. పాలనాదండము చేత బట్టుకొని 'సత్యంవద' 'ధర్మంచర' అని వేదములు శాసించును. కవి 'సత్యంవద' అని శాసింపక హరిశ్చంద్రుని సృజించెను. 'సత్యమేవజయతి' అను ధర్మవాక్యమునకు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము లక్ష్యము. ఆకథను జదివినవారికి

హరిశ్చంద్రునిపై భక్తి గౌరవములు గలుగకపోవు. మన మెవరిని ఉత్తములని మెచ్చుకొందుమో వారి ననుకరింప వలయుననియో, వారివలెఁ బ్రవర్తింపవలెననియో మన మభిలషింతుము. ఈకోరికమనయందు సహజముగఁ బుట్టును. సత్కావ్యములయందు ఇట్టి యున్నతాశయములను, ఆసలను ప్రేరేంచు శక్తిగలదు. *బలాత్కార నీతిబోధనమునకు కావ్యము లెన్నఁడును బూనుకొనఁగూడదు. అట్టివి కావ్యములుగాక మనుధర్మశాస్త్రములవంటి స్మృతులుగ మాఱును. కళలయందలి నీతి యంతర్లీనమై యలక్షితముగ మన హృదయముఁ బ్రవేశించును. దాని పదచిహ్నము లదృశ్యములు. ఇట్లు రచించుట కళానైపుణ్యము.

కావ్య మర్థింపవలసినది రససౌందర్యము లేకదా! అంతర్లీనమైన నీతియైనను వానికెటుల నుపకరించును? అను సంశయము కొందఱకుఁ గలుగవచ్చును. నీతిస్పర్శ లేనిదే సౌందర్యము పరిపూర్ణముగాదని నాయుద్దేశము. ఈదృష్టితో మనము విమర్శింపఁబూనినయెడల ఏదేశముయొక్క యుత్తమశిల్పమునందుఁగాని యనీతిపర్వతము గోచరింపదు. ఒకచిత్రకారుఁడు రమణీయవతియగు కాంతను విగతవస్త్ర నుగఁ జిత్రించి మనకుఁ జూపినయెడల ఆసౌందర్యమునంతయు మ్రింగివేయఁగల యసహ్యముపుట్టి మొగము చిట్లించు కొందుము. ఎందువలన? ఆ చిత్రపటమునకును జీవితము

*The office of poetry is not moral instruction, but moral emulation; not doctrine, but inspiration

G. H. Lews,
'The Inner Life of Art.

సందు మన కలవాటుపడియున్న యథౌచిత్యమునకును వైరుధ్యము సంభవించినది. అందలి రమ్యత సర్వజనోపభోగ్యమగు నంతలేదు. సభ్యముగ ఇట్టి చిత్రములు ఆహ్లాదమును గలిగించి మనసు నుద్ధరించుటకు మాఱు, ఇంద్రియచాపల్యమును, అసభ్యములగు మనోవికారములను బ్రేరేపించుచుండును. అట్లుచేయుట యుత్తమకళయొక్క ధర్మముకాదు.

అట్లయినయెడల మానవచర్యలకు సంబంధింపని వనములు, కొండలు, మేఘములు, ఉషస్సులు, సూర్యాస్తమయములు మున్నగు దృశ్యముల ప్రతిలేఖనములు కాంచువారలకు ఆనందము గలగించునుగదా! అట్టి చిత్రమునందుఁ గూడ నీతి అంతర్లీనమై యున్నదా? అని కొంద ఱడుగవచ్చును. అట్టి చిత్రములు అనీతిస్ఫోరకములు గాకుండుటచేతనే వానియందలి రామణీయకమును బ్రతిబంధకములేక మన మనుభవింతుము. నీతి సౌందర్యమునకు హేతువుగాదు; పరిపూర్ణతకు ఆవశ్యకమైన యొక ఔచిత్యము.

కావ్యమునందు శిల్పనైపుణ్యము హెచ్చుకొలఁదియందలి కథాభాగమునకుఁ జదువరుల హృదయము నాకర్షించు శక్తియు హెచ్చుచుండును. గుణ మెప్పుడు వస్తువు నాశ్రయించియుండును గావున నితరకళలయందువలెనే కావ్యమునందును వస్తుగుణములు రెంటికిని వానివానికిఁ దగిన ప్రాధాన్యము గలదు.

మానవుని ప్రతికోరికకును రెండుదిక్కులు గలవు. మొదటిది వాంఛాపరిపూర్తి; రెండవది తజ్జనితమైన యుపయుక్తి. ఒకయుదాహరణము: మిఠాయినిఁ జూచినపుడు తినఁ

గోరిక పుట్టును. ఇది జిహ్వాచాపల్యము. మనదృష్టి కోరిక తీర్చుకొనుట యందే లగ్నమయి యుండునుగాని, దాని యుపయోగమును గుఱించిన తలంపు సాధారణముగఁ గలుగదు. కాని, మనము తలంచినను, తలంపకపోయినను మిఠాయి తినుటవలన రెండులాభములు చేకూఱినవి. ఒకటి: కోరిక తీరుటవలన గలుగు తృప్తి; రెండు: దేహపుష్టి. ఇచ్చట మిఠాయిలోని మాధుర్యము రుచిచూచుటవలనఁ గోరిక తీరినది. ఆమాధుర్యము, ఆహారవస్తువు నాశ్రయించి యుండుటవలన దేహమునకు బలము కలిగించినది. కాని, మాధుర్యము మాత్రము కోరిక తీర్చునదిగా నుండి తదాశ్రయవస్తువు అనారోగ్యకరమై యుండినయెడల దాని ప్రతిఫలమును మనము తప్పక యనుభవింతుము. ఈ సాదృశ్యమును కావ్యములో రససౌందర్యములకును, కథాభాగమునకును వాని ననుభవించు మానవసమాజమునకును నన్వయించి చూడుఁడు; అంత్యఫలితము మీరే యూహింపఁగలరు.

మానవస్వభావ నిర్మాణమునందుఁ బరిస్థితులు చాల ముఖ్యములని మనస్తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులెల్లరు నొప్పుకొన్నవిషయమే! కావ్యములం దట్టి పరిస్థితులు గలవు. ఇంద్రియగోచరములగు విషయములు మనల నెట్లు లోఁగొనునో, కావ్యాంతర్గత విషయవర్ణనముగూడ నట్లే మనల వశవర్తులఁ జేసికొనును. కావున కావ్యములతోఁ గవికిఁ గల సంబంధము కన్నను దానిని జదివి యానందించు లోకుల కెక్కుడు సంబంధము గలదు.

మతమును శిల్పమును ఒకపూవులోఁ బుట్టిన రెండు రేకులని చెప్పవచ్చును. వానిరెంటికి మిక్కిలి సమీప బాంధవ్యము గలదు. ఒకదాని నొకటి యపేక్షించి యవియన్యోన్య సహకారమువలన నభివృద్ధి చెందినవి.

వైదిక ఋషుల భావమును, కవిత్వకల్పనాశక్తియు సమ్మిళితమయి, యందుండి యపూర్వసృష్టులు బయలుదేరినవి. పౌరాణిక ప్రపంచమంతయు నిట్టి మతకవిత్వ సాంకర్యముయొక్క యద్భుత సృష్టియేకదా! ఇట్టి కల్పనలు లేకున్న మానవజీవిత మెంత సంకుచితముగ నుండియుండెడిదో!

మతమును, శిల్పమును ఆనంద సాక్షాత్కారమునకై పాటుపడుచున్నవి. గంతవ్య మొకటి; మార్గములు భిన్నములు.

'ఆనందాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతె.
ఆనందాదేవ జాతాని జీవంతి,
ఆనందం ప్రయాన్త్యభి సంవిశంతి.'

ఈ భూతసృష్టియంతయు నానందమునుండి యుత్పన్నమగుచున్నది. ఆనందమున వర్ధిల్లుచున్నది. ఆనందము దిక్కునకే ప్రవహించుచున్నది. తుదకాయానందమును బ్రవేశించుచున్నది. శిల్పిసృష్టియు నిట్టిదే. భక్తుఁడును శిల్పియు నేది 'సత్యం శివం సుందర'మో దానిని దర్శించుచున్నారు. ఈ యంతస్సునందు నిద్దఱికిఁగలభేదము నశించినది. కవి భక్తుఁడు, భక్తుఁడు కవి; శిల్పము మతము నొక్కటియె యైనవి.

మొదటి యనాగరక దశయందు మానవుఁడు పశుప్రాయుఁడై కామ్యసౌఖ్యములతో సంతృప్తిపడియుండును.

అంతకు మించిన సంతోషము నతఁడెఱుఁగఁడు. రెండవ దశ యందుఁ బ్రాపంచిక జ్ఞానము కొంత యుదయించి, మనోవికృతులు శిక్షితములయి శాస్త్రములు, శిల్పములు మున్నగు వాని మూలమున నానందముఁ బొందును. మూఁడవ దశ యందు రానురాను ఆత్మజ్ఞానము విశేషముగ నభివృద్ధినొంది పూర్వమున కన్న శాశ్వతమైన యానందము నన్వేషింప మొదలిడును. అదియే యమృతానందము.

'ఏకం రూపం బహుధా యః కరోతి......
తమ్ ఆత్మస్థం యేఽను పశ్యంతి ధీరా,
తేషాం సుఖం శాశ్వతం నేతరేషామ్.

ఒకరూపమును బహురూపములుగ నెవ్వఁడొనరించుచున్నాఁడో, ఆత్మస్థుఁడైన ఆపరమాత్మను ఏ ధీరులు దర్శించుచున్నారో వారు శాశ్వత సుఖమును బొందుదురు. అన్యులు పొందరు * శిల్పము తన యాదర్శకమును క్రమక్రమముగ మార్చుకొని, యెట్టకేలకీ శాశ్వత సుఖమును మానవుల కందింపఁగల యంతటి యున్నతపదవి నారోహించినఁ గాని, కృతకృత్యము కానేరదు.

సంపూర్ణం

* Fine art is not real art till it is in this sense free, and only achieves its highest task, when it has taken its place in the same sphere with religion and philosophy.

—*Hegel*

'Philosophy of Fine Art'

మర్మ కవిత్వము

పాశ్చాత్యదేశములందు శాస్త్రవిజ్ఞానము పెచ్చు పెరిఁగి లలితకళాస్థానమును సైతము నాక్రమింపఁజొచ్చెను. కావ్యములందు మనోమోహనమయిన దివ్యానుభూతికి మాఱు మేధోవ్యాపారము అధికారస్థాపనము గావించెను. ఆతరుణమున ఫ్రాంసుదేశమునందు నిందుకుఁ బ్రతీకారముగ నొక కవితోద్యమము బయలుదేఱెను. ఆయుద్యమకారకులు సమకాలీన కవిత్వముతోఁ దృప్తిపడియుండక, యింద్రియముల నంతర్ముఖములఁ గావించి, యగాధమును విశాలము నైనసూక్ష్మప్రపంచమును జొచ్చి, యందలి యనిర్వచనీయమయిన సత్యమును సౌందర్యమును గానముచేసిరి. ఈ తెగకు సంబంధించిన కవులను పాశ్చాత్యులు మర్మ (Mystic) కవు లనియు, సాంకేతిక (Symbolists) కవులనియు నామకరణము గావించిరి. బాడిలేర్ అను ఫ్రెంచి కవి ఇటువంటి కవిత్వమునకు మొదటమార్గము సిద్ధపఱచెను. అనంతరము వెర్లెన్, మ్యాలర్మి అను కవులు సుప్రసిద్ధులైరి. ఈ మర్మకవిత్వము యూరపుఖండమునందుఁ దన ప్రకృతి కనుకూలించిన దేశములందెల్ల వేరు నాఁటుకొనెను. జర్మనీదేశమందు డెమ్మెల్ అను యువక కవియు ఆతని యనుచరులును, ఆయిర్లాండునందు ఈట్సు, యే. యి.

ఆర్థరు సిమ్మన్సు, *జేమ్సు హెంచ్, కజిన్సు మున్నగు కవులును ఈమర్మకవిత్వసంప్రదాయమునకు సంబంధించినవారు.

మర్మకవిత్వము సామాన్యముగ గీతి (Lyric) రూపమున నుండును. ఆ గీతములందు గానమునకును భావమునకును సమానగౌరవము గలదు; ఒకవేళ గానమే ప్రాధాన్యము వహించినదనిగూడఁ జెప్పుటకు వీలున్నది. కావ్యరూపములలో గీతమే యుత్తమోత్తమ మని కొందఱి యాధునికుల యభిప్రాయము. మర్మకవులు తక్కువపదములలో నెక్కువగానమును, సూచనలను గర్భీకరింతురు. పాల్ వెర్లైను ఈతెగ కవిత్వమునకు లక్షణముగఁ గ్రిందిగీతముల రచించెను:

Music, Music before all things
The eccentric still prefer,
Vague in air, and nothing weighty,
Soluble, yet do not err,
Choosing words, still do it lightly,
Do it too with some contempt.

* * *

Music always, now and ever
Be they verse the thing that flies
From a soul that's gone, escaping,
Gone to other loves and skies.

ఈ కవిత్వమునకు మర్మకవిత్వ మని యేల పేరు రావలయును? ఈ కావ్యములందు సామాన్యప్రజల కగమ్య

* వీరిప్పుడు మదనపల్లి థియొసాఫికల్ జాతీయకళాశాల ప్రిన్సిపాల్ గా నున్నారు.

గోచరములైన విషయము లుండును. సాధారణముగ నీ తరగతి గీతముల వస్తువు ఆధ్యాత్మికవిషయముగ నుండును. కవియొక్క యాంతరంగికానుభవమును విశ్వజనీనతయు గీతములయం దంకితమై యుండును. కవులయం దాధ్యాత్మిక స్వభావము నిర్నిద్రము. కావున వారు బహిరింద్రియ నిర్ణీతములైన సీమలనుదాటి సూక్ష్మప్రకృతినిఁ బ్రవేశించి యందుఁ గలిగిన యనుభూతిని ధ్వనిమూలకముగనో, సూచనగనో, సాంకేతికముగనో వెలిపుత్తురు. ఈ మర్మకవిత్వము కేవలము ఆత్మానుభవజనితముగను, ఆత్మోపభోగమునై యున్నది. జీవనముయొక్క యవ్వలిగట్టు ఈ గీతములందుఁ బొడకట్టుచుండును. యూరపుదేశపు సామాన్యజనులకు ఆధ్యాత్మికగంధము శూన్యము. కావున వారి కీకవిత్వము మర్మముగఁ దోఁచినది. బాడిలేర్ కవిత్వము ఆధునిక పాశ్చాత్యమర్మకవిత్వమునకు మార్గదర్శకమైనదని యిది వఱకుఁ దెలిపియుంటిని. అతని రచనలలోఁ జాలప్రసిద్ధమైన ఈక్రిందిపద్యములలోని యగాధాశయములను గమనింపుఁడు:

Earth is a temple, from whose pillared mazes
Murmurs confused of living utterences rise;
Therein man thro' a forest of symbols paces,
That contemplate him with familiar eyes.
As prolonged echos, wandering on and on,
At last in one far tenebrous depth unite,
Impalpable as darkness, and as light,
Scents, sounds, and colours meet in unison.

ఈ తెగ కవులలో మఱల ఫ్రెంచివారికిని ఐరిషువారి

కీనిఁ గొంత భేదము గలదు. అయ్యది దేశకాలపరిస్థితులకు సంబంధించినది. ఐరిషుకవుల కుండినంత ప్రకృతిసాంగత్యము ఫ్రెంచికవులకు లేదు. అందువలన వారి కావ్యములందుఁ గొంత కృత్రిమత పొడకట్టుచున్నది. మనకు సమకాలీనుఁడైన ప్రసిద్ధ ఐరిషుకవి, *ఈట్సు రచియించిన ఈ పేరిన తేనెగడ్డను చవిచూడుఁడు:

In all poor foolish things that live a day
Eternal beauty wandering on her way,

ఈకవి తన యాత్మానుభూతిని పై రెండుపాదములలో నిమిడ్చియున్నాఁడు; అనంత సౌందర్యమును ప్రతివస్తువునందు సందర్శించినాఁడు.

'..........................సత్కవీశ,
భావలోచన మెరవుగాఁ బడయకున్నఁ
గాంచనేర దంతర్లీన కాంతిసరణి.'

—కృషీవలుఁడు

సత్యము! సత్కవీశుని భావలోచనముగాక, అంతర్లీన కాంతిని సౌందర్యమును తక్కిన కన్నులు చూడఁగలుగునా ?

మర్మకవిత్వమునం దొకవిధమున యస్పష్టతయు ననూహ్యమైన భావేంద్రజాలమును గోచరించుచున్నది. ఆ గీతములందు భావములు అంటీయంటక-చిక్కీచిక్కక-దక్కీదక్కక-మనతోఁ దాఁగుడుమూతలాడుచుండును. 'ఆ కావ్యము నుండి నీవేమి గ్రహించితివి?' అని యితరులు ప్రశ్నించినపుడు

*వీరికి నోబెల్ వాఙ్మయ బహుమానము వచ్చినది.

'ఏమో నేను జెప్పఁజాలనుగాని, యొకవిధమైన యవ్యక్త మాధుర్యమును, ఆనందమును అనుభవించితిని' అని చెప్పుటకు మాత్రము సాధ్యమగును. కళయొక్క పరమావధియు నిట్టి యనిర్వచనీయమైన రసానుభూతిని గలిగించుటయే యని యన్ని సంప్రదాయములకు సంబంధించిన రసజ్ఞులును, శిల్పులును, నిర్ణయించిన విషయమే. 'When one art can fully be explained by another then, 'it is a failure' అని రవీంద్రుఁడు కళయొక్క యనిర్వచనీయతను బోధించెను. 'It (art) is to be felt, not to be explained.' శిల్పము అనుభవింపఁదగినదిగాని, వివరింపవలసినదిగాదని డాక్టరు అవనీంద్రనాథ టాగూరు నుడివియున్నాఁడు. ఇట్లనుటవలన ఉత్తమశిల్పమునందు వివరించి చెప్పనలవిగాని యొకవిధమైన రసస్ఫురణము గలదని మనము తెలిసికొనవచ్చును.

అడయారునందు జేమ్సు హెచ్. కజిన్సుగారియింట నేను మూడు చిత్రపటములను జూచితిని. ఒకటి నందలాలు వసువు రచియించిన 'శివనాట్యము.' మఱి రెండు కజిన్సుగారు జపానునుండి తెచ్చినవి. వానిలో నొకదానియందు జపాను స్త్రీలు మంచుకాలమునఁ గగితపు గొడుగులు వేసికొని సంచరించుట చిత్రింపఁబడియున్నది. మఱియొకదానియందు కేవలము సన్ననిగీతలతో-నవియు నేడెనిమిదింటితో, నొక జపాను దేశపు స్త్రీముఖము అత్యద్భుతముగ లిఖింపఁబడియున్నది. ఈమూడుచిత్రములు నాహృదయమును హరించినవి. మర్మకవిత్వము (Mystic poetry) యొక్క రహస్యము ఆచిత్రపటముల మూలమున నేరుగ నామనమున నంకితమైనది.

అంతవఱకు ఆకవిత్వములోని యస్పష్టత (Vagueness) యొక్క గుణమును నేను పూర్ణముగ గ్రహింపలేకుంటిని. శివనాట్యమును, మంచు కాలమున జపానుస్త్రీల సంచారమును చిత్రింపఁబడిన పటమును సాధారణమైన బొమ్మలపటములవలె పరిస్ఫుటముగ రంగులు పూయఁబడినవి కావు. వానిలోని యాకృతులు మనకు అస్పష్టముగఁ బొడకట్టును. ఆయస్పష్టత శిల్పకళానైపుణ్యముయొక్క పరసీమయని తలఁపవలయునేగాని, అల్పకౌశలముగల చిత్రకారుల వచ్చిరాని బీరకాయపీచుఁదనముగాదు. అట్లు చిత్రించుటకు శిల్పి చాల కళాభిరుచి గలవాఁడుగను, చేయితిరిగినవాఁడుగను, వర్ణసమ్మేళనాదివిషయములందుఁ బరిపూర్ణజ్ఞానము గలవాఁడుగను నుండవలయును. ఆ పటములయందలి రూపములనుఁ దిలకించినపుడు మన మనస్సు గాలిలోఁ దేలిపోవునటులఁ దేలికయై చిత్రసారూప్యమును బొందినట్లుండును. ఆరూపము ఏదో యొక యగాధ రహస్యవాతావరణమున, వెన్నెలరాత్రియందుఁ దేలియాడు మేఘశకలములవలెఁ బొడకట్టును. చూడఁజూడ నవి గాలిలోఁ గరగిపోవుచున్నవా యేమి? యను సంశయముగూడ పొడమును. ఇట్టియస్పష్టతామాధుర్యమే నాకు మర్మకవిత్వమునఁ దోఁచుచున్నది. రేఖలతో లిఖింపఁబడిన పటమును గాంచినపుడు 'ఎన్ని కొద్ది గీరలతో నెంత సుందరమైన యాకృతిని నేర్పరియైన చిత్రకారుఁడు సృజింపఁగలఁడు ? అను నాశ్చర్యము

దోఁపకమానదు. జపానుకవుల * 'హోక్కు' కవిత్వమునందు వలె ఈ చిత్రపటమునందును అనవసర కళాప్రదర్శనము నా కగపడలేదు. అయినను అందు సౌందర్యమును నిరాడంబరతయుఁ దోలకాడుచున్నవి. అట్టియస్పష్టతయు సంక్షిప్తతయుఁ కేవలము అనల్పకళానైపుణ్యసాధ్యములని నేనుగ్రహించితిని.

మర్మకవిత్వమునందలి యస్పష్టతనుగుఱించిన కొందఱి యభిప్రాయముల నిట సంకలించితిని;

1. And the very perfection of such poetry often appears to depend, in part, on a certain suppression or vagueness of mere subjects, so that the meaning reaches us through ways not distinctly traceable by the understanding. —*Yone Noguchi.*

* జపాను కవిత్వ పద్య భేదములందు 'హోక్కు' అనునది చాల చిన్నపద్యము. అది పదునేడు నేకాచ్చు శబ్దముల పరిమితిగలది. ఈపద్యములలోని విషయము జపానుదేశస్థులకుఁదప్ప, ఇతరులకు సాధారణముగ బోధపడనంతటి సంక్షిప్తముగ నుండును. అందువలననే జపానువాఙ్మయ విమర్శకులు 'కవి యెట్టివాఁడో పాఠకుఁడు నట్టివాఁడుగ నుండవలయును' అని చెప్పుట. హోక్కుపద్యముల రచించుట చాల కష్టమనియు, బాషో అను సుప్రసిద్ధ 'హోక్కు' కవి తన జీవితమునందు మూడు నూర్ల పద్యములను మాత్రమె రచియింపఁగలిగెననియు, యోన్ నొగూచి తెలిపియున్నాఁడు. విషయముఁ దెలుపుట కొక ఉదాహరణము ననువదించితిని:

కాలిపోయెను శాల; రాలెడుపూవు
లెంత నిశ్చలశాంతి నెసగెడు నిపుడు !

తనయిల్లు కాలిపోవు సమయమున రాలెడుపూవుల నిశ్చలశాంతిని గమనింపఁగల కవి మనోవస్థయే యీ పద్యమునందలి విశేషము.

2. Vagueness is often a virtue; a god lives in a cloud, truth cannot be put on one's finger tip. —*Walter Pater.*

3. I think there should be nothing but allusions. The contemplation of objects, the flying image of reveries evoked by them are sung...........To name an object is to take the three quarters from the enjoyment of the poem, which consists in the happiness of guessing little by little, to suggest that is the dream. —*Jues Huret.*

ఈ లక్షణములు ముఖ్యముగ గీతకవిత్వమున కన్వయించును.

మర్మకవిత్వమును టాల్‌స్టాయి 'శిల్పమన నేమి?' అను తన గ్రంథమందుఁ జాలతీవ్రముగ ఖండించియున్నాఁడు. అందు కా కవిత్వమునఁ గల యగమ్యగోచరత్వము కారణము. అయినను టాల్‌స్టాయి తర్కమంత సహేతుకముగఁ దోఁపదు. ఆయన ప్రజాపక్షవాది. కావున సామాన్యజనుల కర్థముగాని శిల్పము వ్యర్థమనియు నింద్యమనియు ఆయన యభిప్రాయము. ఈ యపూర్వమైన మానదండమును గల్పించి టాల్‌స్టాయి రషియా దేశమునందలి వేగాక యూరపుఖండమునందలి యన్ని దేశముల లలితకళలను దానితోఁ గొలిచి, సరిపడనివానిని తన విపరీతపు విమర్శనమునకు గుఱి గావించెను. ఒక పెద్ద సౌధమునుగాని, క్రైస్తవుల ప్రార్థనాలయమునుగాని దిలకించినప్పుడు వాని సౌందర్యముఁ దోఁచుటకుఁ బూర్వమే 'ఈ కట్టడము లెందరి పాటకపుజనుల నిట్టూర్పుల తోడను, కన్నీటితోడను, కష్టపుమంటలతోడను రూపొందినవో' యను కారుణ్య మహా దయాశాలి మొత్తనిమనసును.

తడిసేయును. కావున టాల్‌స్టాయి నిర్వచనములందుఁ గళా న్యాయనిర్ణయమునకంటెఁ గరుణారసమె యెక్కుడుగా నుండును. ఒక కళయొక్క శ్రేష్ఠత్వము దాని నర్థముచేసి కొనఁగల ప్రజలసంఖ్య ననుసరించియుండుననియు, నట్లుగాక యెవరో కొందఱే భాగ్యవంతులకును, కేవలము శిల్పాభిరుచి గలవారికిని మాత్రమే పనికివచ్చు కళ యొకకళ గాదనియు ఆయన సిద్ధాంతీకరించెను. ఇది చాల యన్యాయ్యమును, శిల్పతత్త్వమునకు పరమవిరుద్ధమైన తీర్మానముగను నున్నది.

మన మొక కావ్యమును జదువునపుడు హృదయము రసాతిరేకమైనదా? లేదా? యనుదాని ననుసరించియు, ఐన యెడల దానితీవ్రతనుబట్టియు ఆ కావ్యముయొక్క గుణాగుణములను నిర్ణయింతుము. ఒకప్పుడు కావ్యము రమ్యమైన దయ్యుఁ జదువరి హృదయము సంస్కారపక్వము గానియెడల రసోత్పాదనము గాకపోవచ్చును. ఈరెండుసందర్భములయందును కృతికిని చదువరి స్వభావమునకుం గల సంబంధము ముఖ్యము. కాని, 'ఇతరు లెందఱే కావ్యమును జదివి యానందించిరి?' అను ప్రశ్నపై ఆతని యనుభూతి ఆధారపడి యుండవలసిన యక్కఱ లేదు. చిత్రముల విషయముగూడ నిట్లే యూహింపవలయును.

టాల్‌స్టాయి సిద్ధాంత మంగీకరింపఁబడినయెడల లోకమునందలి చాల యుత్తమోత్తమములగు చిత్రములు కావ్యములు, శిల్పములు, కట్టడములు ధ్వంసముకావలసియుండును. ఒక రచనయొక్క రసవత్తతయు, కళానైపుణ్యమును, సూక్ష్మ

బుద్ధిగ్రాహ్యము లగు గుణ విషయములును హెచ్చుకొలఁది వానిని గ్రహించి తదనురూపానందమును బొందు రసికుల సంఖ్యయు తగ్గుచుండును. కావుననే కాళిదాసుని అభిజ్ఞానశాకుంతలము జంగము కథలవలె సామాన్యప్రజానురంజకము కాకుండుట. రసజ్ఞత కుశాగ్రముగ నుండనిదే యుత్తమమైన కళాసృష్టిని మెచ్చుకొనుటకు సాధ్యముగాదు. అట్లు మెచ్చుకొనుటకు శిక్షితమైన అభిరుచియు అవసరము. అట్టి రసజ్ఞత ప్రజాసామాన్యమునందు నభివృద్ధి చెందియుండదు. వారికిఁ దగిన శిల్పము లుండనేయున్నవి. ఇంకను గావలసినయెడల అట్టివి వేనవేలుగఁ గల్పించి క్రమక్రమముగఁ బ్రజల యభిరుచిని శిక్షించి యుత్తమశిల్పముల మెచ్చుకొనునట్లొనరింపవచ్చును గాని, యాదర్శమును మాత్రము జనబాహుళ్యమునకుఁ దెలియఁగల క్రిందిమెట్టులోనికి దింపరాదు. మేఘసందేశములోని రామణీయకము ఒక పల్లెటూరి కాఁపునకు గోచరింపని కారణముచేత దానిని సరస్వతీదేవి యంకపీఠమునుండి క్రిందికిఁ ద్రోయవలసినదేనా ?

కాళిదాస భవభూతులు సమకాలీనప్రజల యభిరుచి ననుసరించి వారి నాటకములను రచియింపలేదు. అట్లే వారు రచియించి యుండినయెడల అవి యెల్లకాలమునకు నాదర్శప్రాయములుగ నుండనోపవు. ప్రజల యభిరుచి మాఱిన వెనుక వాని మొగము చూచువారుండరు. కాని శకుంతలనాటకము కాళిదాసుని యభిరుచి ననుసరించి సృష్టింపఁబడిన దగుటచేతనే చిరంజీవమైనది. ఈ విషయము కవులకుఁ దెలియనిది గాదు. తన నాటకములోని సారమును భవభూతిమహాకవి

తెలిసికొని, సమకాలీనుల యజ్ఞాన జనితమైన నిరాదరణము నిట్లు తూలనాడెను:

> యే నామ కేచి దిహ నః ప్రథయం త్యవజ్ఞాం
> జానంతి తే కిమపి తా న్ప్రతి నైష యత్నః
> ఉత్పత్స్యతే ఽ స్తిమమ కోఽపి సమానధర్మా
> కాలో హ్యయం నిరవధి ర్విపులాచ పృథ్వీ.

ఈ విశాల ప్రపంచమునందు ననంతకాలమునఁ దన తోడి సమాన ధర్మముగలవాఁ డెవ్వడైన జన్మించి, తన నాటకమును చదివి యానందింపఁడా! యను తలంపు భవ భూతిని నూరడించినది. ఎంతసహనము! ఎంత స్వార్థ త్యాగము! నేఁటి కవులు అప్రయాస లభ్య జనరంజకత్వ మునకయి తమ శక్తిని వ్యర్థపుచ్చుచున్నారు.

మాలర్మి ప్రభృతుల కావ్యములలోని సూచనలను, అస్పష్టతను దోషములుగఁ బరిగణించి టాల్‌స్టాయి ఖండించుటయందుఁ దప్పులేదు. ఏలయనఁగా: ఆయనకుఁ దోఁచి నట్లును, ఆయన భావించినట్లును చాపల్యములేక విమర్శించెను. ఇది చాల గొప్పతనము. కాని, సామాన్యప్రజల మన స్తత్వమును బ్రమాణముగఁ గొని, ఆకావ్యములలోని విష యములు వారి కగ్రాహ్యములు గాన దోషము లని తీర్మానించుట సాహసము.

మన దేశమునందు 'మర్మకవిత్వ' మనాదియైనది. దానిని మర్మకవిత్వమని పేర్కొనక ఆధ్యాత్మిక కవిత్వమని వ్యవహరించెదను. ఏలయన, అలాటి రచనలను మర్మకవిత్వ ముగ మన మెన్నఁడును భావించినది లేదు. హైందవజనసా

మాన్యమునకు అవి మర్మములు గావు. పంచేంద్రియగోచర మగు స్థూలప్రపంచమునకన్న భిన్నమగు మఱియొక యంతః ప్రకృతి గలదనియు, నశించునది పాంచభౌతిక శరీరమే గాని యాత్మ గాదనియు, జన్మాంతరము గలదనియు, నేమియుం దెలియని కూలివాని మొదలు సకలశాస్త్ర పారంగతుఁడగు పండితుని వఱకు హిందూదేశమున నందఱును విశ్వసింతురు. ప్రతిదినము మనయింటికి బిచ్చమునకు వచ్చు దాసరిగూడ-

"మనది తనది యనుచు నరుడా, మాయలో బడబోకురా
మరణ మొందిన మనది తనది మంటలో యే మానురా!
బంకమట్టి యిల్లురా యిది బగ్గిబుగ్గీ యౌనురా
ఆత్మ యొక్కటె బ్రహ్మరూప మ్మంతటా తానుండురా."

అని పాడుచుండును. కావున మనవారు ఆధ్యాత్మిక గీతములను, కీర్తనలను మర్మకవిత్వ మని పేర్కొనలేదు.

మొట్టమొదట ఆర్యావర్తమున వేదములయందీయాధ్యాత్మిక కవిత్వము జన్మించి, యుపనిషత్తులయందుఁ బరిపూర్ణత నొందినది. అనుక్షణము విస్తరించుచుండిన వైదికకవి యాత్మ బహిఃప్రపంచమునఁ దనివిదీఱక, అంతర్ముఖేంద్రియమై యగాధమైన యమృతానందమున నోలలాడి ఆ యనుభూతిని వెలికి నిట్టూర్చినది.

"శృణ్వంతు విశ్వే అమృతస్య పుత్రా, ఆయేధామాని దివ్యాని తస్థు
వేదాహ మేతం పురుషం మహాన్త మాదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్".

అని వైదికఋషి ఘోషించినాఁడు. ఇంతటి మహానందము వెలికుఱుకక కవిహృదయమున నెట్లుదాఁగియుండగలదు? పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రాణికోటులను 'అమృత

సంతానములారా' యని సంబోధించినాఁడు. ఎంత ప్రేమ! ఎంతయానందము! ఎంతసత్యము! తాను దర్శించిన తేజస్సు అప్రాకృతము. కావున నది వర్ణింప నలవిగానిది. సామ్యముచే మాత్రము నూహింప సాధ్యమైనది. అదియు విలోమమార్గమున—

"నతత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం
నేమా విద్యుతో భాంతి కుతోఽయ మగ్నిః
తమేవ భాంత మనుభాతి సర్వం తస్య భాసా
సర్వ మిదం విభాతి"

ఆత్మానుభవజన్యమైన యిట్టి యపూర్వసత్యములను వైదిక ఋషులు వర్ణించిరి. వారు ఆధ్యాత్మిక కవిగురువులు, ప్రథములు.

వివిధమత సంప్రదాయములయందును ఇట్టి కవిత్వ మంకురించి శాఖోపశాఖలుగ నభివృద్ధినొందినది. వైష్ణవ కవుల కీర్తనలయందు రసమాధుర్యములు పొంగి పొరలినవి. ఇందుకుఁ గొన్ని కారణములు గలవు. వైష్ణవులకు భక్తి ప్రధానము, ప్రేమ యాలంబము. ఆత్మకును బరమాత్మకును గల సంబంధమును రాధాకృష్ణుల ప్రేమలీలలుగ సంకేతించి వారు సంకీర్తనము చేసిరి.

విరహిణియైన నాయిక యెన్ని యవస్థలకుఁ బాల్పడునో, తన్ను రాధనుగను సర్వేశ్వరుని కృష్ణునిగను సంకేతించుకొన్న భక్తుఁడును అన్ని యవస్థల ననుభవించును. నాయకుని నెడఁబాసిన నాయిక పునః సమాగముకొఱ కెట్లు త్వరపడుచుండునో, అటులనే పరమాత్మ విశ్లేషమును సహిం

పంజాలని భక్తుఁడును వేదనఁ బొందుచుండును. ఇట్టి పార వశ్యము సాధారణముగ నందఱిభక్తులకుఁ గలుగునది గాదు. ఇది భవముయొక్క పరపారము నంటు కడపటియవస్థ. పన్నిద్దరాళ్వారులలో నమ్మాళ్వారులకే యీదశ కలిగెను. చైతన్యుఁడును నట్టియవస్థ ననుభవించెను. రామకృష్ణ పరమ హంసయు నట్టి విశ్లేష వేదన నొందెనని వివేకానందస్వామి నుడివియున్నారు. నమ్మాళ్వారులు రచించిన "తిరువాయి మొళ్ళి" అంతయుఁ గొంచె మించుమించుగ విరహిణీ గీతము లన చెప్పవచ్చును. మీరాబాయియు, మహారాష్ట్రదేశపు భక్తులును అట్టి కీర్తనలను రచియించిరి.

౬౭. తెలుఁగు దేశమున మఱియొక విధమైన యాధ్యాత్మిక కవిత్వము ప్రచారములోనికి వచ్చినది. పోతులూరి వీర బ్రహ్మము, ఆతని శిష్యుఁడగు సిద్దయ్య, వేమన్న మొదలగు తత్త్వజ్ఞాను లీ సంప్రదాయమున ముఖ్యులు. బ్రహ్మంగారి కాలజ్ఞాన కీర్తనలను వేదాంత కీర్తనలను తరుణాయి దాస రులు పాడుచుండగ మనము చాలమాఱులు వినియుందుము. భక్తిగీతములందువలె వానియం దంతరసము చిప్పిల్లుటకు వీలులేదు. అయినను అవి నీరసములుగ నుండవు. ఇచ్చట నొకటి రెండు ఉదాహరణములు అప్రస్తుతములు గావని తలంచెదను:

1. తెలుసుకొండి యన్నలార, తేట తెరువు బట్టాబయలు
నట్టనడుమా పుట్టాలో గురునాథూ డున్నాడు.
మూడుచుట్లా కోటలోన ముప్పయిముగ్గూ రున్నారన్నా
ధ్యానామ్ము కోటాకు ఎక్కూ పెడితే తలుపూలు దీసేమన్నారు.

ఇంపుకాదూ మెప్పూగాదు ఎన్నరాని యీ బ్రహ్మపదవి
చప్పరించీ చూడండన్న సారా మున్నాది.

౨. తనకు బొందెకు ఎపుడో తగులాట మాయెను
వీ రెవ్వరో గురుడ ! వా రెవ్వరో !
పుట్టి బూరగమాను పూసి లెస్సా కాసి
గట్టిగ కొమ్మలు కదిలాడగా
సుడిగాలి దెబ్బకు తొడిమజాఱిన పండు
తొడిమాతో యేమైన నుడివిపోయిందా ?
తనకు బొందెకు..................
వీ రెవ్వరో గురుడ...............

౩. చిత్తాస్వాతులు రెండు సంధింప ముత్తెపు
చిప్పాలో పడ్డాది చినుకొక్కటీ,
ముత్యమై నీళ్ళల్లో మునిగీ పొయ్యేనాడు
చిప్పతో యేమైన చెప్పిపోయిందా ?
తనకు బొందెకు..................
వీ రెవ్వరో గురుడ...............

వేమనపద్యములలోని భావములను గ్రహించి కొందరు, వానిని గీర్తనలలో నిమిడ్చిరి. అట్టికీర్తనలె యిప్పుడు తెలుఁగుదేశమునందుఁ జాలవఱకు వ్యాపించియున్నవి.

సమకాలీనమైన ఆధ్యాత్మిక కవిత్వమునుగుఱించి కొంత విచారించి యీ వ్యాసమును ముగించెదను. బెంగాలు దేశమున రవీంద్రనాథ టాగూరును, ఆయన కవిత్వమార్గమును మెచ్చుకొని దాని నవలంబించు సత్యేంద్రనాథదత్తు మున్నగు నితర యువక కవులును ఆధునికకవిత్వసంప్రదాయమునకు సంబంధించినవారు. ఈ తెగకు రవీంద్రుఁడు మార్గ

దర్శకుఁడు. కావున మొట్టమొదట ఆయనకవిత్వమునుగుఱించి తెలిసికొందము. రామమోహనరాయలు కలకత్తానగరమున బ్రహ్మసమాజమును స్థాపించినవెనుక బెంగాలీసారస్వతమున నూతన జీవసంచలనము ప్రారంభమయి, దినదినాభివృద్ధి గాంచినది. బ్రహ్మసమాజపు ప్రార్థన మందిరములందుఁ జదువుటకును, మతప్రచారము గావించుటకును క్రైస్తవుల పాటలు (Psalms) వంటి గీతములు రచియింపఁబడినవి. ఈ గీతారచనమే బెంగాలుదేశపు ఆధుని కాధ్యాత్మిక కవిత్వ మునకు బీజము. రవీంద్రుఁడు బాల్యమునందే యింగ్లీషు కావ్యములను జదివెను. అందు ముఖ్యముగ కీట్సు, షెల్లి, బ్రౌనింగు అను ఇంగ్లీషుకవుల కవిత్వములలోని సారమును దనివి దీఱ నాస్వాదించెను. కాళిదాసుని శాకుంతలము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము రవీంద్రుని హృదయ మును ప్రబలముగ నాకర్షించిన వనుటకు ఆయన 'ప్రాచీన సాహిత్యము' అను గ్రంథమునఁ గావించిన తత్సంబంధము లైన విమర్శనములే సాక్ష్యములుగ నున్నవి.

చైతన్యుఁడు, జయదేవుఁడు మున్నగు వైష్ణవభక్తుల కీర్తనలను టాగూరు గానము చేసిచేసి, యానందించెను. ఆ కీర్తనల యధికారము ఆయన రచించిన 'భానుసింహపదావళి' యను గీతములందు సుస్పష్టముగ నంకితమై యున్నది.

కీట్సు సౌందర్యమును బోషించిన కవి. షెల్లి యింద్రియాతీతములైన ఆధ్యాత్మిక విషయములను గానము చేసిన తపసి. రవీంద్రుని కవిత్వమందు కీట్సు రచనలలోని రామణీయకము, షెల్లీకావ్యములలోని యాధ్యాత్మిక తృష్ణయు,

వైష్ణవ గీతములలోని భక్తిపారవశ్యమును- వీని మూటిని ఆత్మసాక్షాత్కరించుకొని మించిన స్వకీయ ప్రతిభావ్యక్తిత్వములును సామరస్యము నొందినవి. కావున రవీంద్రుని యాధ్యాత్మిక కవిత్వము ప్రాచ్యపాశ్చాత్య మనస్తత్వముల కనుగుణమైన సంధిస్థానమై యున్నది.

'తుమి హేన్ ఒయ్ ఆకాశ్ ఉదార్
అమి హేన్ ఎయ్ అసీమ్ పాథార్
ఆకుల్ కోరేచె మాఝు కానే తా'ర్
ఆనందపూర్ణిమా'

(మానసి - ధ్యానము)

[నీవు విశాలమైన ఆ యాకాశమవు;
నేను సీమారహితమైన యీ సముద్రమును;
వాని రెంటిమధ్య ఆనందపూర్ణిమ
తాండవించుచున్నది.]

ఆంగ్లేయ సారస్వత సంబంధమువలన బెంగాలునందు వలె తెలుఁగుదేశమున సైతముఁ గొంత యాందోళనము గలిగినది. యువక కవులు సంప్రదాయసిద్ధములైన పురాతన పద్ధతులను త్యజించి స్వతంత్రముగఁ గ్రొత్తదారులు త్రొక్కసాగిరి. ఇప్పుడు తెలుఁగుదేశమున నాంగ్లేయ వాఙ్మయ పరిచితి గల యువక కవు లందఱు కొద్దిగనో గొప్పగనో (Romantic) కవు లనుటకు యోగ్యులు. రవీంద్రుఁడు 'నోబెల్' బహుమానముచే సత్కరింపఁబడి యతని కావ్యములు హిందూదేశమంతటను వ్యాప్తిచెందిన యనంతరమున తెలుఁగు రొమాన్టిక్ కవిత్వము ఆధ్యాత్మిక కవిత్వ

ముగఁ బరిణమింప మొదలు పెట్టెను. తత్పరిణామ చిహ్నములు ఇప్పు డిప్పుడు తెలుఁగు కవుల రచనలయందు బొడ కట్టుచున్నవి. కాని, యిది ప్రథమదశ యగుటవలనఁ గొందఱి రచనలయందు అనవసర పదాడంబరత్వమును, కళా కౌశలమువలనఁ బ్రాప్తమైన భావనేంద్రజాలముగాక, భావ ప్రకటనము గావింపఁజాలని గజిబిజితనమును గోచరించుచున్నది. ఈ లోపము మొట్టమొదట అనివార్యమైనది. కావున సహింపఁదగినది. ఇందుకు లక్ష్యములుగ సమకాలీనుల కావ్యములనుండి కొన్ని యుదాహరణములను సంకలింపవచ్చును గాని, అనవసర వివాద హేతువుగఁ బరిణమించు నని మానితిని.

సంపూర్ణము.

నాటక కళా సంస్కరణము.

ఉపోద్ఘాతము.

సంఘసమష్టి తనయందలి వ్యక్తిని నైతికబంధములఁ జిక్కించుకొని యెట్లు అధికారముచేయునో, ఒక్కొక్కప్పుడు వ్యక్తియుఁ దన సంకల్ప బలముచేత సంఘసమష్టిని దన యభిప్రాయమువంకకుఁ ద్రిప్పుకొనుచుండును. ఇందుకు మన సాంఘికజీవితమునందు లెక్కలేని నిదర్శనములను జూచుచున్నాము. సంఘమునకును, అందలియంశమైనవ్యక్తికిని బరస్పర సంబంధము గలదు. కావున నొకజాతి నాగరకమైనదని చెప్పుటలో నూటికి తొంబైమంది మనుష్యులైనను నాగరకులుగ నుందురని మని మూహింతుము.

జాతీయ జీవితమార్గము కొండదారివలె నిమ్నోన్నతముగ నుండును. వాతావరణములోని మార్పులను భారమితి (Barometer) సూచించునటుల శిల్పము జాతీయ జీవితమునందలి నీచోచ్చదశలను దెలియఁజేయుచుండును. కవులు స్వతంత్రముగ వస్తుకల్పనము చేయుచున్నను, సమకాలీన భావములును, ఆచార వ్యవహారములును వారి రచనలయందుఁ బ్రవేశించియుండును. కాళిదాసుని నాటకములను మనము చదివినయెడల ఆకాలపు నాగరకతను మనము కొంచెమించుమించుగ నూహింపఁగలము. వాల్మీకిమహాకవి

లోకోత్తర వీరుఁడైన శ్రీరాముని చరిత్రమును సృజించి నప్పటికిని, సమకాలీనమైన హైందవ సంఘముయొక్క నాగరకతయు ఆచార వ్యవహారములును అందు నంకితమైయుండక తప్పవు.

ప్రస్తుతవిషయమునకు వత్తము: మన తెలుఁగుజాతి చాల మంది కవులకును, శిల్పులకును, నటకులకును ఆకరమై యున్నది. వారి రచనలు, సృష్టులు, అభిప్రాయములు భావి సంతతికి మన కళాభిరుచిని, కల్పనానైపుణ్యమును, ఔచిత్య గౌరవమును, మీఁదుమిక్కిలి మన శిక్షణమును, దెలియఁ బఱచును కావున ఇప్పటి కవులును, తక్కంగల శిల్పులును సమకాలీన ప్రజా బాహుళ్యముయొక్క యశిక్షితమైన యభిరుచి యడుగులకు మడుఁగులొత్తి సునాయాస లభ్యమయినఁ గీర్తికొఱకు పాటుపడుటయే వారి బాధ్యతయని తలంచు కొనక, భావిసంతతులకుఁగూడ మన శిల్పసిద్ధిపైని గౌరవ ముండునటులు, తమ యభిరుచిని మఱికొంత సభ్యముగను, ఔచిత్యదృష్టిని మఱికొంత నిశితముగను అలవఱచుకొనుట యావశ్యకము.

సుమా రొక సంవత్సరముక్రిందట ఒంగోలునందుం డిన నామిత్రులు రావుసాహెబ్ డాక్టరు శేషాద్రిరెడ్డిగారికి (ఇప్పుడు స్వర్గస్థులు) అతిథినై యచ్చట రెండు మూఁడు దినములు గడపితిని. ఆయూరియందు స్థాపింపఁబడియున్న యొక నాటక సమాజమువారిచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన * "సుమతి"

* ఆ నాటకము పేరునుగుఱించి నాకు సంశయము గలదు. సుమతి యని జ్ఞప్తి. కవిపేరును మఱచిపోతిని.

అను నాటకమును చూచుట మా కిరువురకుఁ దటస్థించినది. రెండు మూఁడు గంటల వినోదము కొఱకును, ఆ వినోదమున అలక్షితముగ మిళితమైన రీతిని సమకూరుచుండు భావశిక్షణము కొఱకును మనము సాధారణముగ నాటకశాలకుఁ బోవుచుందుము. చేతిడబ్బు వదలించుకొని, నిద్రలేమి మున్నగు శ్రమలకుఁ బాల్పడియు మనము నాటకము చూచుట కవిచేతను నటకులచేతను "మీరు సభ్యతా శూన్యులు! మీరు మృగప్రాయులు" అని చెప్పక చెప్పించుకొనుటకుఁ గాదు. సహృదయుల భావములు దూషింపఁబడుటకు గాదు! కాని, దురదృష్టవశమున మా కానాఁ డట్టి యసభ్యవినోదము ప్రాప్తించినది. ఆ నాటకమునందలి యనౌచిత్యముల నుదహరించి సభ్యలోకమునకు వినుగుపుట్టించినా యభిరుచినిగూడ దూష్యముగ నొనరించుకొనుటకు నా కిష్టము లేనప్పటికిని 'శిల్పము' కొఱకు అట్లు చేయక తప్పినది కాదు. మేము నాటకశాలయం దున్నంతవఱకు జఱిగిన కథ యీ క్రిందివిధముగ నున్నది: భాగ్యవంతుఁడైన బ్రాహ్మణయువకుఁ డొకఁడు ఒక భోగముసాని నుంచుకొని తన యాస్తినంతయుఁ గొల్లఁ గొట్టుకొనును. కొంతకాలమునకుఁ దన భార్యనుగూడ ఆసానికిఁ బరిచారికనుగ నియమించును. అటుపైని కొల్లఁగొట్టుటకు విటునియొద్ద నొక గవ్వయైనను లేదని తోఁచిన వెంటనే ఆసాని యాతని విడనాడి, మఱియొకనిని దగుల్కొనును. రెండవ విటుఁడును ఆభోగముదియు నేక శయ్యాగతులయి యుండునప్పుడు పరిత్యక్తుఁడైన మొదటి విటుఁడు వచ్చి చూచి "బ్రతికి చెడిన వాని

వైరాగ్యావేశముతో ” ఆసానిని దిట్టుటకుఁ బ్రారంభించును. భోగమువారిని దిట్టుటయే సంఘసంస్కరణము యొక్క ప్రధానసూత్రమని తలంచువారును కొందఱు గలరని, అట్టి కోటిలో మన నాటక రచయితనుగూడ చేర్చుకొని నాటకము నందలి ఆ సంవిధానమును సహించినను, సహింప నలవిగానివి మఱికొన్ని బయలు దేరినవి. ఆ నాటకశాలయందు స్త్రీలు చాలమంది యుండిరి. అతిట్లు భోగమువారికి సంబంధించినవే కాక సామాన్యముగ స్త్రీజాతికంతటికి సిగ్గును రోఁతను బుట్టించునట్లు తోఁచినవి. *“సాని వాకిటిలో నొకనిని, ముందువాకిటిలో మఱియొకనిని పెట్టుకొని చిత్తకార్తిలో కుక్కలవలె..........వారి............సొరకాయలవలె నుండును; అవి......కావు, రోగములబొందలు” మొదటి మాటతో నిప్పుఅంటింపఁబడి రెండవమాటతో కిరసనాయిలు పోయఁబడి, మూఁడవమాటతో భగ్గని మండిన నా హృదయము సంయమన సాధ్యముకాక పోయినది. ఏవో రెండు మాటలని నాటకశాల వీడివచ్చితిని. రెడ్డిగారును నావెను వెంట వచ్చిరి. బయటికివచ్చి మనము స్థిమితపఱచుకొనునప్పటికి నా యొడలంతయుఁ గంపించుచుండెను. నాటకము ముగిసినవెనుక మా దుర్ణయమును గుఱించి ఆ సమాజము యొక్క కార్యదర్శి యుపన్యసించెనని వింటిమి.

మఱునాఁటి యుదయమున ఆ సమాజములోని యొక సభ్యుఁడు, తాము రాత్రి ప్రదర్శించిన నాటకమును, చింతామణియను నాటకమును దీసికొనివచ్చి, ఆ నాటకము చింతా

---

* నాటకము నాయొద్ద లేదు. జ్ఞప్తియున్నటులు వ్రాయుచున్నాను.

మణివలె నున్నదనియు, అందులో లేనిబూతులు ఇందులోఁ గూడ లేవనియు, మేము నాటకశాలనుండి వెడలివచ్చిన యనంతరము చాల నీతిప్రదమైన కథ జరిగినదనియుఁ జెప్పెను. మొదటి విషగుళికతోడనే మార్జీర్ణశక్తి నాశనమైనది? ఆపైని విరివిగాఁ బంచిపెట్టబడిన నీతిఖాద్యములు మే మొకవేళ గైకొన్నను నిరుపయుక్తములై యుండును.

తరువాత ఆ రెండు నాటకములలోని సంవిధానములను నేను జూచితిని. సుమతినాటకము చింతామణికిఁ బ్రతిబింబముగ వ్రాయఁబడి యున్నదనుటకు సందియము లేదు. నే నిప్పుడు చింతామణిని సమర్థించుటకుఁ బూనుకొనలేదు. కాని, ఆ రెండు నాటకములను సరిపోల్చినప్పుడు మాత్రము, సభ్యతయందు చింతామణియే మెఱుఁగుగనున్నది. చింతామణికారుఁడు రచనా నైపుణ్యముతో వెల్లడించిన బూతులను సుమతి నాటకరచయిత జట్కాబండివారి సభ్యతలోనికి దింపి, శృంగార రసమును సిరాబుడ్డిలో ఊరవేసినాఁడు. ప్రకరణమున కిట్టి వస్తువు ఆవశ్యకమని అలంకార శాస్త్రము యొక్క మఱుఁగు సొచ్చినను, అభిరుచి విషయకమైన చర్చ వచ్చినప్పుడు, దానిని కవియొక్క చిత్త సంస్కార పరిపాకములకు సంబంధించినదిగ మన మెఱుంగుదుము. మృచ్ఛకటికము ప్రకరణమయ్యు సహృదయులకు ఏవపుట్టించు బూతుకూఁతల మట్టునకు దిగలేదు. అట్లనుటవలన సంస్కృతమునందు, అధమములైన ప్రహసనములు లేవని నేను నుడువుటలేదు. కాని, అవి సహజముగ నిరాదరింపఁబడినవి. నింద్యవిషయ మేభాషయందున్నను నింద్యమే. భావమువలన

భాషకు గౌరవము కలుగుచున్నది గాని, భాషవలన నింద్య భావమునకుఁ గూడఁ బ్రశస్తిగలుగదు.

నేను సుమతి నాటక ప్రదర్శనమును చూచినప్పటి నుండియు, నాటక రచయితలయందును, నటకులయెడను, ప్రేక్షకులయందును నా కొకవిధమైన శ్రద్ధపుట్టినది. అప్పటి నుండియుఁ గొందఱి యాధునిక కవుల నాటకములను జనరంజకములని ప్రజలచేఁ దలంపఁబడు మఱికొన్ని నాటకములను సుప్రసిద్ధులని తలంపఁబడు నటకులచే ప్రదర్శింపఁబడుచుండి నపుడు చూచుచుంటిని. జనరంజకత్వమునకుఁ గారణములను, అందుకై కవులును నటకులును జేయుచున్న వ్యాపార రహస్యములను, మోసములనుగూడ గ్రహించి నా యభిప్రాయములను ఈ వ్యాసమూలమునఁ బ్రకటింపఁ దలంచితిని. ఇట్లు చేయుటవలన, నే నెంద ఱెందఱి యనుమానములకు, విమర్శనములకుఁ బాత్రుఁడును కానున్నానో నే నెఱుంగుదును. ఈ వ్యాసమునందు నే నెచ్చటనైనను నిదర్శనపూర్వకముగ నాయభిప్రాయములను వెలిపుచ్చవలసివచ్చినపుడు, ఎవరినైన నాటక రచయితలను నటకులను సమాజములను విమర్శించి దృష్టాంతములుగఁ గైకొనుట నాకు వారిపైఁగల ద్వేషముచేఁ గాదు. కాని, శిల్పముపైఁగల గౌరవముచేత, నేను కొన్ని నాటకములలో అనౌచిత్యములకు నుదాహరణములను గైకొంటిని గావున, ఆనాటకములెల్ల అనౌచిత్యభూయిష్ఠములనియు, ఆయా నాటక రచయితలు కల్పనానిపుణులు కారనియుఁ బాఠకమహాశయులు తలంపరాదు. ఆగ్రంథములపైనను ఆకవులపైనను నా కత్యంతగౌరవము కలదు. నటకుల

విషయమైగూడ నే నిట్లే మనవిచేసికొనుచున్నాను. కావున నేను నిర్మలహృదయముతోడను శిల్పదృష్టితోడను రచియించిన యీవ్యాసమును నాటక కళాభిమాను లెల్లరును అన్యథా తలంపక నాసదుద్దేశమును గ్రహింతురని నాప్రార్థనము.

నాటక కవి.

ఇప్పుడు వెలువడుచున్న నాటకములలో 100 కి 90 నాటకములు 'నాటక'మని పేర్కొనుటకుఁ దగినవి కావు. ఒకకథలోని కొన్నిసీనులను ఒకటిగా జోడించినంతనె అది యొకనాటక మగునని కొందఱు నాటకరచయితల యుద్దేశమైయుండును. నాటకమునకు ఆదిమధ్యాంతములు కలవనియు, సంధిబంధమును, సంయోగతయు సడలినయెడలనాటక శరీరము విచ్ఛిన్నావయవ సమూహమువలె నుండుననియు వీరెఱుఁగరు. ఒక వేళ నెఱింగియు ఆచరణమున నసమర్థులై యున్నారు. ఇప్పటి కొన్ని నాటకములలో, 'మేఁకపోతుమెడ చన్నులు, ఆఱవ వ్రేలు' మున్నగు రచనావిశేషము లగపడుచున్నవి. ప్రజలకన్నులలోఁ దేలికగా దుమ్ముకొట్టుట కలవాటుపడి రంగ సంప్రదాయములను చక్కఁగాఁ దెలిసినకవులు అట్టి రచనావిశేషముల నాశ్రయింతురు. వానితో నాటకసమష్టికి నవసరమైనసంబంధమేమియుండదు. నిరుపయోగములును, విపరీతములును నైన అట్టియవయవములను గత్తిరించినను లోప మేర్పడదు. ఇది రచనాన్యూనతమైనను, లేక ప్రేక్షకులను సులభముగ వలలోవేసికొనుటకు కవి ప్రయత్నపూర్వకముగ నొనరించిన వంచనమైనను

గావలయును. ఒక ఉదాహరణము: రామదాసునాటకములో 'అహమక్కుసీను' లవకుశలో 'చాకలివానియింటిసీను' వానిని వేఱుపఱచి, అట్టిసీనులు ప్రత్యేకముగఁ బ్రదర్శింపఁ బడినపుడు హాస్యరసోత్పాదకములయి వినోదము కలిగింప వచ్చును. కాని ఆ నాటకములందు ఆయాకథాభాగమున వాని కంతప్రాముఖ్యము లేదు. మొగమునకు ముక్కు అందమని యొకశిల్పి మూరెడుముక్కును జేసి యొక మానవ విగ్రహమున కంటించి నట్లున్నది. నాటక శరీరమందు అంగానుగుణ్యము చాల ముఖ్యము. కేవలము లోభముచేత అనుచితమైన కల్పనలకుఁ బూనుకొనుట నింద్యము.

ధర్మవరము రామకృష్ణాచార్యులవారి నాటకరచనతోడఁగ్రొత్తక్రొత్తనాటకలక్షణము లేర్పడినవి.సంక్షేపముగ భావమునుఁ బ్రకటించుటయన్న ఆకవి యెఱుంగని పరమ రహస్యము, రెండుమూఁడు మాటలలోఁ జెప్పఁదగిన భావమును అచ్చులో నర పేజీకిఁ దక్కువగాఁ జెప్పఁడు. దుఃఖము యొక్కపరిమాణము వాక్యముల దీర్ఘత్వము ననుసరించియు, సంఖ్య ననుసరించియు నుండునని తలంచికాఁబోలు బాహుకునికిఁ గొండవీటి చేంతాడువంటి స్వగతమును గల్పించి ప్రేక్షకులపై ఆయనకుఁగల కసియంతయుఁ దీర్చుకొన్నాఁడు. వ్రాసిపెట్టిన పద్యములు గ్రంథస్థములు కాకపోయినయెడల విస్మృతములగునను తలంపుతో బాహుకుఁడు చంద్రుని దూషించు కథా భాగమున నిక్షేపించినాఁడు. వీనినన్నిటిని తలదన్ను చాపల్యము మఱియొకటి గలదు. ప్రహ్లాదనాటకమున లీలావతి పాడునట్టి 'రారా-ధీలోలా-నాబాల' అను

పాటయందు, 'సుకుమారా-గుణశాలి' అను పాటయందును 'రామకృష్ణకవిరత్నముఁ బ్రోవ' అనియు 'కవి రామకృష్ణ' అనియు, కవిగారు తన పేరును ఇముడ్చుకొన్నారు. అచ్చట ఒక చుక్కగుర్తును బెట్టి జ్ఞాపికలో 'లీలావతి యీ పాట చదువునప్పుడు అంకితము పేరును తీసివేయవలయును' అని యైన హెచ్చరించలేదు. నటకులును ఈ యంకితముయొక్క యనౌచిత్యమును గ్రహింపలేదు. లీలావతిపాత్రము ధరించిన యొక నటకుఁడు 'రామకృష్ణకవిరత్నము' అని పాడుచుండగా విని నేను ఆశ్చర్యపడితిని. లీలావతిని ఇంద్రునివలె చెంగు పట్టుకొని రామకృష్ణకవి కాలమునకు లాగవలయునో, లేక కవినే లీలావతి కాలమునకు నెట్టవలయునో, తోఁపకున్నది. అట్లుచేసినను లీలావతి రామకృష్ణకవిపేరు నేల స్మరింపవలయునో నా కసూహ్యముగ నున్నది. నాటకములో కవి దాఁగియుండవలయునే కాని ముక్కు వెళ్ళఁబెట్టవలసిన యావశ్యకత లేదు. అట్టినాటకములనాదరించు నభిరుచిగల మనము కాళిదాసాదుల నాటకముల నెట్లు మెచ్చుకొనగలము ?

'నాటకము చాల బాగుగానున్నది' అని యనిపించుకొనుటకు మఱియొకయుపాయము గలదు. స్థానికమైనను అస్థానికమైనను దేశభక్తి దేశానురాగము మున్నగుభావములను వెంట్రుకపట్టు మాత్రమైనను సందు కల్పించుకొని బారెడుపొడుగు ఉపన్యాసములోఁ బొదిపి ప్రవేశపెట్టుట; హిందువులు మహమ్మదీయులు కలసియున్న నాటకకథయైన యెడల [ఆ కథ జరుగు కాలమందు అట్టి భావములు ప్రజలలో లేకున్నను] హిందూమహమ్మదీయ మైత్రిని గుఱించిన

యుపన్యాసము నొక పాత్రమునోటఁ జెప్పించి నాట్యశాలను రాజకీయోపన్యాస మందిరముగ మార్చుట; పుట్టినదాది అడవులలోఁ గాలము పుచ్చుచు, గ్రంథములలో వర్ణింపఁ బడిన లక్షణములచేత సుబ్రమును గుర్తించిన కుశలవులు మాతృదేశాభిమానమును గుఱించి నేఁటికాలపు భావముల వెడలఁగ్రక్కు ఉపన్యాసముల బలాత్కారముగ ప్రేక్షకులపైఁ గురిపించుటచూడ, "ఆంధ్రపత్రిక" వాల్మీకి ఆశ్రమమునకుఁ గూడఁ బంపబడుచున్నదా యను భ్రాంతి వొడముచున్నది. దేశకాలపాత్ర విరుద్ధమైనను పురాతన వస్తువునకు ఆధునికవాసన దగిలించుట చాలమంది నాటక రచయితల కభ్యాసమైయున్నది. ఇది యొక వ్యాపార రహస్యము.

చాలమంది నాటకకవుల రచనాలోపములను, పాటలును బద్యములును గప్పిపుచ్చుచున్నవి. నాటకములోని కల్పనను బృథక్కరించినయెడల ఆ లోపములు బయలుపడును. ఎట్టినాటకమునైనను జక్కఁగాఁ బాడఁగలిగిన యొకరిద్దఱు నటకుల నాశ్రయించి ప్రసిద్ధికి రావచ్చును. అల్లూరు నాటక సమాజమువారు రామదాసు నాటకమును బ్రదర్శించుచుందురు. పర్వతరెడ్డి రామచంద్రారెడ్డిగారు (ఆ సమాజమునఁ బ్రధాన నాయకపాత్రము ధరించు నటకుఁడు) కబీరు పాత్రమును ధరింతురు. ఆ ప్రదర్శనములను జాలమంది కొనియాడుచుందురు. రెడ్డిగారు నాట్య ప్రపంచమున ఆర్జించిన పేరు ప్రతిష్ఠలకు ఆ నాటకము పట్టుఁగొమ్మ. ప్రజల ప్రశంసకు నాస్పదమైన విషయము నెఱుంగవలయునని చాలమంది యభిప్రాయములను గనుగొంటిని. కొంచె మించుమించుగ

అండఱును ఈ క్రింది విధమున జవాబిచ్చుచుందురు. 'రామచంద్రారెడ్డి హిందూస్థానిపాటలను జక్కఁగాఁ బాడఁగలడు. నాటకము ప్రారంభమునుండి తుదివఱకు పాడుచున్నను, కొంచెముగూడ ఆయనగొంతు రాఁపుపుట్టదు. ఆయన పాడుచున్నపుడు మఱికొంతసేపు పాడుచుండిన బాగుగానుండు నని తోఁచును. నా మట్టుకు నేను రెండుమూఱులు Once more, అన్నాను.' రామచంద్రా రెడ్డిగారిని గుఱించి చెప్పఁబడునదంతయు యథార్థమె. కాని నాటకము ఏ విధముగ మెచ్చుకొనబడవలయును? షేక్స్పియరు మహాకవియొక్క ప్రతిభ, గ్యారిక్కు ననుసరించి యుజ్జ్వలింపవలయునా? లేక యాతని రచనలకు స్వతంత్రమైన యంతస్సారముగలదా? చదువరు లూహింపఁగలరు. బూటకపు టాధారముల నాశ్రయించి ప్రసిద్ధికెక్కిన నాటకములు ఆశ్రయచ్యుతి గలిగిన వెంటనే విస్మృతములగును. ప్రేక్షకుల యభిరుచిననుసరించి వ్రాయఁబడునాటకములు వారియభిరుచి మాఱువఱకే గౌరవింపఁబడును తర్వాత నధఃపతనము.

పాత్రోచితమైన భాషనుపయోగించు టావశ్యకము. మహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిలవారు బొబ్బిలినాటకమున బుస్సీ దొరపాత్రమునకు వ్యాకృత భాషనే యుపయోగించిరి. కోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారు రామరాజు నాటకమున పఠానునకు ఉత్తమ భాషనే యుపయోగించిరి. వారిని ఉత్తమ పాత్రలనుగఁ జిత్రించి అట్టిభాష నుపయోగించి యుందురు. కాని, ప్రదర్శనమునందు వారి వేషములకును వారిభాషలకును జాల

వైరుధ్యము గోచరించుచుండును. దాని నొప్పుకొన్నను, ఆ పాత్రముల హైందవపురాణ పరిచితి చూడ చిత్రముగ నున్నది. బుస్సీదొర 'స్తంభము నుండి పైకురికి' అను పద్యము ను చదువును. పఠానుసంస్కృతపద భూయిష్ఠమైన పొడవగు సమాసములతో సప్తమారుతములను జిల్లర దేవుళ్ళను తన్నుఁ జంపుటకుగా ఆహ్వానించును. హైందవేతర జాతులకు సంబంధించిన యుత్తమ పాత్రములచే నుత్తమభాషను మాట్లాడించుట యొకవిషయము. కాని, వారికి మన శాస్త్ర పురాణాలయందుఁ బరిచయము గలిగినట్లు వ్రాయుట వేఱొకవిషయము. మహమ్మదీయుల యుత్తమ పాత్రత్వమునకు హైందవ పురాణ పరిచయము ఆవశ్యకముగాదు. దుఃఖము కలిగినప్పుడు తమ తమ మనస్సులలో నెలకొని యున్న దైవమునో దేవతలనో స్మరించుట స్వాభావికముగ నుండునుగాని, అట్టిసమయమున మహమ్మదీయుఁడు పౌరాణిక దేవతలను తలంచుట విరుద్ధముగఁ గనుపట్టును. బుస్సీదొర బైబిలునుండి యుపమానమును గ్రహించిన యెడల నుచితముగ నుండెడిది. పఠాను ఖొరానునందో లేక మఱి యేవిధమైన మహమ్మదీయ పురాణమునందో పరిచితమైన దేవతలను ప్రవక్తలను ఆహ్వానించియుండిన మెఱుఁగుగ నుండెడిది.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు రచియించిన గయోపాఖ్యానమున కృష్ణార్జునుల దెప్పిపొడుపులు, ఆత్మ గౌరవముపై దృష్టిగల యే పెద్దమనుష్యుఁడును మాట్లాడి యుండఁడు. ఇక కృష్ణార్జునులమాటయేల? సంవాదములలో

అంతమాత్రము గాటులేనిదే ప్రజలకు రుచింపదు. పాపము! కవియేమిచేయును? శతావధానులు పిశుపాటి చిదంబర శాస్త్రిలుగారు, గయోపాఖ్యానమును జూచి దానిని మించ వలయునను కోరికతో శ్రీరామాంజనేయమను నాటకమును వ్రాసి శ్రీరామునికిని ఆంజనేయునకును వైరము గల్పించి యిరువురిసంవాదమును ముదిరిన కొండమిరపకాయ పాకము లోనికి దింపినారు. రామకృష్ణాచార్యులవారు ప్రమీలార్జు నీయనాటకమును రచించి, నాగరకవిద్వాంసులచే వ్రాయఁ బడు నాటకములలో బూతు ఎంతవఱకు నొప్పుకొనఁ దగ్గది యనువిషయమును దృష్టాంతపూర్వకముగ దృఢపఱచినారు. వ్రాయఁగోలఁది యిట్టియుదాహరణములకు లెక్కయుండదు. రెండుమూఁడు ఊరక మచ్చుచూపితిని.

నటకులు

కొంచెమించుమించు ఇరువది యిరువదియైదుసంవత్సరములకుఁ బూర్వము తెలుఁగుదేశమున, నాటకవృత్తి నవలంబించినవారే నాటకము లాడుచుండిరి. [మరల నిప్పుడు కూడ.] ఆకాలమున నాటకములన్నను, నటకులన్నను ఒక విధమైన యనుమానము, హైన్యమును దోఁచుచుండెడిది. ఇందుకుఁ గారణము లేకపోలేదు. ఆనటకులలోఁ జాలవఱకు దేశద్రిమ్మరులు, తల్లితండ్రులను, దారపుత్రాదులను వదలినవారుగనో లేక యితరుల సంసారములను జెడఁగొట్టిన వారుగనో యుండిరి. వారు ప్రదర్శించుచుండిన నాటకము లెల్లను వారి సొంతసృష్టులు. ఈకాలమున పాపట్ల కాంతయ్య

గారు రచియించిన నాటకగీతావిశ్వకోశమువంటిది వారికిఁ గూడ నొకటి యుండినది. ఇదివఱకు రచియింపఁబడినవి, యిపుడు రచియింపఁబడునవి, యిఁకమీఁద రచియింపఁబడఁబోవు సర్వనాటకములకును అంను పాటలు గలవు. రేపటి రాత్రి నాటకము వేయవలయునని యనుకొన్నయెడల, ఈ నాఁటిప్రొద్దున నాటకపాత్రములును, సీనులను వారే తీర్మానించుకొని సందర్భానుసారముగ పాటలు చొప్పించి స్వంత కవిత్వముతో నాటకమును తుదముట్ట ఆడివేయుదురు. ఇట్టి దురవస్థనుండి నాటకములను రక్షించినందులకు నేఁటికాలపు శిక్షిత నాటకసమాజములవారు ప్రశంసాపాత్రులు!

పూర్వపునటకులకన్న నేఁటికాలపునటకులకు బాధ్యత యెక్కువ; ఏలయన—ఇప్పటినటకులు . విద్యావంతులు, నాగరకులు, ప్రేక్షకులుకూడ నట్టివారే. కావున నటకులు నిర్బాధ్యముగఁ బ్రవర్తించుటకు వీలులేదు. వారు గమనింపవలసిన విషయములు చాల గలవు. కాని, వ్యాసవిస్తర భీతిచే నిచ్చట కొన్నిటినిమాత్రము వ్రాయుచున్నాను.

తాను ధరింపఁబోవు పాత్రమును, కవి పోషించినవిధమును, ఆ పాత్రయొక్క గుణగణములను, మనస్తత్త్వమును నాటకబంధమునందు ఆపాత్రమునకుఁగల స్థానమును ప్రయోజనమును, తన కార్యప్రవృత్తికి హేతువైనభావమును నటకుఁడు మొట్టమొదట గుర్తెఱుఁగవలయును, వారు మాటాడు ప్రతిమాటకును అర్థము చక్కఁగఁ దెలిసియుండవలయును. అర్థము తెలియనిదే భావోదయముగాదు; భావోదయము కానిదే తాను అభినయించు పాత్రముయొక్క యవస్థయందు

సహానుభూతి యుండదు. నటకుఁ డెప్పుడును పాఠ మందిచ్చు వానిపై (Prompter) ఆధారపడియుండఁగూడదు.

నాటకమునకు అభినయము (చేష్ట) ప్రధానము. కార్య ప్రచలనము లేనియెడల నాటక మనిపించుకొనక యొక యుపన్యాసమగును. *కార్యప్రచలనమును, అభినయమును అడ్డగించుపాటలను పద్యములను నటకు లంగీకరింపరాదు. కాని పాట పద్యములపైని చాపల్యముచేత కవి యుద్దేశింపని చోటులలోఁగూడఁ గ్రొత్తక్రొత్త పద్యములను బాటలను జేర్చి కార్యగతికి భంగము గలిగించుకొందురు. ఏల? అభినయలోపమును సంగీతముచేఁ బూరించుకొనుటకు ఒకదాని యందలి లోపమును భిన్నమగు మఱియొకదానితోఁబూరింపఁ బ్రయత్నించుట *చింతకాయ బహుమానమువలె నున్నది.

*ఇది నాటకరచనకు సంబంధించినవిషయము. 'ఇందుకు నటకులు బాధ్యులు కారు. నాటకలక్షణమునకు సరిపోవునదియు తమప్రతిభను జక్కఁగ బ్రకటించుకొనుటకు అనువైన పాత్రపోషణము కలదియునగు నాటకమును నటకులు ప్రదర్శనమున కేర్పఱచుకొనవలయును. కాని యిప్పటినటకులపద్ధతి వేఱుగ నున్నది. ఏనాటకములోఁ బాటలు పద్యములు మెండుగ నుండునో అదియె యుత్తమనాటకమని వారి యభిప్రాయము; అట్టినాటకములవలన నటకులకు వచ్చుకీర్తి నాట్యపరమైనది కాదు, గానపరమైనది.

*ఒకరాజునకు ఒకరైతు నిమ్మపండును దెచ్చి బహుమతిచేసెను. దానిని జూచుచుండిన మఱియొకఁడు పాడవాటి చింతకాయను దెచ్చి రాజునకు సమర్పించెను. రాజు చిఱునవ్వుతో "ఇదియేమి బహుమాన?" మని ప్రశ్నించెను. అందున కతఁ డిట్లు జవాబు చెప్పెను: "లావువాని పొడుగులో నున్నది, పులుసునకు దానమ్మా మెగుడు."

నాకు సంగీతముపై ద్వేషబుద్ధికలదని నా మానవత్వమును సంశయింపఁబోకుఁడు. తగవుకానిచోట మంచిదియైనను చెడ్డదిగఁ దోఁచును. ఒకవేళఁ బౌరాణిక నాటకములలోని నాయికానాయకులు పాటలు పాడినప్పుడు అనిష్టముగనైన మన్నింపవచ్చును. పౌరాణికనాయకులు అమానుషశక్తి సంపన్నులగుటవలన వారిజీవితము మనజీవితముకన్న భిన్నముగను, ఊహ్యముగను, గొన్నియెడల నలౌకికముగను గనుపట్టుచుండును. మానవసహజములగు సుఖదుఃఖములను వారనుభవించునప్పుడే మనము వారితో నేకీభవింతుము. కాని, చారిత్రక సాంఘిక నాటకములలోని నాయకు లట్లుగాదు. వారు మనుష్యులు. అమానుషశక్తివారియొద్ద నించుకేనియు లేదు. కావున వారి సుఖదుఃఖములతో మనకు సమీప బాంధవ్యము గలదు. అందులో ముఖ్యముగ సాంఘికనాటకముల నాయకులప్రవర్తనము ప్రస్తుతపు సాంఘిక జీవితముయొక్క ఆదర్శకప్రతిబింబముగ నుండును. అంగడివీధిలో గుడ్డల వ్యాపారముచేయుచుండమనము ప్రతిదినమునుజూచుచుండిన సుబ్బిశెట్టియు జిల్లాకోర్టులో మనము చూచుచున్న ప్లీడరు వెంకోజీరావుగారును మనము ప్రతిదినమును ఇంటిలో సంభాషించుచున్న తల్లిదండ్రులు, ఆలుబిడ్డలు స్నేహితులు మున్నగు వారు స్టేజిమీఁదకువచ్చి "తులువా పలువా" యనియు "ఛీఛీ, పోపో" యనియు ఫార్సీమెట్లకు అనువుగ విఠిగెడ్డి అర్థములేని పాటలతో సంవాదములు సలుపుకొనుచుండఁ జూచినప్పుడు వారిని బిచ్చివారి ఆసుపత్రికిఁ పంపింప బుద్ధి పుట్టునుగాని అందలి యానందము ననుభవింపఁజాలము.

గొంతులేని నటకులకు, పాటను సైతము మ్రింగివేయఁగల హార్మోనియము శ్రుతి మేలుచేసి పుణ్యము గట్టుకొనునట్లు, అభినయ చాతుర్యము కొఱఁతపడిన నటకులకు పాటలు అభయప్రదానము చేయుచున్నవి. ఇట్లనుటవలన నటకుఁడు బొంగురుగొంతువడి సంగీతజ్ఞానశూన్యుఁడై యుండవలయు నని నా సిద్ధాంతముకాదు. నాటకమున సంగీతము అభినయమునకుఁ గేవలము ఔపచారికముగ నుండవలయును; కార్యగతికి నేలాటి యభ్యంతరముఁ గల్పింపరాదు.

నేడు కొందఱు నటకులు పద్యములు చదువుటలో నొక యపూర్వపద్ధతిని గనిపెట్టినారు. ఒక పద్యమును రెండు మాఱులు చదువుట. సీసపద్యమైనయెడలఁ బ్రతిచరణమును రెండు రెండు మాఱులు చదువుట. మొదటి తూరి రాగముకొఱకుఁ జదువుట ! రెండవతూరి అర్థముకొఱకుఁ జదువుట ! తా నొక సభయెదుట నటించుచున్నాఁడనియు, తానుజేయు అభినయము, తాను పలుకు మాటలు సభాస్తారులు గ్రహించిరో లేదో యను విచారము, తర్కము, నటకుని కెప్పటికి నుండఁగూడదు. అట్లుండినయెడలఁ దాను నటకుఁడు కాక, విద్యార్థులకు ఉక్తలేఖనము చెప్పు బడిపంతులవంటివాఁ డగును. రామకృష్ణమాచార్యుల నాటకములలో భూమికలు ధరించు నటకులందు పునరుక్తిదోష మొక గుణముగ వెలసినది. ఇందులకు మార్గదర్శకుఁడు కవియె. పద్యములోని భావమునే గద్యములోను పాటలోను గూడఁ జెప్పును. పాపము, ప్రేక్షకుల గ్రహణశక్తి ననుమానించి కాఁబోలు రెండుమూఁడు విధముల నయ భయముల

తోడ, కవిగారు తనభావములను వారి మనస్సులోనికిఁ బిచి కారి చేయును.

"భామవేషగాడికి మజ్జింత నెయ్యి పొయ్యండి. తిత్తి వ్రా దేవాఁడికి పప్పుకూడా కావాల్నా" అను ప్రాఁత భాగవతుల పాత్రగౌరవముఁలు ఇప్పటి నాటకసమాజములలో గూఁడఁ బొడకట్టుచున్నవి. ఏ నాటకమందైనను, ఆయాస్థలముల ఆయాపాత్రము ప్రముఖమనియు, ఎంతనీచపాత్రమైనను తన నియోగమును జక్కఁగాఁ నిర్వర్తించినయెడలఁ బ్రశంసార్హమనియు, నటకునికివచ్చు పేరుప్రతిష్ఠలు తాను పోషించు పాత్రయొక్క యుదాత్తగుణముల ననుసరించికాక, పాత్రోచితాభినయ చాతుర్యమువలన ననియు, నటకు లెఱుంగరు. ఒకవేళ యెఱింగియుఁ జాపల్యమును జిక్కఁబట్ట లేకున్నారు. ప్రతినటకునకును దాను నాయకపాత్రమును ధరించిననేగాని సుప్రసిద్ధుఁడు గానేరఁడను అపోహ గలదు. ఇట్టి దురభిప్రాయముచేతనే చిల్లరపాత్రములను అభినయించిన కొందఱు తమ పాత్రములను జదువక ఉదాసీనులయి నాటకముయొక్క సమష్టిరంజకత్వమునకు లోపమువాటిల్లఁ జేయుదురు. ఒక్కొక్కప్పుడు చెడగొట్టుదురు.

తాను ధరింపబోవు పాత్రముయొక్క గుణపోషణమునకు, స్వభావమునకు తన మనస్తత్త్వము సరిపోవునా లేదా యను విచారము నటకుని కుండవలయును. మొట్టమొదట తాను తన మనస్సును స్వభామును పృథక్కరించుకొనుట యావశ్యకము. తన స్వభావమునందు గాంభీర్యమును

Tragic element ను లేని నటకుఁడు పాత్రమును స్వభావ సిద్ధముగ అభినయింపలేఁడు.

భూమికా ధారణమును గురించి యించుక వ్రాయ వలసియున్నది. పాత్రోచితగౌరవమును బోషించునది వేషము. వేషమునుబట్టి సాధారణముగ మన మొక మను ష్యుని స్వభావశీలాదులను, అభిరుచిని, శిక్షణము మున్నగు వానిని గురించి కొంచె మెచ్చుతక్కువగఁ దెలిసికొనఁగలము కాని, చాలమంది నటకులు పాత్రోచిత వేషములు ధరిం చుటలేదు. సావిత్రి, సీత, దమయంతి మున్నగు పౌరాణిక నాయికలు మోచేతుల క్రిందికి జాఱుచుండు జాకెట్టులు, ఎఱ్ఱనిపట్టులోఁ జేయఁబడిన "బో" అమర్పఁబడియున్న టోపా, ఉల్లిపొరలవంటి సిల్కులు ధరించుచుందురు. వారి వేషములను జూచినప్పుడు గౌరవమునకు మాఱు లాఘ వము మన మనస్సులలో నుత్పత్తియగును. వారి కులుకు బెళుకులు మూతి త్రిప్పుటలు మున్నగు జోకు లక్షణములు బజారీజంతలకుఁగూడ సిగ్గుపుట్టించును. చేటికలు నాయికల తల దన్నునట్లు అలంకరించుకొందురు. వారిలో నాయిక యెవతయో చేటిక యెవతయో గుర్తించుటకుఁ గొంత సంభాషణము జరిగినఁగాని సాధ్యముగాదు. హిరణ్యకశి పుఁడు మున్నగు రాక్షసనాయకులు పదియాఱవశతాబ్దమున రోమను వీరులు ధరించు ఉడుపులను వేసికొందురు. ఆ యుడుపులలోని చీలికలకు, కత్తిరింపులకు ఏలాటి యర్థ ముండదు. ఇతర రాజపాత్రలు పదునెనిమిదవ శతాబ్దము

నాఁటి ఫ్రెంచివిగ్గులను ధరించుకొని సర్వకాల సర్వావస్థల యందుఁ దలలు విరియబోసికొని తిరుగుచుందురు.

కవికల్పనమును దమయిష్టమువచ్చిన రీతిని కత్తిరించు అలవాటు నటకులకు మిక్కుటముగ నున్నది. కవి నటకుల కన్నఁ దక్కువప్రతిభ గలవాఁడయినప్పుడును, కథ కొంచెము దీర్ఘమైనప్పుడును నాటకమిట్టి శస్త్రచికిత్సకుఁ బాల్పడు చున్నది. కాని యిట్టికత్తిరింపు జరిగినవెనుక నాటక మెట్లు స్వరూపలోపమును బొందకయుండునో, సంయోగత చెడిన ఆ నాటకమును సహృదయరంజకముగ నటకు లెట్లు ప్రద ర్శింపగలరో తోఁపకున్నది. వీనినన్నిటిని తృణప్రాయ మొన రించు సాహసము మఱియొకటి కలదు. తెలుఁగు నాటకము లలో భిన్నమగు మఱియొకభాషను జొప్పించుట ! ఇది కవి యొనరించిన పాపముకాదు. నటకులు Stage effect కొఱకు (అందేమి Stage effect ఉన్నదో గోచరించుటలేదు. Effect కు మాఱు defect కనబడుచున్నది). స్వచ్ఛమైన యుర్దూ భాషను ఎవరిచేతనైన వ్రాయించుకొని గుడ్డిపాఠముచేసి సభా స్తారులపైఁ గసిదీర్చుకొందురు. సుప్రసిద్ధనటకు లని పేరు వహించిన వారు కూడ సామాన్య ప్రజలకన్నులలో దుమ్ము కొట్టుటకు వీలయిన యీ యధమమార్గము నవలంబించు చుండిరన్న, ఇఁక ఈ రంగసంప్రదాయముల పయిని మమతపోవని నటకు లుండుట యరుదు. పఠాను వేషము ధరించిన రాఘవాచార్యుల వారిపద్ధతి నవలంబించియే కాఁబోలు పర్వతరెడ్డి రామచంద్రారెడ్డిగారు కబీరుపాత్ర మును ధరించి రామదాసుతో ఉర్దూభాషలో మాటలాడు

మురు. పాపము! రామదాసునకు ఉర్దూభాష శ్రుతపాండిత్యమే కావున చెప్పినమాటల నెటులో అర్థము చేసికొనునే కాని, ఉర్దూభాషలో తిరిగి జవాబుచెప్ప భాషాజ్ఞానము లేక తెలుఁగుతో మాటలాడును. తెలుఁగు వారు ఉర్దూభాష చక్కఁగా నేర్చుకొనునంతవఱకైన నటకు లిట్టిచాపల్యము వంకకుఁ బోకుందురని నా ప్రార్థనము.

మహమ్మదీయ పాత్రోచితమైన భాష నుపయోగింప నిష్టమైన యెడలమహామహోపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రులవారు ప్రతాపరుద్రీయమున వలీఖాను ప్రభృతుల కును బొబ్బిలియుద్ధనాటకమున హైదరుజంగు మున్నగువారికి నుపయోగించిన మిశ్రభాష రమ్యముగనుండును; కాని, పఠాను మొట్టమొదటి ప్రవేశమున స్వచ్ఛమైన యుర్దూ భాషయును కడపటిసీనులలో అందుకు విరుద్ధముగ సంస్కృత పద భూయిష్ఠమైన సమాసములను మాటలాడుట విపరీత ముగ దోఁచును..

ఒక్కొక్కప్పుడు నటకులు సామాన్య ప్రేక్షకులను నవ్వించి చప్పటలు కొట్టించుటకు, అవసరమైన యభినయము చూపి కవి యుద్దేశించిన రసమునకు విరుద్ధమైన రసము నుత్పత్తిల్లఁజేయుదురు. ఒక్కయుదాహరణము; హిరణ్యకశిపుని యొద్దకు చండామార్కులు విద్యాపారంగతుఁడైన ప్రహ్లాదుని దీసికొనివచ్చి పరీక్షచేయుఁడని చెప్పుదురు. రాజు పరీక్షచేయును. ప్రహ్లాదుఁడు విష్ణువునేస్మరించును. హిరణ్యకశిపుఁడు కోపగించుకొని గురుపుత్రుల తట్టు చూచును. అంతట వారికి వడఁకురోగముపుట్టి కాలుసేతుల అతి తీవ్రముగ వడఁకింతురు.

ఈయసామాన్యమైన యభినయ కౌశలము చూచినంతనె కొందఱు ప్రేక్షకులు పొట్టలుపిసుకకొని నవ్వుదురు. ఈ మెచ్చుకోలుచే ప్రోత్సహింపబడి చండామార్కులుమఱి కొంత తీవ్రముగ వడకుదురు. పాపము! వారి నిస్సహాయతకు ప్రేక్షకుల మనస్సులో కవి కరుణారశ ముప్పతిల్ల జేయవలయునని తలంచెనుగాని, నటకు డందుకు భిన్నమైన హాస్యరసమును బుట్టించెను. ఇతరులను నవ్వించుటకు నాట్యకళా కౌశలము అవసరములేదు. చీలమండలవఱకు గుడ్డ కట్టుకొని యుండినయొకడు స్టేజిపైకివచ్చి మోకాళ్ళవఱకు గుడ్డ నెగదీసికొన్నయెడల ఆవైచిత్ర్యమునకు జాలమంది నవ్వుదురు.

నటకులు కవులవలెనె వారివారి శిల్పనైపుణ్యము చేత లోకము నుద్ధరింప దగినవారు. వారిబాధ్యతయు గొంచెముకాదు. కావున ప్రజాసామాన్యము యొక్క యభిరుచికి వారు తమ శిల్పమును దింపుటకంటె బ్రజల యభిరుచిని గ్రమక్రమముగ సంస్కరించుటకు బ్రయత్నము సల్పవలయును.

నాటకశాల

నాట్యరంగ మెప్పటికిని యాథార్థ్యభ్రమను గొల్పవలయును కాని, మన ముపయోగించు పర్దాలకును, మనము ప్రదర్శించు నాటకములకును దేశకాలపరిస్థితి వైరుధ్యము కనుపట్టుచున్నది. సారంగధరునో లేక కృష్ణార్జునులనో మద్రాసు మౌంటురోడ్డులో తిరుగుచున్నటుల ప్రదర్శింతుము.

కన్యాశుల్కములోని గిరీశమును రాజాంతఃపురములో సంచరించు చున్నటుల చూపింతుము. పిడుగునకు బియ్యమునకు ఒకే మంత్రము వేయుటవలన అట్టివైరుధ్యము సంభవించు చున్నది. పౌరాణిక నాటకములాడినను లేక చారిత్రక సాంఘికనాటకము లాడినను మొదటిపర్దా, వీథి, అంతఃపురము, దర్బారు, అడవి అను నీ అయిదు పర్దాలనే యుపయోగింతురు: ఒక నాటకములోని నాయకుఁడును ప్రతినాయకుఁడును ఒకే యంతఃపురములోనో, లేక యొకేదర్బారులోనో మార్చిమార్చి కనఁబడుచుందురు. నేఁడు నాటకశాలలో అగపడుచున్న పర్దాలు సీనులును ఇరువదియవ శతాబ్దపు సంకర శిల్పముయొక్క ప్రతికృతులు.

ఇట్టి వైరుధ్యము సంభవింపకుండుటకుఁ గొన్ని ప్రయత్నములు చేయవచ్చును. నాటకములను బౌరాణికములనియుఁ జారిత్రకములనియు సాంఘికములనియు విభజించి ఒక్కొక్క నాటకసమాజమువారు ఒక్కొక్క వర్గమునకు సంబంధించిన నాటకములకుఁదగిన యుపకరణముల నేర్పఱచుకొని నాట్యకళయందు త్తమసిద్ధిని పొందవచ్చును. అట్లుగాక సమాజము భాగ్యవంతమైనయెడల ఆ మూఁడువిధములైన నాటకములకు ఆయా దేశ కాలపరిస్థితులకు సంబంధించిన పర్దాలును ఇతరోపకరణములను సేకరించి తరువాత అట్టి నాటకములఁ బ్రదర్శింపవలయును. కాని, యిట్టిప్రయత్నములు జమీందారుల పోషణమున నభివృద్ధియగుచుండు మైలవరం సమాజము, ఏలూరు సమాజము మున్నగువానికే యొకవేళ సాధ్యము.

పౌరాణిక నాటకముల పర్దాలకు సీనులకు రామాయణ మహాభారతములందుఁ గానవచ్చు రాజప్రాసాదాది శిల్ప వర్ణనముల నాదర్శకముగఁ గొనవచ్చును. చారిత్రక నాటకములకు బౌద్ధముగలాయి శిల్పములను గ్రహింపవచ్చును. వర్తమానస్థితిగతులఁదెలుపు సాంఘిక నాటకములకు నేఁటికాలపు సంకరశిల్పముపయోగపడును. ఏదియెట్లున్నను, ప్రస్తుతము నాట్యరంగము ఆపాదమస్తకము మార్పు నొందవలయును.

ఏనాటకసమాజమువారైనను పదిపదునైదు నాటకములను అవకతవకగ నాడుటకంటె నొకటిరెండు నాటకములనైనను సరియైన యుపకరణములతో యోగ్యముగఁ బ్రదర్శించినయెడల అదియే యశస్కరము. సంఖ్యకన్నను రాశికన్నను, గుణమే ప్రధానము. ఇంగ్లండులో అయిదారు సంవత్సరములు విద్యనభ్యసించి మరల హిందూదేశము చేరిన నామిత్రుని అచ్చటి నాటకవిషయములను గుఱించి ప్రశ్నింపఁగా ఆయన యిట్లుచెప్పెను: ''నేనొక నాటకము ఆఱునెలలకుఁ బూర్వమునుండియు ప్రదర్శింపఁబడుచున్నదని విని యొకనాఁటిరాత్రి చూడఁబోయితిని. అప్పటికిని ప్రేక్షకులు క్రిక్కిఱిసియుండిరి. నాప్రక్కను గూర్చుండియున్న యొక పెద్దమనిషిని విచారింపఁగా ఆయన ఇట్లు చెప్పెను–'ఇంక ఆఱునెలలవఱకు నాడినఁగాని చూడఁదలఁచుకొన్నవా రందఱును చూడలేరు. ప్రతిదినమును క్రొత్తప్రజలే వచ్చుచుందురు.' కంపెనీవారు ఈనాటకమును సంవత్సరముపాటు ఆడఁదే పర్దాలు మున్నగువానికై వారు వెచ్చించిన పెట్టుబడి

ద్రవ్యముపోను లాభము మిగులదు." నాటకరంగమున యాథార్థ్యప్రథమకల్పించుటకెంత ద్రవ్యమైననుయూరపియను నాటకసమాజములవారు ఖర్చుపెట్టుదురఁట! అంతద్రవ్యమును మనము వెచ్చింపలేకపోయినను వెచ్చించు ద్రవ్యమైనను ఉచితముగ వినియోగించు టావశ్యకము.

ప్రేక్షకమండలి

ప్రేక్షకమండలిలో అన్నివిధములైన శిక్షణముగల మనుష్యులుందురు. బహిర్వేషములను చూచి "వీరు నిక్కువమైన కళాభిరుచిగలవా" రని యూహించుట యసాధ్యము. నే నట్లూహించి చాలమాఱులు పొరపడితిని. ప్రేక్షకుని కొక దురభ్యాసము గలదు. అది దురభ్యాసమే కాదు, దురభిరుచియు. ఒకనటకుఁడు శ్రావ్యముగఁ బద్యమునో పాటనో పాడిన వెంటనే (Once more, once more) అని కేకలు వేసి చప్పటులు తట్టును. హల్వా తీపుగానున్నదని అజీర్ణ వ్యాధి పుట్టువఱకుఁ దినవలయునని వీరిమతము కాఁబోలు! ముక్కు ఒకవేళ అందముగా నున్నదని మఱిరెండుముక్కులు చేయించుకొని చెంపల కతికించుకొనుటకు వీరిష్టపడుదురా? పునరుక్తి యితరశిల్పములం దెంతదోషమో అంతకన్న నాటకకళయందును మహాపాతకము. శ్రుతిచాపల్యముచేత నొకపద్యమునకుఁ జెప్పఁబడిన (Once more)ను మన్నించెదమనుకొన్నను సీసున కంతయుఁ (Once more) చెప్పు ప్రేక్షకుల యభిరుచి మన్నించుటకు వీలుకానిది. అల్లూరు నాటకసమాజమువారు రామదాసు నాటకమును నాగరకులకు ఆకరమైన యొకపురమునఁ

ప్రదర్శించినపుడు అచ్చటి ప్రేక్షకులు అహమహమికతో నీను పునరభినీతము గావలయు నని ప్రార్థించిరఁట!!

నటకుని సద్యః ప్రేరితమైన యభినయములోని యౌచిత్యమును సౌకుమార్యమును సూక్ష్మతను గ్రహించుట కంటె పాటలోని మాధుర్యమును జవిచూచి యానందించుట తేలిక. కావునఁ జాలమంది మెచ్చుకోలు పాటపద్యములకు సంబంధించియుండును. నేనుజూచినంతవఱకు మెచ్చుకోఁదగిన అభినయమునకు (Once more) చెప్పిన ప్రేక్షకులు చాల అరుదు. చేయికదలింపనేరని నటకుఁడుగూడ రాగయుక్తముగ పాడెనేని ప్రేక్షకమండలి యాతని సద్భుతమైన నటకునిగ శంకించి బంగారు పతకముల దానముచేయుచుండును.

ఇఁకమీఁద నెప్పఁటికైనను కవి నటక ప్రేక్షకుల సహకారసాహాయ్యములచేతనే నాటకశిల్పము సంస్కరింపఁబడవలయును; అభ్యున్నతి నొందవలయును. ఈముగ్వురును వారి వారి బాధ్యతను జక్కఁగఁ గుర్తెఱిఁగి ప్రవర్తింతురేని నాటక కళకు మంచిదినములు రానున్నవని నాతలంపు.

ఈవ్యాసమునందలి నాయభిప్రాయములు నాట్యశిల్పమును నిబద్ధీకరించు బిరుసు సిద్ధాంతములుగావు. స్నేహపూర్వకమైన సలహాలు; కావుననే దిద్దుకొనుట కనుకూలములు.

అల్లసాని పెద్దన:
సమకాలీన భావ ప్రతినిధి

సమకాలీన భావములు సాంఘిక పరిస్థితులు కావ్య దర్పణమునందుఁ బ్రతిఫలించుచుండును. కవి స్వతంత్రుఁడయి పూర్వాచార బద్ధుఁడు కాకపోయినయెడల రచనాపద్ధతి యందును కావ్యవస్తు నిర్ణయమునందును భావ ప్రకటనము నందును దన కాలమునందు వ్యాప్తిలోనుండు పద్ధతులను గ్రహించును; లేక క్రొత్తభంగుల నావిష్కరించును. లక్షణ ములు ప్రతిభావంతులైన కవులరచనల పరిశీలనము వలనఁ దేలిన సామాన్య ధర్మములే కావున, అట్టికవులను అన్యలక్ష ణములు బంధింపలేవు. ఒక్కొక్కప్పుడు వారి రచనలు పూర్వ సంప్రదాయములకన్న భిన్నములుగనుండి మార్గదర్శకము లగును. ఒక్కొక్క కాలమునకు ఒక్కొక్క సంప్రదాయము రూఢియై యుండును. ఒక కాలముయొక్క సర్జనశక్తి తగ్గిన యనంతరము సంప్రదాయము కరుడుకట్టును.

శాస్త్రముకాని శిల్పముకాని ఏకాలమందైనను అప్ప టికన్న నభివృద్ధిచెందుటకు వీలులేనంత పరిపూర్ణత చెంది యుండదు. నిర్దోషతయును బరిపూర్ణతయును ఈ లోకము మునకు సంబంధించిన గుణములుగావు. కవి కేవలము క్రొత్త పద్ధతులను గనిపెట్టవలయు ననుదీక్షతో పద్మాసనము వేసి కొని కూర్చుండఁడు. ప్రాచీన సంప్రదాయములు నిస్సారము

లయి పండిన పండ్లవలె కాలక్రమమున వృంతచ్యుతము లగును. కాలారఁ దిరుగ నేర్చిన బిడ్డ రక్షకత్వగర్వము వహించిన ముసలి దాది పట్టి యుంచినను పెనఁగులాడి పట్టు వదలించుకొనునట్టుల స్వతంత్రమైన కవి హృదయము సంకుచిత నియమ బద్ధముగాక యెదురు తిరుగును. అసంతృప్తి కలిగినప్పుడు అజ్ఞాతముగనే కవిప్రతిభ అనుకూలమైన ప్రచలనావరణము నేర్పఱచుకొనును. ఈకార్య మాతనియందు అప్రయత్నముగనే జరిగిపోవుచుండుట వలన స్వాభావికముగ నుండును: కవి నిరంతరము నేక సంప్రదాయ బద్ధుఁడే యైన యెడల రచనల యందు వివిధత్వముండదు. ఇట్లనుటచేత కవి నియమరహితుఁడని చెప్పుటగాదు. స్వయంకల్పిత నియమములు కలవు. నియమబద్ధముగాని శిల్పమునందు ఔచిత్యముండదు. అరాజకత్వ ముండును. స్వాతంత్ర్యముకూడ నియమబద్ధమె.

జాతీయ జీవిత ప్రవాహమును ఆనకట్టలుకట్టి నూతన మార్గముల మరలింపఁగల నాయకులు, కవులు, చారిత్రక మహాపురుషులు ప్రతిదినమును పుట్టుచుండరు. అట్టివారిని సృజించుటకుఁ బ్రకృతికూడ కొంత కాలము వేచియుండి శక్తిని సంపాదించుకొనవలయును. అట్టి ప్రతిభావంతులు పుట్టినపుడు ఆ కాలమునకు వారివాక్కు ప్రాతినిధ్యము వహించును.

ఆంధ్రదేశ రాజకీయ చరిత్రమునందు కృష్ణదేవరాయల రాజ్యకాల మొక సువర్ణఘట్టము. హరిహర రాయలచేఁ బ్రారంభింపఁబడిన విజయనగర సామ్రాజ్యము కృష్ణదేవ రాయలనాఁటికిఁ బరిపూర్ణత నొంది, భోగభాగ్యములఁ దులఁ

దూగుచు నడిమింటి సూర్యునివలెఁ బ్రకాశింపఁజొచ్చెను. తెలుఁగు శౌర్యము, తెలుఁగు కీర్తి నల్గడలఁ బ్రసరించెను. ఆ కాలమునందు ఆంధ్రసారస్వతమును కళలును విశేషముగ వృద్ధి చెందినవి. "గులాబిపూవ్వులంతటను అమ్మఁబడుచున్నవి. ఆ ప్రజలు గులాబిపూలను ఆహారముకంటె ఆవశ్యకములయి నవిగా భావించుచుండిరి." ఇఁక విజయనగర ప్రజల నాగరకతయు సౌందర్య ప్రీతియు భోగలాలసత్వమును వేఱుగఁ జెప్పవలయునా ?

పరస్పర భిన్న ప్రకృతులుగల రెండు నాగరకతలకు సంబంధము గలిగినప్పుడు రెంటి యందును గొంత మార్పు గలుగును. బలిష్ఠమగు నాగరకత దుర్బలమగుదానిని మ్రింగివైచి, తనయందు జీర్ణించుకొనును. అట్లుగాక రెండును తుల్యబలయుతము లయ్యేనేని ఇచ్చి పుచ్చుకొనుటలు, అనుకరణములు, ఆత్మీకరణములు జరుగుచుండును. భిన్ననాగరకతల సంఘర్షణము అభివృద్ధికి అత్యంతావశ్యకము. ఈకాలమున ఆంధ్రదేశమునందు హిందూ మహమ్మదీయ నాగరకతలకుఁ గొంత సంబంధమును స్పర్ధయుఁ గలిగినది. "ప్రాత యొక రోత, క్రొత్తయొక వింత"యనునట్లు మొగలాయీల భోగప్రియత్వము విజయనగర ప్రజలకు వచ్చినది. మహమ్మదీయ స్త్రీల రవికెలు పావడలు ఆంధ్రకాంతల మనముల నాకర్షించినవి.

విజయనగరము సుమారు నూటనలుబది చదరపు మయిళ్ళవైశాల్యముగల గొప్ప పట్టణము. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకు రాజధాని. సింహళమునుండికూడ సామంత నృపా

లురు రాయలకు కప్పములను చెల్లించుచు రాయబారులను పంపుచుండిరి. పోర్చుగీసు సిపాయిలు కూడ కృష్ణదేవరాయల దండయాత్రలందు పాల్గొనుచుండిరి. వ్యాపారమునిమిత్తము వివిధదేశముల ప్రజలు ఆపట్టణమున నివాస మేర్పఱచుకొని సుఖజీవనము సల్పుచుండిరి. చక్కని నీటివసతి యేర్పడుట వలన ఎచ్చట చూచినను పైరుపచ్చలు చెట్టుచేమలు ద్రాక్షతోఁటలు బలిసియుండినవి. విజయనగర మను మూసయందు వివిధసంప్రదాయములు, ఆచారములు, నాగరకతలు కరఁగి నూతన నాగరకతగ కరుడు కట్టుచుండినది. కృష్ణదేవరాయల దండయాత్రలలో పాల్గొనని కుటుంబము విజయనగరమున నుండియుండదు. విజయగర్వ మొకవంకయు, విరోధిపట్టణములు కొల్లగొట్టుటవలన ప్రాప్తించిన ద్రవ్య మొకవంకయుఁ బ్రజల ఆత్మగౌరవమునకు సుఖజీవనమునకు సాయపడుచుండినవి. దేశానురాగము స్వభాషానురాగము పొటమరించినది. తెలుఁగు మాటకుఁ జెల్లుఁబడి హెచ్చినది. "దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స" యను నానుడి పుట్టినది.

ఇట్టి సందర్భములలో సంఘమునందు స్వాతంత్ర్యప్రీతియుఁ బూర్వాచారవైముఖ్యమును హెచ్చినదనుట యతిశయోక్తిగాదు. ఈ మార్పు ఆనాఁటి సారస్వతమునందును గోచరించవలయును. రాయల యాస్థానమునందు అల్లసాని పెద్దన్న, నంది తిమ్మన, అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు, పింగళి సూరన, ధూర్జటి, మాదన, రామరాజభూషణుఁడు, తెనాలి రామలింగన్న అను అష్టదిగ్గజము

లుండిరని ప్రతీతి కలదు. వీరి సమకాలీనతలోఁ గొంత కాలవిపర్యాసదోష మున్నది. ఒకవేళ ఉండిరనుకొన్నను, వీరిలో నెవ్వరి రచనయందు ఆనాఁటి పరస్పర భిన్నాదర్శక సంఘర్షణమును నూతన దృక్పథమును గనఁబడుచున్నది? పెద్దన మనుచరిత్రమునందు. కృష్ణదేవరాయలకు పెద్దనపైఁ బ్రీతిగౌరవములు మిక్కుటము. కావుననే—

సీ. "ఎదురైనచోఁ దన మదకరీంద్రము డిగ్గి
కేలూఁతయొసఁగి యెక్కించుకొనియె;
మనుచరిత్రం బందుకొనువేళఁ బురమేఁగఁ
బల్లకిఁ దన కేలఁ బట్టి యెత్తె;
బిరుదైన కవిగండపెండేరమున కీవె
తగుదని నాకు పాదమునఁ దొడిగెఁ;
గోకట గ్రామాద్యనేకాగ్రహారము
లడిగిన సీమల యందు నిచ్చె;
గీ. ఆంధ్రకవితా పితామహ యల్లసాని
పెద్దనకవీంద్ర! యని నన్ను బిలిచె..."

ఇట్టి సత్కారమును గౌరవమును కృష్ణదేవరాయలు మఱే కవికినిఁ జేసియుండలేదు. పెద్దన రాయలకుఁ బ్రియస్నేహితుండు కూడ. రాజు వేఁటకు వెడలునప్పుడు కవీంద్రుని వెంటఁబెట్టుకొని పోవుచుండెనఁట. * కడపజిల్లా

* గూడూరులో సబ్‌రిజిస్ట్రారుగా నుండిన నీలం గోవిందరాజులు నాయుడుగారు, బి. ఎ., బద్వేలి యందున్నప్పుడు ఆసరస్సును దర్శించిరని నాతోఁ జెప్పిరి. వారియొద్ద పెద్దనవంశవృక్షముకూడ కలదు. ఈ నాయుడుగా రిప్పుడు స్వర్గస్థులైరి.

బద్వేలియం దాక సరస్సుగలదు. పెద్దన వేటకువచ్చినప్పు డా సరస్సులో స్నానము చేయుచుండెనని యచ్చట ప్రజలు చెప్పుకొనుచుందురట.

"ఆంధ్రకవితా పితామహుఁడ"ని కృష్ణదేవ రాయలు పెద్దనను సంబోధించుట కేవలము ప్రీతి మూలక మనియుఁ, దక్కినవారి రచనలకన్న అందు ముఖ్యముగా నందితిమ్మన కవిత్వమున కన్న పెద్దన కవిత్వ మేమంత రస వంత మనియుఁ గొందఱు వితర్కింతురు. అది కేవలము ప్రీతిమూలక సంబోధనముగాదు. పెద్దన కవిత్వమునందు సౌకుమార్యము, తెనుఁగు మాటల తియ్యందనము, తేలిక మాటలలో నిమిడింపఁబడిన భావగాంభీర్యము, ప్రకృతి రామణీయక ప్రీతియు, నవ్యతయుఁ గలవు. పెద్దన ప్రబం ధపు నమూనాను సృజించినవాఁడు కాకపోయినను, ఆంధ్రీ కరణముగాక స్వతంత్ర కథావస్తువును గ్రహించి కావ్యము రచించి నూతన సంప్రదాయ మేర్పఱచెను. శ్రీనాథుని నైషధము ఆంధ్రీకరణమయ్యును స్వతంత్ర ప్రబంధమువలె నొప్పారుచు పెద్దనకు మార్గము సిద్ధపఱచెను.

ఇతివృత్తము మార్కండేయ పురాణము నుండి గ్రహింపఁబడినది. తన మనమును ఆందోళనపఱచుచున్న భావయుద్ధమును ద్వైధీభావమును బ్రతిఫలింపఁజేయుట కనువైన కథనే కవి యేర్పఱచుకొనెను. మూర్తీభవించిన రెండు ఆదర్శకములు మన కన్నుల యెదుటఁ బొడకట్టు చున్నవి. ఒకటి: హృదయములేని నైతిక కర్కశత్వము; రెండు: భోగలాలసత్వము. మొదటిదానియందు ఆచార

పరాయణత్వమును రెండవ దానియందు మానుషత్వమును గలవు. కవి యీ రెండు ప్రకృతులను సృజించి శీలపోషణమునందుఁ దారతమ్యము చూపించి యొకదాని కొకటి భిత్తిగ నొనరించెను.

ఆంధ్రదేశమునందు భిన్నమతములు ప్రబలుటవలన వైదిక మతమునందును వర్ణాశ్రమధర్మములందును ప్రజలకుఁ గొంత అశ్రద్ధ జనించినది. మాధవ సాయణులు వేద భాష్యమును రచించియు రాజకీయ విషయములందుఁ బాల్గొనియు వైదికమతమును గొంతవఱకుఁ బునరుద్ధరించిరి. కాని, కాలక్రమమున ఆయుద్యమముగూడ సన్నగిల్లినది. దేశపరిస్థితులు సౌమ్యముగ లేవు; మాటిమాటికి యుద్ధములు, కొల్లలు, సర్వజన సామాన్య కష్టములు కలుగుచున్న సమయములందు నీతులు ఆచారములు వర్ణాశ్రమ ధర్మములు నిర్వర్తింపఁబడుటకు వీలులేదు. యుద్ధకాలములందు వర్ణసాంకర్యము సామాన్యము.

ఒక జాతిగాని సంఘముగాని బలశౌర్యములు గలిగి పరాక్రమవంతమై యితర జాతులపై దండయాత్రలు వెడలి జయముగాంచినప్పుడు ఆవిజయఫలము ననుభవించుచు వారు భోగపరాయణులయ్యెదరు. వైరాగ్యము మందునకైన లభింపదు. గృహస్థ జీవితమె ఆదరణీయమగును. మతము అభ్యాస వశమున అర్థములేని యాచారముగ మాఱియుండునేగాని, దైనందిన జీవితమునందు దాని యావశ్యకత అంతముఖ్యముగ దోఁపదు. కృష్ణదేవరాయల రాజ్యకాలమునందొకప్పు డిట్టి పరిస్థితులు సమకూడినవి. పెద్దన హృదయమును వంశపారం

పర్యముగ వచ్చు ఆచారప్రీతి యొకవంకకు, నూతన గతులు మఱొక వంకకు ఆకర్షింపఁజొచ్చినవి. ఈ గుంజులాటయె వరూథినీ ప్రవరుల వ్యవహారమునందు మనకు గోచరించును.

కవికి ఎవరిపై ప్రీతియెక్కువ? వరూథినియందా లేక ప్రవరుని యందా? ఈవిషయము గనుఁగొనుటకు సాధ్యమగునా? ఈరెండుపాత్రలను కవి చిత్రించిన విధమును విమర్శించితిమేని ఈ రహస్యము బయలు పడును. కవుల కిట్టి పక్షపాతముండునా? ఏల యుండకూడదు? వారును మానవులే! వారికిని రాగద్వేషములు కలవు. ఇష్టానిష్టములు కలవు. మానవుని లోపత్వమునందును అసంపూర్ణతయందును కవికి సానుభూతికలదు. అప్పుడే యాతఁడు మానవస్వభావమును గుర్తించినవాఁడగును. పీడించుటయు వేధించుటయు నీతియుతమైనను నీతిబాహ్యమైనను రసార్ద్రహృదయుని చిత్తమును గాయముసేయును. "ధర్మమునిర్వర్తింప వలయును:పరధర్మముకంటె స్వధర్మము శ్రేయము" అని చెప్పఁబడినది. ఎఱుకలవాని ధర్మము పక్షులను జంపి. జీవించుట. అయినను, వాని కఱకుటమ్మునకు గుఱియైన క్రౌంచముయొక్క దుస్థితిని జంటపక్షియొక్క శోకావేగమును గాంచినప్పుడు నవనీత సదృశమైన వాల్మీకిచిత్తము కరఁగి ధారలుధారలుగ స్రవించినది. యజ్ఞముసేయుట అధర్మముగాదు; బలిపీఠము యొద్దకుఁ దీసికొని పోఁబడుచుండిన గొఱ్ఱపిల్లను బుద్ధభగవానుఁడు చూచినప్పుడు ఆమహాపురుషుని హృదయము కరుణారస తరంగితమై దానిని కాపాడుట కుద్యుక్తుఁడాయెను. ధర్మము హృదయములేని యంత్రము, మానవుడు హృద

యముగల యంత్రము. రాముఁడు స్వప్రయోజనమును సాధించుటకొఱకు అక్రమముగ వాలిని సంహరించెను. వాల్మీకి యీవిషయము నెఱుంగును; ఆక్రోశ నినాదముచే దిక్కులు మాఱుమ్రోగించుచున్న తారపై ఆమహాకవికి మిక్కుటమైన సహానుభూతికలిగి, రాముఁడు జవాబు చెప్పుటకు వీలులేని ప్రశ్నలను ఆమెచేతను వాలిచేతను నడిగించెను. తరువాత రాముని ధర్మైకపరత్వమునకు హానికలుగునని శంకించి తాను వత్తాసివచ్చి రాముఁడు దేవుఁడు గావున ఆయనచేసినదంతయు ధర్మమని చెప్పి పై పెచ్చు వాలిచేత గూడ నొప్పించెను? వ్యాసుఁడు పాండవ పక్షపాతి; వారు ఇడుములు పడిరన్న కనికరముచే వారి తప్పులకు సున్నపుపూఁతలు కొట్టి మాలిన్యమును మాయించెను. తమ సృష్టులను తామె మోహించిన వారు కూడ కలరు? వీరిలో పైగ్మాలియన్. అను గ్రీకు శిల్పి ముఖ్యుఁడు. అతఁడొక రమణీయవతియగు స్త్రీ విగ్రహమును చలువఱాతితో నిర్మించి ఆ సౌందర్యమునకు ముగ్ధుఁడయి మోహించి తన పడకటింటఁ బెట్టుకొనెనఁట!

ప్రవరుఁడు నీతిశాస్త్రమునందు నిర్ణయింపఁబడిన కొలతలకు సరిపోవునట్లు కత్తిరింపఁబడిన తోలుబొమ్మ. వరూధిని విద్యుల్లతవలె మనకన్నుల యెదుట సంచరించు జీవన్మూర్తి! బయాస్కోప్ చిత్రము. వరూధిని చైతన్యము పరిస్ఫుటముగ గోచరించుటకు ప్రవరుఁడు సృజింపఁబడెను. కవికి ఆతనిపై సానుభూతిలేదు. "బుద్ధి జాడ్య జనితోన్మాదులగదా శ్రోత్రియుల్!" అని ప్రవరుఁడు తన లోకజ్ఞాన

శూన్యతను ఆత్మరూపప్రాయముగ ఒప్పుకొనెను. ఈ వాక్యము వేఱుసందర్భమునఁ జెప్పఁబడినప్పటికిని ఆతని శీలమును ఆ వాక్యార్థము నిరంతర మాపాదించియే యుండును. పాదలేపము కరఁగిపోయిన యనంతరము తన నిస్సహాయతను గుఱించి దుఃఖించునప్పుడు మన కథానాయకుని సంగతులు మఱికొన్ని బయలుపడును. తల్లిదండ్రులకుఁ దానొక్కఁడె యల్లారు ముద్దుబిడ్డ. పెండ్లియయి శిష్యులకుఁ బాఠము చెప్పు వయస్సు వచ్చినప్పటికిని, తన్నుఁ జూడని దె తండ్రి యొకనిమిషమైన యోర్చుకొని యుండలేఁడు. అసుర సంజెవేళ ఈబిడ్డ బయట కాలుపెట్టిన యెడల బూచులు పట్టుకొనునను శంకచే వాకిలి దాటనీయక తల్లి యెల్లప్పుడు రక్షించుచుండును. ప్రవరుఁడు తల్లిదండ్రుల ప్రేమాతిశయముచేతను అనావశ్యకమగునంత జాగ్రత్తచేతను, నిస్సహాయుఁడుగను లోకజ్ఞాన రహితుఁడుగను జేయఁబడిన అమాయకుఁడు. వరూథిని చెలికత్తె యాతఁడు "గోలయగు బాలుఁడు" అని కనిపెట్టినది.

ప్రవరుఁడు మృగమదసౌరభము మోసికొనివచ్చు మందమారుతము వలన అచ్చోటు జనాన్వితమని తెలిసికొని చేరఁబోయి యొక దేవకన్యకను గాంచెను. ఆమెయె వరూథిని. ఆ యువతి యసమాన రూపలావణ్యవతి; సౌందర్యమునుగాంచి యానందించుటయు దానిని మెచ్చుకొనుటయు అనీతికరము గాదు కాని, మన నీతిమంతుని చిత్తము సౌందర్య ప్రతిరోధకమైన కవచమునందు మగ్గిపోయినది; పాపా

ణాత్వమె స్థిరత్వమైన యెడలఁ బ్రతిమాంటప స్తంభమును స్థిరుండే!

. నిరుపమాన సౌందర్యవతులైన కామినులయెదుట లోకమే యెఱుఁగని ఋష్యశృంగునివంటి ఆజన్మ మునీశ్వరులును, అపారసంకల్పశక్తిసంపన్నులైన విశ్వామిత్రులవంటి యోగీశ్వరులును చలించిరి. ఇంతయేల? "బమ్మకైన నంబుట్టురిమ్మ తెవులు" ఇట్లు చిత్రించినవారు మానవస్వభావముయొక్క లోతుపాతుల నెఱింగిన మహాకవులు. నీతిశాస్త్రమునకు వెఱచి శిల్పమును ధ్వంసించినవారు గారు. ఆ కాలమునందు ఆర్యసంఘ మింతటి యాచారబద్ధముకాదు కాఁబోలు!

ప్రవరుఁడిట్లు చిత్రింపఁబడియుండినఁ బ్రాణవంతుఁడుగ నుండెడివాఁడు? ఆయన యింతికమును వెన్నెలను వహాధనివంటి యందకత్తెను జూచి యెఱుఁగఁడు; చూచినప్పుడు ఆశ్చర్యపడి యుండవచ్చును. అనంతరము మానవప్రకృతికి సహజమగు కోరిక పుట్టియుండవచ్చును. మఱుక్షణము నందె-ఆలి మగనికి అన్యకాంతలపై మనసు తగులుట యోగ్యముకాదు, తుచ్ఛసుఖములు "మీసాలపై తేనియ" లని విరక్తి పుట్టియుండవచ్చును. మరల ఆ లతాంగి రామణీయకమునకు వశుఁడయి, "అప్సరస, అందును నేను వలపింపలేదు, నన్ను వలచినది, అనన్యగృహీత, నేనేల భోగింపరాదు?" అని తనమనమును సమాధానపెట్టుకొని యుండవచ్చును. మఱునిముసమునందె "ఇంతకాలము అవిచ్ఛిన్నముగ నెఱవేర్పఁబడిన నావ్రతము నేల నేఁడు భంగముచేసికొనవలయును?" అని నిరతము తనమనములో వర్తించి అను

కులవతియైన యిల్లాలిని అన్యాయము సేయుటగాఁ దలంచి, ప్రయత్నపూర్వకముగఁ దనకోరికలఁ జిక్కఁబట్టవచ్చును. కట్టి పరస్పర భావసంఘర్షణమునుండి ధీరుని సంకల్పము నిర్మలమయి దృఢమయి యెట్టకేలకు జయము నొందును. ప్రవరుని యీ మనోనాటకము మనకుఁ జూపట్టిననే యాతనిపై మనకు సానుభూతికలుగును: లేకయున్న అతఁడు పాషాణ హృదయుఁడని దూషింతుము.

పెద్దన కీ శిల్పనైపుణ్యము కొఱవడి యుండినదా? కొఱవడియుండిన అంతటి మానుషత్వముగల వరూధిని నెట్లు సృజింపఁగలఁడు? అట్లయినఁ బ్రవరుని ఏల యిట్లు యంత్ర విగ్రహముగఁ దీర్చెను? ఒకటిరెండు కారణములు కలవు: పెద్దన రాజసము కలవాఁడు. "రమణీప్రియదూతిక తెచ్చి యిచ్చు కప్పురవిడె మాత్మకింపయిన భోజన ముయ్యెలమంచము" కావలసిన భోగప్రియుఁడు. పోతనవలె "హాలికులైన నేమి?" యని స్వశ్రమార్జితము పట్టెఁడన్నము తినుటకు వలయు త్యాగశక్తికలవాఁడు కాఁడు. కావుననే రాజాశ్రితుఁడు. పూర్వాచార ప్రియమైన పండితాభిప్రాయమును బొత్తిగ నిరసించుటకు వీలులేనివాఁడు. అందువలన, పండిత లోకమునకు సంతృప్తిపరచుటకు ప్రవరుని ఆవిధముగఁ జిత్రించెను. జీవితయాత్ర సునాయాసముగ జరిగిపోవుట కిట్టి రాజీయే అవసరమేమో!

పెద్దన ప్రవరుని అంతటికర్కశహృదయునిగ సవరింపక పోయినయెడల మనుచరిత్ర అధమకావ్యమని దూషింపఁ

బడియుండెడిది. వరూథినిపైఁ గనికరము చూపెనని ఇప్పటి కిని పెద్దనపైఁ గ్రిన్నూలు నీతిమంతులు గలరు!

.. "కలంచునే సతుల మాయల్ ధీరచిత్తంబులన్"
అని పెద్దన వ్రాసెను. మన మాలంకారిక సంప్రదాయము ప్రకారము ఒకవేళ ప్రవరుఁడు ధీరుఁడైనఁ గావచ్చునేమొ కాని, పాపము! వరూథిని మాయలాఁడి యెట్లయినది! మాయలాఁడియయ్యెను సతియయ్యేనేని దోషములేదుగదా. తెలుఁగు కవులు సంస్కృత కవులవలె పదప్రయోజనము పాటించువారు కారనియు, పెద్దన 'సతి'ని కేవలము స్త్రీ పర్యాయపదముగ వాడెననియు సమాధానము చెప్పుకొన్నను వరూథిని పన్నిన మాయలేవి? ఆమె వలచినది; వలచుట మాయలాఁడితనమైనయెడల ఆమెయు మాయలాఁడియె. పెద్దన గారాబపు తిట్లు తిట్టుచున్నాఁడు కాఁబోలు! లేక మొగమాటపు తిట్లా!

వరూథిని కన్యక-అనన్యగృహీత - నిష్కల్మషమైన ప్రేమగలది; మొట్టమొదట ఎవనిని ప్రేమించెనో అతనినే వివాహమాడినది [గంధర్వునిమోసము తెలియదు గావున] ధనమార్జించుటకొఱకుఁ బ్రవరుని ప్రేమించుట లేదు. తేలి ప్రేమ నటించుట లేదు. జారిణికి ఇంతటి గాఢానురాగ మెక్కడిది? "ఇతనిని భాస్వఁడనఁగ నింద్రుఁడో చంద్రుఁడో యా యుపేంద్రుఁడో" అని చెలికత్తెలు ఆతనిపై లాఘవము పుట్టించుటకు యత్నించినను "పూఁతపసిండివంటి వలపుంబచరించుకులంబుసీతికిన్, లేఁతగదమ్మ" అనిదుర్నీతులు బోధించినను చెవినిబెట్టక ప్రవరునే వరించినది. ఆమెయుచ్చర

కాలమున నుద్భవించినను ప్రవర్తనము భిన్నము. తుదకు పేశలహృదయ ఆత్మహత్యకూడ చేసికొన ప్రయత్నించినది. వరూథిని ప్రవరుని వరించునప్పటికిఁ గన్యాత్వము చెడినది కాదు. "అవధూటి ప్రథమసురతంబు గంధర్వపతి గరంచె" అని చెప్పఁబడియున్నది.

వరూథినీ ప్రవరుల సంగమము తన కిష్టమయ్యును కవి వదలివేసెను. అందుకు పరిహారముగ మాయాప్రవరుని మూలమునఁ గొంత రహస్య సంతృప్తి కాంచెను. కవి చంద్ర వర్ణనమునందు [సందేహమునకుఁ దావు లేదుగ దాయని] తన యభిప్రాయమును వెల్లడించెను. "ప్రకృతి నచ్చంబైన సన్మార్గి యెన్నటికిం గూటమివంక వచ్చు వికృతిఁ మున్నుండఁగా నేర్చునే" అని వెల్లడించెను. ప్రవరుఁడు శుద్ధప్రకృతిఁ గలిగిన వాఁడైనయెడల వరూథినీ సంగమమువలన వచ్చు వికృతికి భయపడవలసిన యవసరముండదు, అది క్షణికము. ప్రవరుఁడు అసంతృప్త హృదయమును సంతోషపెట్టి యౌదార్యము పోయి యుండవచ్చును.

రావణుఁడు సీత నెత్తుకొని పోయినప్పుడు రాముఁడు విలపించెను. ఆ శోకవేదనకుఁ జెట్లుకూడ తలలువాంచి యల్లాడెను. ప్రకృతియంతయుఁ గన్నీరునించెను. పెద్దనకూడ దుఃఖిత యగు వరూథినిపైఁ బ్రకృతి కనికరించినదని వర్ణించెను. కర్మసాక్షియగు సూర్యభగవానుఁడు ప్రవరుని పాషాణహృదయత్వమునకు వెక్కసమందె రోషభీషణ స్ఫురణ వహించెను:

తరుణి ననన్యకాంత, నతిదారుణ పుష్పశిలీముఖ వ్యథా
భరవివశాంగి నంగభవు బారికి నగ్గము సేసి క్రూరుఁడై

యరిగ మహీసురాధముఁ డహంకృతితో నని రోషభీషణ
స్ఫురణ వహించెనో యన నఘోమణి దాల్చెఁ గషాయదీధితిన్!

ప్రవరుఁడు క్రూరుఁడు-మహీసురాధముఁడు- అహంకార యుతుఁడు— శెబాష్! పెద్దనా, ముసుఁగులో దాఁగుకొని నీ అక్కసు వెళ్ళబుచ్చినావు! కసితీర్చుకొన్నావు! ఈ సహానుభూతియె, యీ హృదయ వైశాల్యమె నిన్ను మహాకవి పట్టమునకు అర్హుని జేయుచున్నది.

వరూధిని ప్రశ్నలలో వాద నైపుణ్యము మెఱయుచున్నది; ప్రవరునివి చప్పిడిజవాబులు. 'యజ్ఞకోటులంబావను లౌటకుఁ ఫలము మాకౌఁగిళ్ళ సుఖంచు టేగదా! క్రతువు లొనరించుట స్వర్గభోగములకొఱకే, స్వర్గమునందుఅవశ్యానుభోక్తవ్యమును ధర్మమును యోగ్యమునైన రంభాది భోగములు ఇచ్చుటయేల నిషిద్ధములయ్యెను? అక్రమముగ సశరీర స్వర్గసుఖము సమకొనియుండ వ్రతోపవాసములఁ గృశుఁడవయి ఆత్మ నలఁచుట యెందుకు?' అని వరూధిని ప్రశ్నించుచున్నది.

పెద్దన కళానైపుణ్యమును గుఱించి యొకటి రెండు విషయములు సూచించి యీ వ్యాసము ముగించెదను. ఈ కవికిఁ బ్రకృతి రామణీయక ప్రీతి విశేషముగనున్నది. పద లాలిత్యము-అందు ముఖ్యముగఁ దెలుఁగుమాటల తియ్యని పోకడలు ఈతనియొద్ద నేర్చుకొనవలయును. 'అల్లసానివాని యల్లిక జిగిబిగి' అను పూర్వ విమర్శకాభిప్రాయము నానుడియై యున్నది. పెద్దన కవిత్వము లలితముగఁ దీర్చి దిద్దఁబడి యున్నదనుటకు సందియము లేదు. ''నిలుకడ

వలయుఁగృతిక్'' అను అప్పకవి వచనమునందుఁ గళా రహస్యమున్నది. ఒక మనుచరిత్రమే కాదు-కొంచెమించుమించు పూర్వకావ్యములలో చాలవఱకు నిలుకడగా రచింపఁబడినవె. ''ఏకైక దినప్రబంధఘటికా సద్యశ్శ్యత గ్రంథ కల్పను'' అని రామరాజభూషణుఁడు తన్ను గుఱించి చెప్పుకొని యున్నను వసుచరిత్రము ఒక్కదినములో వ్రాయఁబడిన ప్రబంధము కాదు. కడపటి సవరణయయి పూర్తియయిన దనుటకుఁ గొన్ని సంవత్సరములు పట్టి యుండును; అనఁగా తన జీవితకాలమునందు రెండుమూఁడు కావ్యములకన్న నెక్కుడుగ రచించి యుండఁడు. [నెఱవడి కుదురుటకై వ్రాయఁబడు కాపీ పుస్తకములవంటివి యెన్నియేని ఉండవచ్చును, అవి లెక్కలేదు.] ఆకాలమున రాజాస్థానములె కవులకు శరణ్యములు. ఆస్థానపండితులు స్థనశిల్ప పరీక్ష చేయు బిరుసు విమర్శకులు. ఇట్టి అగ్ని పరీక్షలో తేరి తెప్పరిల్లిన కావ్యములె గౌరవ యోగ్యము లగుచుండెడివి. ఇట్లనుట వలనఁ బూర్వకావ్యములన్నియు నీతరగతికిఁ జెందినవని కాదు.

ఇప్పటి పరిస్థితులు వేఱు: వార్తాపత్త్రికలు మాసపత్త్రికలు ప్రబలినవి. ఆపత్రికల పుటలు నిండుటకు విషయములు కావలయును. కవులును, వ్యాసకర్తలును ఏదో యొక మొగమోటమిచేత ఏదియైన కొంత [కాగితములు నిండుటకు] వ్రాసిపంపవలసి యుండును. కాగితముపైని సిరాతడి యాఱకముందె ఖండకావ్యము పోస్టులోఁబడును. ప్రూఫులు సరిచూడక పూర్వమె [అవకతవకగాచూచి యని అర్థము.]

పత్త్రికలలోఁ ముద్రింపఁబడును. పత్త్రికాధిపతులు మంచి సెబ్బరలు పరిశీలించి ముద్రించుటకు వీలులేదు. అట్లయిన వారిపుటల నియమమునకు హాని గలుగును. ఇట్టి పరిస్థితులలో నిలుకడ నియమ మెట్లు కొనసాఁగును? తన గ్రంథము తొందరగ బ్రకటింపఁబడవలయునను ఆక్కఱ పెద్దన కుండి యుండదు.

Take time for thinking ; never work in haste,
And value not yourself for writing fast;
A rapid poem with such fury writ,
Shows want of judgment not abounding wit.

*　　　*　　　*

A hundred times consider what you have said ;
Polish, repolish, every colour lay,
And, sometimes add, but often take away.

—*John Dryden.*

అను ఇటువంటి రచనా నియమమును పెద్దన చాల జాగరూకతతోఁ బాటించినట్లున్నది.

ద్రౌపది, కైకేయి, చిత్రాంగి మున్నగువారివంటి నాయికలు మన సారస్వతమునందు అరుదు. కొంచె మించు మించు నాయికలందరు ముగ్ధలు. మౌగ్ధ్యము రమణీయముగ నుండవచ్చును; కన్యకలందఱు ముగ్ధలుగ నుందురను ప్రకృతి నియమము లేదు. వరూధిని ప్రాగల్భ్యముగల కన్యక. తానే వలచినది. ఎట్టకేలకు ''నిక్కము దాఁపనేల ధరణీసురనందన యింక నీ పయిం, జిక్కె మనంబు'' అని తన భావమును బహిరంగముగ వెల్లడించెను. ఇట్లు చెప్పుట స్త్రీసహజమా?

కాంతలు తమ ప్రేమాతిశయము హావభావములచే సూచిం తురు. పాపము! వరూధినిసైత మట్లె చేసినది కాని, ప్రవ రుని మనస్సు ఒత్తిడిపడునది గాదు. ఆలసించిన యాతఁడు మోరకించుకొని పోవచ్చు నను అనుమానముచే ప్రేమను వచించినది.

వరూధిని ప్రవరునివలె కర్కశహృదయగాదు. భావో ద్రేకము కలది. పేశలమైన మనస్సు-సౌందర్యపిపాస మిక్కు టము-ప్రవరుని సౌందర్యమున కచ్చెరువందినది-వర్ణించినది- ఇంకను తనివి సనక యాతని ప్రేమించినది. వరూధినీ ప్రవ రుల సందర్శనమును కవి అద్భుతముగ వర్ణించెను. వరూధిని "అబ్బురపాటుతోడ నయనాంబుజముల్ వికసింప కాంతి పెల్లుబ్బి కనీనికల్ వికసితోత్పల పంక్తులఁ గ్రుమ్మరింపఁగా, గుబ్బ మెఱుంగుఁ జన్గవ నగుర్వొడువన్" బ్రవరుని గాంచి నది. మరియు "ఝుళంఝుళత్కటక సూచిత వేగపదార విందయై లేచి కుచంబులుం దుఱుము, లేనడు మల్లలనాడ నయ్యెడం బూచిన యొక్కపోఁక నునుబోదియ జేరి విలో కన ప్రభా వీచికలం దదీయ పదవీ కలశాంబుధి వెల్లిగొల్పి" నది. ఇంకను "మునుమున్ బుట్టెడు కొంకు లౌల్యము నిడన్ మోదంబు విస్తీర్ణతం, జొనుపం గోర్కులు కేళ్ళు ద్రిప్ప మదిమెచ్చుల్ తెప్పలల్లార్ప నత్యనుషంగస్థితి ఱిచ్చ పాటొసఁగ నొయ్యారంబునం జంద్రికల్, దనుకం జూచి" నది. ఈపద్యములందుఁ బ్రతిక్షణ వ్యాప్తమైన కార్యసంచ లనము జీవకళావిలసనము నిబిడీకృతమై యున్నది. ఇట్టి పద్యములు ఆంధ్ర సారస్వత మకుటమునందుఁ బ్రకాశించు

జీవమణులు. ఈ చాకచక్యమునందు పెద్దన తిక్కనకు మాత్రమె రెండవవాఁడు:

నిర్జన ప్రదేశమందుఁ బ్రవరునిఁ గాంచినపుడు వరూధినికి మొట్టమొదట కన్యా సహజమైన సిగ్గుపుట్టినది; పుట్టి, పూచిన పోఁక చెట్టు చాటునకు పోయినది! ఇంక నే చెట్టు చాటునకు బోయినను ఆమె సౌందర్యము ప్రవరుని కగపడదు. కావుననే సిద్ధహస్తుఁడగు కవి సందర్భానుసారముగఁ బోఁకచెట్టును దెచ్చి పెట్టినాఁడు.

"ఇంతలు కన్నులుండ" అను పద్యమునందు లోకోక్తియుఁ జమత్కారమును ధ్వనితముగఁ బ్రవరుని నేత్ర సౌందర్యమును వర్ణింపఁబడినది. పద్యములోని మాటలు తేట తెలుఁగైనను భావము గంభీరముగను ప్రౌఢముగ నున్నది.

పొంగిపొరలివచ్చు ప్రేమప్రవాహమును ఆపుకొనలేక వరూధిని ఆఛాందసుని "పాలిండ్లుపొంగారఁ బైయంచుల్ మోవఁగఁ" గౌఁగిలించుకొనినది. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు ఓరమోమిడి హా శ్రీహరీ! యని అంసద్వయమంటి పొమ్మని త్రోసిపుచ్చెను. వీలైనయెడల అంసద్వయమంటియుండఁడు! సమయమునకుఁ జేతికట్టె మఱచివచ్చెను. పాప మావనజగంధి మేని జవ్వాజిపసఁ గందం బంచునొడలుఁగడిగికొని పాప పరిహారముగ సంధ్యవార్చినాఁడు. వరూధిని యొక్కయీ యస్త్రముకూడ నిరుపయోగమైనది. తన సౌందర్యము నిరాకరింపఁబడినందుకుఁ గోపమును, కోరికతీఱనందుల కసహనమును, స్త్రీజనసహజమైన అలీకనిందారోపణ నైపుణ్యమును, కొంచెము లేతపాకములోఁబడిన గయ్యాళితనమును,

కసిదీర్చుకొను నిచ్ఛయు వహూధిని మనమునందుఁ జెలరేఁగి ముప్పిరిగొన్నవి; దుఃఖము పొంగిపొరలి వచ్చినది.

"పాటున కింతులోర్తురె? కృపారహితాత్మక, నీవు త్రోవ ని
చ్చోటఁ భవన్నఖాంకురము సోఁకెఁ గనుంగొను..."

తన యమ్ముల పొదిలోని మన్మథాస్త్రములన్నియు వ్యయమైనవి. తుట్టతుద కీ యస్త్రమొక్కటి నిలిచి యుండినది. ఇది యమోఘము కావచ్చును. అయ్యో! దేవుఁడా, యీయస్త్రముకూడ ఆఱాతిపైఁ దగిలి మొక్క వోయినది.

నాటకము : చరిత్రము

నెలదినములకు పూర్వము * కవితారాజు త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరిగారు కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రిగారి "ప్రతాపరుద్రీయము"లోని కథ చారిత్రకము కా దని ఒక విమర్శనము గేయముగ వ్రాసి "ప్రజామిత్ర"లోఁ బ్రకటించిరి. ఆ విమర్శనము ప్రతాపరుద్రీయ నాటకమును గుఱించి వ్రాయఁబడినప్పటికిని, అందలి విషయము నాటక రచయితల కందఱకు సంబంధించి యున్నది. కావున ప్రస్తుతము చర్చనీయముగా ఏర్పడినది.

వాఙ్మయ వివాదములలోఁ బ్రవేశించుట నాప్రకృతికి విజాతీయమైన పని. అందులో ఇప్పుడు నాకు ఓపికగాని,

* ౧౯౩౫ మే నెల ౫ తేదికి ముందు నెలనాఁడు.

తీఱికగాని యసలే లేదు. అయినను ఈవిషయము చాల ముఖ్యమని నాకు తోఁచినందువలన, సారస్వత ప్రపంచమున పలుకుబడి కలవారు ఒకప్పుడు పొరపడుదు రేని (పొరపడుట మానవ సహజమేగద!) ఆపొరపాటు తత్త్వదర్శనమునకును, సారస్వత పురోభివృద్ధికిని ఆటంకముగ ఏర్పడవచ్చునను భయముతో ఈవ్యాసమును వ్రాయఁదలపెట్టితిని.

దృశ్యశ్రవ్య కావ్యములకు రచనా విధానమునతప్ప అంత్యప్రయోజనమునందు ఏవిధమైన భేదములేదు. లలితకళల ప్రయోజన మేదో దృశ్యకావ్యప్రయోజనముకూడ నదియె-సద్యఃపరనిర్వృతి.

నాటకము సామాజికుల రసానుభూతికి హేతువయి, హృదయాహ్లాదము, వినోదము కలిగించిన చాలునా? లేక, యింక నేదియైన సాంఘిక ప్రయోజనమును, ఉపదేశమును ఆశింపవచ్చునా? ఇట్టిప్రశ్నలకు ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విమర్శకులు భిన్నభిన్నముగ ప్రత్యుత్తరము లిచ్చియున్నారు. అయినను నాటకమును సాంఘికోద్ధరణము కొఱకు ఉపయోగింపవచ్చునని తీర్మానించిన విమర్శకుల సంఖ్యయే హెచ్చు. నాటకములయందు ఉపదేశముండవచ్చును కాని, ఆయుపదేశము రసాత్మకమయి, ప్రత్యేకముగ ఒక యుపదేశమని యనిపించుకొనక, అలక్ష్యముగ సామాజికుల హృదయములోనికి ప్రవేశింపవలయును. ఇట్లు నిర్మించుట కళానైపుణ్యము. కవివాక్కును హ్లాదైకమయమని వర్ణించుచు ప్రయోజనములను లెక్కించునపుడు "కాంతాసమ్మితతయోపదేశ యుజే" అని మమ్మటుఁడు చెప్పెను. దీనినే పాశ్చాత్య విమర్శకులు

Delightful instruction", అని నుడివియున్నారు. "ఆనంద మున ఉపదేశమును మెదిపి మానవ సంఘోద్ధరణమునకు కావ్యము తోడ్పడవలయు"నని హోరేస్ కవి చెప్పెను. విక్టరు హ్యూగో, ఇబ్సన్ మొదలు బెర్నార్డుషా వఱకుఁ గల పాశ్చాత్యనాటకరచయితలు నాటకమును మానవసంఘ శ్రేయమునకుగా వినియోగించిరి.

"Art for art's sake" అనగా, కళ ప్రయోజన నిరపేక్షకముగ నుండవలయు ననువాదమొకటి కలదు. ఇది మన దేశమునకు క్రొత్త. కావ్యము ఆనందమాత్ర ప్రయోజనమయ్యును, విశ్వశ్రేయమును చేకూర్చునదిగ కూడ నుండవలయును అని మనలాక్షణికుల మతము. విశ్వశ్రేయ మను మాటయందు సాంఘిక ప్రయోజనత్వము ధ్వనించుచున్నది. ప్రయోజన నిరపేక్షకవాదుల సిద్ధాంతప్రకారము కవి నిర్బాధ్యుఁడు. తన యానందమును పట్టలేక పాడుకొనుచుండును. సంఘమునందు తన రచనల మూలమున కలుగు అనుకూల ప్రతికూల ప్రవర్తనములతో కవి కేలాటి సంబంధములేదు. కోకిల ఏమి ప్రయోజనము నాశించి గానము చేయుచున్నది? సెలయేరు ఎవరిని సంతృప్తిపఱచుటకు బిలబిల ధ్వనులతో ప్రవహించుచున్నది?-అని వీరు ప్రశ్నించెదరు.

చింతా దీక్షితులుగారు ఈకోయిల, సెలయేటివాదములను ఇమిడ్చి సొగసుగా వ్రాసిన గేయములను నే నెప్పుడో చదివినట్లు జ్ఞప్తియున్నది. ఇట్టిప్రశ్న లడుగువారు కోయిలకు, సెలయేటికి ప్రయోజనము నాశించు జ్ఞాన మున్నదా? లేదా? యని విచారించినట్లు కనఁబడదు. కోకిలపాట మనకు

రుచించుట అది ఆనందముతో పాడుచుండుట వలనగాదు; దాని కంఠస్వరమున మాధుర్య ముండుటవలన, కాకికూడ అట్టి ఆనందముతో నేగదా పాడును! దాని గానము మన కేల రుచింపదు?

కవి నిర్జనారణ్య ప్రదేశమున కూర్చుండి తనయిచ్చ వచ్చినట్లు పాడుకొనిన చిక్కేమియు లేదు. ఏనీతియు, నియమము అవసరము లేదు. తానే శ్రుష్టి తానే దీవించుకొనవచ్చును. కాని, కవి మానవసంఘములో నొక వ్యక్తిగనుండి, తన కావ్యవస్తువు మానవసంఘము నాశ్రయించి యుండు నెడల, తానెట్లు నిర్బాధ్యముగ పాడుకొనఁగలఁడు?

ఈవాదమునందు అనుభవవ్యతిరేకమైన అసత్యము ఒకటికలదు. కవి ఆనందముపట్టలేక పాడుకొనునా? కవి రచించునప్పుడు తన మనస్సులోనుండు ఒత్తిడిని ఆనంద మన వచ్చునా? లేక వేదన యనవచ్చునా? మనస్సు రెక్కలు విప్పుకొననిదే (mental relaxation కలుగనిదే) ఆనందము జనింపదు. రచనా సమయమున కవి మనస్సు చక్కగ శ్రుతి చేయఁబడిన వీణాతంత్రివలె బిర్రబిగిసికొని యుండును; ఏ మాత్రము తగిలినను తెగును; ఆసమయమున నెవ్వఁడైన పిలిచినయెడల అమాంతముగ వానిపైనఁబడి గొంతు నులిమి వేయవలయు నను కోపము పుట్టును. ఒకప్పుడు మంచముపై కూర్చుండి వ్రాయుచున్నామా? లేక, క్రిందకూర్చుండి మంచముపై నోటుబుక్కు పెట్టుకొని వ్రాయుచున్నామా? యను జ్ఞానముకూడ నుండదు. కలలో పద్యములు, నిదురమేలు కొనునపుడు పెదవులపై పద్యములు, రేయుంబవళ్లు నాలు

గ్గైదు దినములవఱకు ఏకధారగా ఆవరించియుండు ఇటువంటి యున్మాదావస్థను, సూక్ష్మ మానసికప్రళయమును ఆనందమందుమా? బాధయందుమా? ప్రసవవేదనపడుచుండు తల్లిని చూచి, "ఈమె యెంత ఆనంద మనుభవించుచున్నది!" అని తలంచువా రుందురా? ప్రసవించిన తదుపరి తల్లి బిడ్డను చూచుకొన్నపుడు ఆనంద మనుభవించును. ప్రాసెస్ ఎప్పటికి ఆనందకరముగ నుండదు. ప్రాసెస్‌ను రిజల్టును కలగుమ్మటం చేయుటవలన ఈభ్రాంతి కలుగుచున్నది.

మానవావస్థానుకృతి అభినయము. అభినయము ప్రధానముగాఁ గలది నాట్యము. నాటక రచయిత ప్రకృతిని యథాతథముగ అనుకరింపఁడు. సామాన్యముగ మానవ జీవితమునందు సంభవించు ప్రతిసంఘటనము, ప్రతివిషయము కళయందు మూర్తీభవింపఁజేయుటకు తగినంత ముఖ్యమైనది గను, ఆవశ్యకమైనదిగ నుండదు. ప్రకృతిపరిపాలనమునందు శక్తి అనవసరముగ వ్యయింపఁబడుచుండును. కవి కళా దృష్టితో అనావశ్యకములైన వివరములు వదలిపెట్టి, ఏర్చి కూర్చి, చేర్చితీర్చి, కొన్ని సంవత్సరముల కాలపరిమితిగల కథను మూఁడు నాలుగు గంటలలో ముగియు నాటకముగ నిర్మించును. ప్రకృతి అంతగ పాటింపని పొదుపును కవి జాగరూకతతో అభ్యసించును. కొంచె మించుమించు నాటకము ప్రకృతియొక్క యుత్తమ పునర్నిర్మాణమని చెప్పవచ్చును.

"అద్దములోవలె ప్రకృతిని [నాటకములందు] ప్రతిఫలింపఁజేయుట" అను షేక్స్పియరు సూక్తికి మెఱుఁగు పెట్టి

నట్లుగను, వ్యాఖ్యాన ప్రాయముగను ఫ్రాన్సు మహాకవి, అద్భుత నవలారచయిత విక్టరు హ్యూగో ఇట్లు వ్రాసెను:

"It seems to us that someone has already said that the drama is a mirror wherein nature is reflected. But if it be an ordinary mirror, a smooth and polished surface, it will give only a dull image of objects with no relief, faithful but colourless; everyone knows that colour and light are lost in a simple reflection. The drama, therefore, must be a concentrating mirror, which, instead of weakening, concentrates and condenses the coloured rays, which makes a mere gleam a light, and of a light a flame. Then only is the drama acknowledged by art."

నాటకవస్తువు పౌరాణికమైనను, చారిత్రకమైనను, సాంఘికమైనను కవి తన భావనాగ్నిచేత కరగించి పరిశుద్ధము చేసి, కల్పనాశక్తి యను అచ్చులో అసామాన్యమూర్తిని తయారుచేయును. ఈమూర్తి ప్రకృతికంటె భిన్నముగ నున్నను, దానికి వ్యతిరేకముగ నుండదు. ఇట్లనుటచేత కథను తమకల్పనకు అనుకూలముగ మార్చవలసిన ఆవశ్యకము కవికి కలదు. కార్యకారణసంబంధము నాటకమున పరిస్ఫుటముగనో, వ్యంగ్యముగనో గోచరింపవలయును; ఏదియును కారణరహితముగ సంభవింపఁగూడదు. కావున, కవి ఆదిమధ్యాంతములుగల నాటకమును సృజించునప్పుడు, కథలో నెన్నియో మార్పులు చేయవలసియుండును. కవి చేతి కావ్యవస్తువు ప్రతిమాకారుని చేతి బంకమట్టి వంటిది.

ఈవిషయమును ఎడ్గార్ యాలన్ పో అను అమెరికా కవీంద్రుఁడు ఇట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

"In the hands of the true artist the theme is but a mass of clay, of which anything may be fashioned at will or according to the skill of the workman. The clay is, in fact, the slave of the artist. It belongs to him."

రామాయణము, మహాభారతము ప్రసిద్ధములైన కావ్యేతిహాసగ్రంథములు. ఇవి చారిత్రకము లని విశ్వసించువారు అప్పటికిని ఇప్పటికిని గలరు. అట్టికథల తీసికొని నాటకములు రచించిన భాసుఁడు, కాళిదాసు, భవభూతి, భట్టనారాయణుఁడు మున్నగు కవులు మూలకథలను ఎట్లు మార్చినదియు మన మెఱుంగుదుము. షేక్స్పియరు తాను రచించిన చారిత్రక నాటకములోని పాత్రలను యథార్థచారిత్రక పురుషులకంటె భిన్నమైన స్వభావశీలములు గలవారినిగ చిత్రించెను. ఇది ఆవశ్యకమైన యొక శిల్పలక్షణము. తెల్లని కాగితముపై నల్లనిగీఁతయు నల్లని కాగితముపై తెల్లని గీఁతయు గీచిన స్ఫుటముగ నగపడును. ఏకవర్ణమయ్యేని రెండిటికింగల భేదము గోచరింపదు. అందువలననే కవియు చారిత్రక నాటకములందు సైతము వివిధప్రకృతులు గలవారిని ఒకచోట ప్రవర్తింపఁజేసి, స్వభావ తారతమ్యమును స్ఫురింపఁజేయును.

నాటకమునందు కథకంటెను మానవస్వభావ చిత్రణమె ముఖ్యము. కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యాది చిత్తవికారములు సర్వజనీనములై, సర్వ కాలీన

ములై, మానవసంఘముపై నధికారము నల్పుచుండును. అట్టి మానవ స్వభావ శీలములను, మానసికరహస్యములను కవి నాటకరంగమున మూర్తీభవింపఁజేసి సామాజికులను ఆనందపరవశులఁ గావింపవచ్చును.

"Poetical works belong to the domain of our permanent passions; let them interest these, the voice of all subordinate claims is at once silenced."

అని శాశ్వతము లగు మనోవికారముల ప్రాముఖ్యమును మ్యాథ్యూ ఆర్నాల్డు కవి వివరించెను.

ఒకప్పుడు ఫ్రెంచినాటక రచయిత యగు మోలియర్ కవిని విమర్శకులు, "నీ నాటకములు లక్షణవిరుద్ధముల"ని తూలనాడిరఁట. అందుకు "సామాజికులను సంతోషపెట్టుటకు ఏ నాటకలక్షణము లావశ్యకములో అంతకన్న భిన్నములైన లక్షణములతో నాకేమిపని?" అని ఆయన జవాబు చెప్పెనఁట! నాట్యకళా ప్రపూర్ణుఁడగు బళ్ళారి టి. రాఘవాచార్యులవారు ఒకయుత్తరమున, "నేను నాటకమును సామాజికులదృష్టితో చదివెదను." అని వ్రాసియుండిరి. నాటకయోగ్యతను ఒరయుటకు ఇంతకన్న శ్రేష్ఠమైన నికషోపలము మఱియొకటి యుండదని నా యుద్దేశము.

చరిత్రయొక్కయు, నాటకముయొక్కయు ఉద్దేశములు ప్రయోజనములు వేఱు. చరిత్ర జరిగినది జరిగినట్లుగ చెప్పును. జరిగిన దన్నంతమాత్రముననే సకలసబ్బండును చరిత్రకారుఁడు గ్రంథస్థము చేయును. మంచిచెడ్డల ననుసరించి అతఁడు విషయములను ఏర్పఱచకూడదు. ఎంతవఱకు

జరిగియుండవచ్చునో, ఎట్లు జరిగియుండిన చిత్తాకర్షకముగ నుండునో దాని నూహించి కవి కావ్యమును వ్రాయును. చారిత్రకవిషయము సైతము కవికౌస్పర్శచేత రూపాంతరము పొందును. ఇట్లు వారిరువురి మార్గములు భిన్నమై యుండఁగా కవి చరిత్రకారుఁడు కానందుకు మనమేల యాతనిని ఎత్తి పొడువవలయును?

మనము నాటకశాలకు పోవునది పురాణములు, చరిత్రములు నేర్చుకొనుటకు కాదు. రెండుమూడు గంటలకాలము నిరపాయకరమగు నానందము ననుభవించుటకు. చారిత్రక విషయములు తెలిసికొనవలయునన్న అందుకు తగిన గ్రంథములు గలవు. ప్రతాపరుద్రీయములోని కథ చారిత్రకము కానందువలన అది ప్రదర్శింపఁబడినప్పుడు సామాజికుల ఆనందమున కేమైన కొఱతయుండునా? పేరిగాఁడు, యుగంధరుఁడు చారిత్రకపురుషులు కాకపోయినను వారిచేష్టలు, మాటలు మనకు సంతోషము గల్గించును.

చౌదరిగారు ఢిల్లి యెక్కడ, గంగ యెక్కడ? అని ప్రశ్నించినారు. నాటకప్రపంచమును యథార్థప్రపంచ దృష్టితో చూడఁజనదు. నాటకము కొన్ని కవి సమయములకును, కళానియమములకును లోఁబడియున్న అనన్య పరతంత్రమైన సృష్టి. చిత్రకారుఁడు గోడపై తెలుపు, నలుపు రంగులతో లిఖించినచిత్రము చదునుగా (Flat surface) నుండినను, వెలుఁగు నీడలవలన మిట్టపల్లమును స్ఫురింపఁజేయును. నల్లగానుండుచోటు పల్లము, తెల్లగా నుండుచోటు మిట్ట అను చిత్రసమయమును మన మంగీకరించియున్నాము.

ఏలయన, చదునుగా నుండు తలమున మిట్టపల్లములు చూపుట అసంభవముగాన, విధిలేక కొన్ని సంకేతములను అంగీకరించితిమి.

అట్లే నాటకములందుఁగూడ కొన్ని సంకేతములు, సమయములు రూఢియైనవి. నాటకప్రపంచమున కాలము స్థలము సంకుచితమై యుండును. అచ్చట మన భావము సంచరించువఱకు అందలి పరిస్థితులు స్వాభావికముగను, యథార్థముగను ఉండునట్లు తోఁచును. బహిఃప్రకాశము యొక్క వృద్ధిక్షీణతల ననుసరించి కంటిలోని పాప [రంధ్రము] సరియొత్తుకొనునట్లు, ప్రకరణము ననుసరించి సరియొత్తుకొను శక్తి మన భావమునకు కలదు. అందువలననే నాటకప్రదర్శనము మనకు ఉపభోగ్య మగుచున్నది.

సునిశితమైన విమర్శకదృష్టితో నాటకము చదువునపుడు అసంభవములుగా కనఁబడునవి నాటకప్రయోగమును చూచునప్పుడు అట్లు తోఁపవు. అప్పటి మన భావస్థితి వేఱు.

చరిత్రమును నాటకకర్త ఎంతవఱకు మార్చవచ్చును? అను విషయమును గుఱించి ఫ్రెంచి, జర్మను కవులయు, విమర్శకులయు అభిప్రాయములను ఈక్రింద నుదాహరించుచున్నాను:—

"It is besides most commonly asked how far the poet may venture in the alterations of the true story, in order to the fitting of it for the stage. Upon which we find different opinions among both the ancient and modern critics; but my opinion is that we may do it, not only in the circumstances, but in the principal

action itself, provided he makes a very good play of it. For, as the dramatic poet does not much mind the time, because he is no chronologist, no more does he, nor the epic poet, much mind the true story because they are no historians. They take out the story so much as serves their turn and change the rest not expecting that anybody should be so ridiculous as to come to the theatre to be instructed in the truth of history."

—*Francois Hedlin's*

"The whole art of the Stage."

"In short, tragedy is not history in dialogue. History is for tragedy nothing but a storehouse of names wherewith we are used to associate certain characters. If the poet finds in history circumstances that are convenient for the adornment or individualising of his subject, well, let him use them. Only this should be counted as little a merit as the contrary is a crime...

"The dramatic poet is no historian, he does not relate to us what was once believed to have happened, but he really produces it again, not on account of mere historical truth, but for a totally different and nobler aim. Historical accuracy is not his aim, but only the means by which he hopes to attain his aim ; he wishes to delude us and touch our hearts through the delusion."

—*G. E. Lessing's,*

"Dramaturgy."

ఈ అభిప్రాయములు ముఖ్యములు కావున కొంచెము దీర్ఘములైనను పూర్ణముగ నుదాహరించితిని. పఠితలు వ్యాసగత విషయములను ఆలోచించి వారివారి బుద్ధికి సూటియగు పర్యవసానము తేల్చుకొందురుగాక !

B. N. K. Press Madras. Q. H. No. M. S. 100/B.
For N. L. R. No. 35/D. 1000—3-'46.